

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ДЕВ'ЯНОСТО ТРЕТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

28-29 січня 2025 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2025**

Дев'яносто треті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 28-29 січня 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО "Наукова спільнота", WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 172 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрївна, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО "Наукова спільнота" 2025

© Автори статей 2025

*Volodymyr Pechko,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Agricultural Products Processing,
National University of Food
Technologies, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9681-548X*

TRENDS IN THE GLOBAL WINE MARKET AND THEIR IMPACT ON THE UKRAINIAN WINE INDUSTRY

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5132/>

Ukraine's wine industry plays a key role in the development of the agro-industrial complex, preservation of cultural heritage and strengthening the country's international image. It provides jobs in regions with viticultural traditions, stimulates rural development, and contributes to the preservation of cultural heritage. At the same time, Ukrainian wines are becoming increasingly popular on global markets, which contributes to export growth and economic resilience. Innovations in production and organic winemaking add to the industry's competitiveness, making it an important factor in national branding and economic growth.

Due to its cultural significance and global spread, winemaking influences the development of tourism, art, and is also part of a healthy lifestyle in many cultures around the world. The relevance of the research is due to the fact that market research on wine products is key to ensuring the stable development of this industry and adapting to global challenges. They allow for a deeper understanding of market trends, changes in supply and demand, price fluctuations, as well as analyzing the impact of climatic and technological factors on production.

Data from the OIV (International Organization of Viticulture and Winemaking) show a general downward trend in wine production and consumption, driven by both climatic conditions and the “echo” of the COVID-19 pandemic, global changes in food demand, and a decline in the purchasing power of the population in most regions (Fig. 1). Nevertheless, the demand for wine is likely to continue to grow, but this growth will be uneven depending on the region and type of wine. At the same time, current trends in the global wine industry reflect significant changes in the structure of production and consumption. Organic and eco-friendly wines will also grow

in popularity as consumers increasingly pay attention to sustainability and product quality.

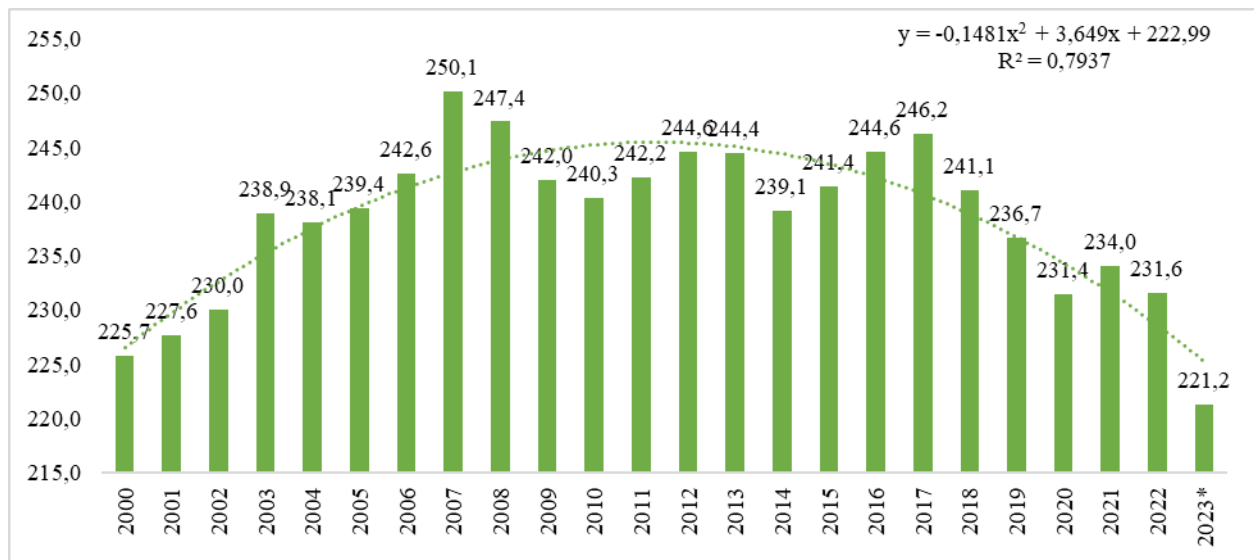

Fig. 1. Wine consumption in the world, 2000-2023, mhl

Source: based on data from [1].

The global volume of wine exported in 2023 decreased by 6.3% to 99.3 million dal compared to the previous year, which is the lowest level since 2010. Despite this decline, the value of global wine exports in 2023 reached EUR 36.0 billion, the second highest figure in history. France, Italy and Spain remained the traditional leaders in 2023, accounting for 56% of global wine exports by volume. Together, France, Italy, Spain, Chile and Australia exported wines worth more than EUR 25.2 billion in 2023, which is 70.0% of the global total.

Globalization is contributing to the expansion of the global wine market, making wines from different countries available to consumers around the world. Open markets and lower trade barriers allow winemakers to export their products to new regions, which increases competition on an international level. This enables new wine-producing countries such as Chile, Argentina, South Africa and Australia to actively develop their own brands and compete for market share alongside traditional leaders such as France, Italy and Spain.

Wine consumption in Ukraine in 2022 was at 1084 thousand hl and was mainly covered by wine imports from Italy, France, Georgia, Moldova, and Spain. The war in Ukraine has affected the way people consume alcoholic beverages and their consumption habits. After a significant collapse of the wine market in 2022 by more than 1/3 amid a complete ban on the sale of alcoholic beverages in most regions of Ukraine, starting in the summer of 2022, volumes gradually recovered in 2023-2024, but are significantly lower than in pre-war 2021 due to restrictions on the sale of alcohol at night and in the evening, as

well as a significant population outflow due to forced migration. At the same time, Ukraine remains an important player in the global wine market, ranking 28th among the top producing countries in 2022. The natural and climatic conditions, particularly in the southern regions, Crimea and Zakarpattia, have contributed to the formation of long-term traditions in viticulture and wine production, which has created a unique brand - “Wines of Ukraine”.

European integration opens up new opportunities for the export of Ukrainian wines, but at the same time, it puts demands on the industry to improve product quality, introduce innovative technologies and modernize production processes. Studying these trends is key for strategic planning, which will allow Ukrainian producers to successfully integrate into the European market while preserving and developing the national identity of the wine industry.

Thus, in the context of European integration, domestic producers have to compete with European producers, which necessitates strategic management of the development of Ukrainian viticulture and winemaking based on innovations. This will help to bring the industry's development indicators closer to international standards and best European practices.

References:

1. International Organisation of Vine and Wine (2024), available at: <https://www.oiv.int/> (accessed 09 January 2025).

*Wang Hui,
masters student, Sumy National
Agrarian University*

*Supervisor: Nataliia Dehtiar,
PhD, senior lecturer, Sumy National
Agrarian University*

INTEGRATION OF INTELLIGENT MONITORING SYSTEMS TO ENHANCE YANGZHOU TRANSPORT MARKET MANAGEMENT EFFICIENCY

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5149/>

Modern transportation systems, encompassing various modes of transport from freight to passenger services, are crucial elements of infrastructure that support the functioning of the economy. In recent decades, these systems have increasingly integrated intelligent technologies, such as monitoring systems that

utilize the Internet of Things (IoT), Artificial Intelligence (AI), big data, and machine learning. These technologies enable the efficient collection, analysis, and utilization of data regarding the condition of vehicles, routes, and the environment, unlocking significant opportunities to enhance the economic efficiency, safety, and resilience of transportation operations. The implementation of intelligent monitoring systems in transportation has considerable economic implications, particularly in terms of reducing operational costs [1]. In both freight and passenger transport sectors, where the seamless operation of infrastructure is critical, minimizing vehicle downtime and optimizing fuel consumption are essential factors for operational efficiency.

As one of the important cities in Jiangsu Province, Yangzhou's transportation market (table 1) has experienced rapid development in recent years. However, in the face of increasing transportation demand and complex traffic environment, traditional management methods are difficult to meet the needs of the modern transportation market. Therefore, the introduction of intelligent monitoring system has become a key measure to improve the management level and service quality of Yangzhou transportation market.

Table 1. Main Features of Yangzhou Transportation System

Item	Yangzhou	Yangzhou's share in Jiangsu Province's total volume
Transport Routes		
Highways in Operation (km)	9687	6,10
Navigable Inland Waterways (km)	2169	8,89
Highway Bridges (unit)	4568	5,69
Passenger Traffic		
Highways (10000 persons)	782	2,01
Waterways (10000 persons)	21	0,74
Civil Aviation (10000 persons)	326	19,99
Freight Traffic		
Highways (10000 tons)	5571	3,04
Waterways (10000 tons)	14021	11,93
Civil Aviation (tons)	10582	4,67
Volume of Freight Handled in Coastal Ports (10000 tons)	14278	4,07

Source: Based on [2].

In the transportation system of Yangzhou, the application of intelligent monitoring systems is primarily focused on the road transport, logistics distribution, public transportation and transportation of hazardous materials. The research conducted allowed us to determine the economic performance

of the implementation of intelligent monitoring systems in the Yangzhou transportation system. A statistical model was built to identify the relationship between intelligent monitoring systems and the efficiency, safety and economic benefits of transportation. In this study, various statistical methods such as regression analysis and correlation analysis were used to analyze the performance of the Yangzhou transportation market in detail. In order to improve transportation efficiency, the time series analysis method was used to compare the change trend of key indicators such as average transportation time and cargo turnover rate in different periods before and after the implementation of the intelligent monitoring system. The results show that with the support of the intelligent monitoring system, the cargo turnover rate in the Yangzhou transportation system increased by about 20% and the transit time decreased by about 15%. The analysis of the results shows that the intelligent monitoring system implemented in Yangzhou has reduced the incidence of traffic accidents by 40% through real-time monitoring and early warning mechanisms, especially the incidence of major accidents. The economic benefits of the intelligent monitoring system were also quantified through the cost-benefit analysis method. The application of intelligent monitoring systems has reduced fuel consumption by 10%, maintenance costs by 12%, and overall operating costs by 8%. In addition, the city's transportation sector has reduced CO₂ emissions by about 10% since the implementation of the intelligent monitoring system, which has played a positive role in improving the air quality of the city.

Intelligent monitoring systems improve the overall performance of transportation networks, allowing operators and drivers to make informed decisions in real-time [3]. Furthermore, these systems contribute to the resilience of transportation networks against external challenges, including economic downturns, natural disasters, and other unforeseen events.

By leveraging advanced data analysis and connectivity technologies, intelligent monitoring systems enhance traffic management and resource allocation. This not only leads to cost savings but also increases safety and reliability in transportation systems [4]. The integration of such technologies is increasingly recognized as a critical component of transportation infrastructure modernization and addressing the complex issues facing urban mobility today.

In conclusion, it should be noted that the deployment of intelligent monitoring systems represents a transformative approach that not only reduces operating costs but also increases the resilience and efficiency of transportation systems in the face of various external pressures.

References:

1. Schrotten, A., Van Grinsven, A., Tol, E., et al. The impact of emerging technologies on the transport system. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels. 2020. URL: https://cedelft.eu/wp-content/uploads/sites/2/2021/03/CE_Delft_200176_Final_report.pdf
2. 2024 —江苏统计年鉴。江苏省统计局。URL: <https://tj.jiangsu.gov.cn/2024/index.htm>
3. 数字赋能江苏交通产业发展。新华日报。URL: https://www.js.gov.cn/art/2023/12/29/art_87821_11113447.html
4. Lopez Conde M., Twinn I. (2019). How Artificial Intelligence is Making Transport Safer, Cleaner, More Reliable and Efficient in Emerging Markets. *International Finance Corporation*. URL: <http://www.ifc.org/thoughtleadership>

Wang Xuewen,
masters student, Sumy National
Agrarian University

Supervisor: Nataliia Dehtiar,
PhD, senior lecturer, Sumy National
Agrarian University

ADVANCING MONITORING FRAMEWORKS FOR LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN GANSU PROVINCE

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5148/>

Modern development, characterized by complex socio-economic conditions, determines increased requirements for the substantiation and quality of policy development related to local economic development. This process covers both monitoring and direct decision-making regarding the choice of development strategies. Management at the local and provincial levels requires a comprehensive base of diverse information. This information can be obtained both from outside and from within the management system itself; however, problems often arise related to the insufficiency and inaccuracy of the relevant data.

In the context of modern economic conditions, monitoring acts as the most important component of the information and analytical subsystem within the comprehensive system of local economic management. This is due to the need to provide decision makers with complete, timely and objective information on the current state and future trajectories of local economy development. The effectiveness of the monitoring system, especially relevant for the socio-economic development of united territorial communities, is one

of its main tasks [6]. Timeliness, comprehensiveness, and impartiality are key criteria that position monitoring as an integral element of the management framework.

Gansu Province, located in north-central China, faces various socio-economic problems, including the inequality of development among its counties, with significant ethnic diversity and unique environmental problems. Analysis of Gansu Province's economic development trends shows that it is resilient and has a relatively high growth rate (fig. 1). In 2024, the regional GDP increased by 5.8% compared with 2024. Among them, the added value of the primary industry increased by 6.6%, the added value of the secondary industry by 8.7%, and the added value of the tertiary industry by 4.6% [1].

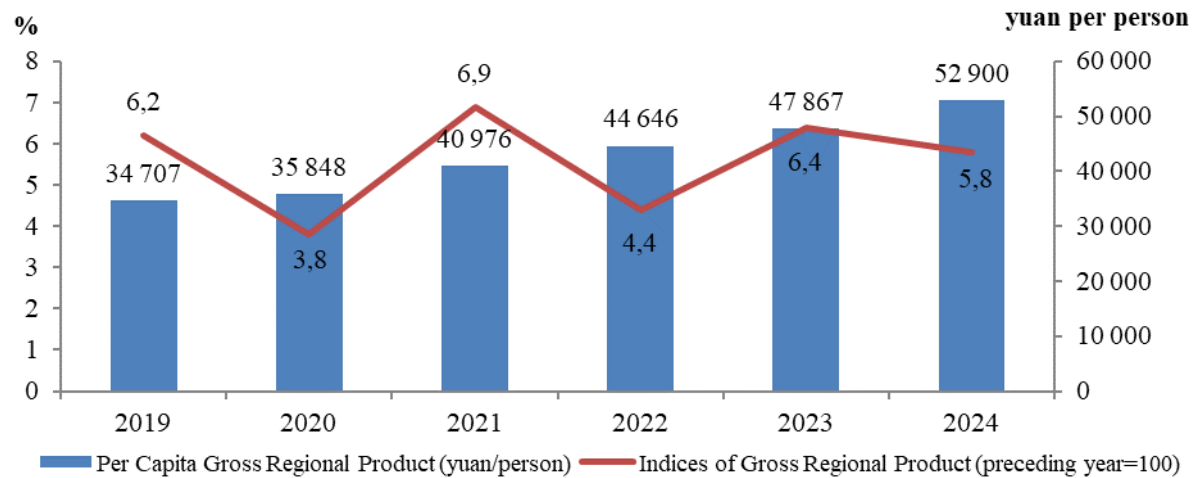

Fig. 1. Economic Development Indicators of Gansu Province in 2019-2024.
Source: Based on [5].

The emphasis on attaining GDP growth targets has driven a structural transformation in Gansu's economy, characterized by an increasing focus on high-value-added industries and services. This shift is evidenced by a notable rise in the share of the tertiary sector within the province's GDP, signaling a transition towards a more service-oriented economic structure.

Gansu province has made great progress in its economic and social development. This achievement underscores the effectiveness of the provincial government's economic management and strategic planning. The growth in GDP has been partially driven by increased investments in infrastructure, particularly in transportation and agriculture. A key initiative, the Gansu Road Development Project, aims to enhance connectivity and reduce transportation costs, which are vital for stimulating local economic growth. Furthermore, Gansu has successfully lifted over 5.52 million people out of poverty between 2012 and 2021, reflecting the province's commitment to improving living standards and promoting socio-economic development [3]. Initiatives such as the Gansu Rural Revitalization project are aimed at enhancing agricultural productivity while simultaneously addressing the vulnerabilities associated

with climate change, including drought and desertification. These projects are designed to strengthen the resilience of the region's agricultural sector, ensuring its sustainability in the face of environmental challenges [4].

Despite recent growth in Gansu in 2024, which is 0.8% higher than the rest of China, Gansu still ranks as one of China's poorest provinces.

To overcome these challenges, in Gansu Province a number of projects and studies have been implemented to monitor and improve local economic development. These initiatives typically rely on comprehensive assessment systems and targeted interventions to address regional disparities, promote economic growth, and improve social conditions [2]. Gansu Province has established comprehensive socio-economic monitoring systems aimed at addressing its unique challenges, including poverty alleviation, economic development, and environmental sustainability.

Effective local economic development requires new approach of comprehensive, up-to-date data on socio-economic processes within the local economy to identify priority development areas, provide targeted support to local stakeholders, address pressing local economic challenges, and formulate a coherent local economic development strategy [6].

To advance the development of Gansu Province, it is crucial to strengthen the monitoring systems for socio-economic indicators. Effective monitoring will enable accurate assessment of the region's current state and development dynamics, providing valuable insights for informed decision-making and optimizing strategies. Key areas of focus should include improving mechanisms for tracking indicators related to infrastructure, agriculture, environmental sustainability, and social well-being. Timely and reliable data collection will help adjust policies in response to emerging trends, such as shifts in employment, agricultural output, and climate change impacts. Monitoring transportation and agricultural productivity, as well as environmental factors like soil degradation and water availability, will assess the effectiveness of investments and the resilience of local systems.

Moreover, socio-economic data should be disaggregated by factors such as gender, income level, and geography to ensure inclusive policies that address the needs of diverse population groups. Aligning local monitoring efforts with national and global frameworks, such as the Sustainable Development Goals (SDGs), will ensure that Gansu's development is consistent with broader objectives.

In conclusion, establishing a comprehensive monitoring system for socio-economic indicators is essential for Gansu's sustainable development. It will enhance the effectiveness of development programs and provide data necessary to adjust strategies in response to changing conditions.

References:

1. 2024年全省经济运行情况。甘肃省统计局 国家统计局甘肃调查总队 2025年01月20日 URL: <https://tjj.gansu.gov.cn/tjj/c109459/202501/174064112.shtml>
2. Cao, P., Tao, H. Sustainable Development in Gansu Province: Theil Index and Cluster Analysis. *Sustainability*. 2024, 16, 4518. <https://doi.org/10.3390/su16114518>
3. Gansu Demonstrative Rural Revitalization Project. IFAD. *United Nations*. <https://webapps.ifad.org/members/eb/142/docs/EB-2024-142-R-2-Rev-1-Project-Design-Report.pdf>
4. Gansu placing emphasis on economy. China Daily. URL: http://en.cppcc.gov.cn/2021-06/25/c_636420.htm
5. National accounts. Gansu Province. National Bureau of Statistics of China URL: <https://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=E0103>
6. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіону : монографія / О. І. Пурський, О. А. Харченко, І. О. Мороз. – Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2017. – 180 с.

*Баранова Юлія Геннадіївна,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування», Національний
науковий центр «Інститут
аграрної економіки»
ORCID: 0009-0004-5980-4529*

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5129/>

У сучасному бізнес-середовищі роль ефективного управління інформаційними потоками набуває виняткової важливості, особливо для агропідприємств, які стикаються з численними викликами, такими як економічна нестабільність, зміни кліматичних умов та необхідність забезпечення сталого розвитку. Інтегрована звітність виступає одним із ключових інструментів, що дозволяє об'єднати фінансові та нефінансові аспекти діяльності, відображаючи економічні, соціальні та екологічні компоненти, які сприяють збалансованому прийняттю управлінських

рішень. Водночас для ефективного використання інтегрованої звітності необхідно враховувати різноманітні інформаційні потреби користувачів.

Як зазначають Д.М. Трачова та Л.А. Сахно, перехід від традиційної української системи обліку до міжнародних стандартів обліку сприятиме значним позитивним змінам у задоволенні інформаційних потреб усіх користувачів звітності [1].

У свою чергу, К. Безверхий підкреслює, що основним завданням інтегрованої звітності є розкриття необхідної інформації для задоволення потреб усіх зацікавлених сторін [2].

Ключовою особливістю формування інтегрованої звітності для агропідприємств є врахування специфічних інформаційних потоків та різнопланових потреб зацікавлених сторін. Це вимагає систематизації користувачів звітності за їхніми інформаційними очікуваннями (таблиця).

Класифікація користувачів інтегрованої звітності агропідприємств та аналіз їх інформаційних потреб

Категорія користувачів	Інформаційні потреби
Акціонери, учасники, інвестори, інвестиційні фонди, кредитори	Інформація щодо результатів фінансової діяльності з метою оцінки прибутковості вкладання капіталу, розуміння розміру нарахованих і виплачених дивідендів, бонусів, фінансової стійкості та ліквідності підприємства для оцінки здатності обслуговування заборгованості, етичної складової та рівня відкритості й прозорості підприємства.
Держава, місцеві громади	Інформація про дотримання законодавства, податкових зобов'язань та соціальної й екологічної відповідальності, відкритість і прозорість підприємства
Працівники	Інформація щодо дотримання підприємством трудового законодавства (умови праці, гідна оплата праці), соціальної відповідальності (пільги, професійних та особистісний розвиток працівників, охорона здоров'я, рівні права).
Суспільство, громадські ради, ЗМІ, профспілки	Інформація щодо основних економічних показників, ключових проєктів та ініціатив, що реалізуються підприємством, обсяги сплачених податків, їх призначення та вплив на місцевий бюджет, дотримання трудового законодавства, екологічних норм (екоініціативи в галузі сільського господарства) тощо.
Наукові та дослідні центри	Інформація щодо фінансових, екологічних показників про викиди забруднюючих речовин, використання природних ресурсів, рівень оплати праці, умови праці, показники інвестицій в соціальну інфраструктуру, ризики та управління ними тощо.
Контрагенти та фінансові інституції, постачальники, дистриб'ютори	Інформація про кредитну історію та зобов'язання, умови контрактів з постачальниками та дистриб'юторами, відомості про ризики, пов'язані з постачанням і фінансуванням, досвід співпраці з іншими контрагентами, впровадження інновацій та участь у соціальних ініціативах тощо.
Аудитори, аудиторські фірми	Інформація для проведення аудиту.

Джерело: побудовано автором на основі [2], [3].

Встановлено, що користувачі інтегрованої звітності демонструють різноплановість інформаційних потреб. Так, акціонери, інвестори, інвестиційні фонди та кредитори мають запити щодо фінансових показників підприємства, таких як прибутковість, фінансова стійкість, ліквідність, інвестиційна активність тощо. Держава та місцеві органи влади орієнтують свої запити на дотримання підприємством вимог законодавства, виконання податкових зобов'язань та рівень соціальної відповідальності. Працівники зацікавлені в отриманні інформації щодо рівня оплати праці, умов праці, соціального захисту та професійного розвитку, тоді як суспільство та ЗМІ теж проявляють інтерес до екологічних, соціальних та управлінських ініціатив. Наукові та дослідні установи потребують інформації щодо екологічних та соціальних показників, внесок у розвиток соціальної інфраструктури, а контрагенти та аудитори – інформації про фінансові зобов'язання, ризики та умови співпраці.

Таким чином, різноманітні інформаційні потреби користувачів інтегрованої звітності вимагають переосмислення підходу до складання звітності. Для того щоб сформувані цілісне уявлення про процес створення вартості, агропідприємствам варто перейти від ізольованого, фрагментарного підходу до мислення, притаманного традиційній звітності, до інтегрованого мислення. Такий підхід передбачає врахування коротко-, середньо- та довгострокової перспективи, що є вкрай важливим, враховуючи специфіку діяльності аграрних підприємств а також складність і різноманітність їхніх інформаційних потоків, що і слугує основою наших подальших наукових досліджень.

Література:

1. Трачова Д. М., Сахно Л. А. Перехід на міжнародні стандарти обліку та звітності: проблеми на перспективу. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2012. № 2 (18). С. 270-276.
2. Безверхий К. В. Користувачі інтегрованої звітності підприємства та їх інформаційні запити. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр.* Київ: КНЕУ, 2017. Вип. 1. С. 188-200.
3. Єфименко Т. І., Ловінська Л. Г., Олійник Я. В., Кучерява М. В. Звітність підприємств про сталий розвиток в умовах пандемії COVID-19: монографія. Київ: ДННУ «Акад. фін. Управління». 2021. 242 с.

*Волкодав Тетяна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
фінансово-економічних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

*Власюк Кирил Валерійович,
студент групи 31-ФІН(б),
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5153/>

Воєнний стан призводить до збільшення ризику для страхових компаній, які продовжують свою діяльність. Це відбувається через збільшення військової активності, зростання кількості травм та матеріальних збитків, а також зменшення попиту на страхові послуги. У залежності від характеру військових дій та обмежень, які встановлюються, страхові компанії можуть реагувати різними способами. В цих умовах звичайне функціонування страхового ринку стало неможливим і виникла гостра потреба у швидкому реагуванні та зміні формату.

Страхування в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики, які потребують детального аналізу і розробки адаптованих до цих умов механізмів.

Серед вітчизняних вчених питання діяльності страхових компаній в умовах воєнного стану досліджували: Антонів Р. [1], Базилевська Н., Внукова М. [2], Діденко С., Калугарь А. В. [3], Кондратенко К., Марценюк О. В., Маслій О., Мачуська І. Б., Могилова А., Міловська Н. В., Марина А. С. [4], Чернишова О., Чорновол А., Чуницька І. І. [5] та інші. Окрім того, дослідження функціонування страхових компаній в умовах воєнного стану розглядається на багатьох інформаційних порталах, зокрема: Вокс Україна, Finbalance, Forinsurer [7].

Введення воєнного стану в Україні відбулося в 05:30 24 лютого 2022 року по всій підконтрольній Україні території. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» постановив ввести в Україні воєнний стан строком на 30 діб, який продовжений по сьогоднішній день.

Варто зазначити, що після 24 лютого 2022 року, як і в країні в цілому так і в страхових ринках відбулись суттєві зміни. Частина страхових компаній взагалі припинили своє існування, частина зменшила обсяги та перелік страхових продуктів, частина швидко та ефективно відреагували, та продовжили працювати.

Лише 5% компаній стабільно продовжували свою діяльність, переважно це центральні та західні області. Більше половини, мали певні труднощі, 27% змогли частково відновити роботу [5].

Військовий стан накладає низку обмежень і створює специфічні умови для функціонування страхових компаній. Розглянемо основні чинники, що впливають на страхування в умовах війни:

1. Підвищений ризик збитків: Військові дії значно збільшують імовірність руйнування майна, пошкодження здоров'я людей і втрат бізнесу.

2. Економічна нестабільність: Військовий стан призводить до зниження економічної активності, інфляції та коливань валютних курсів, що ускладнює фінансове планування і стабільність страхових виплат.

3. Правові зміни: Уряд може вводити нові регулювання та обмеження, які впливають на страхову діяльність, включаючи заборону на виплату страхових відшкодувань у певних випадках [6].

4. Міграційні процеси: Воєнні дії змушують людей масово переселятися, що створює додаткові виклики для страхування життя, здоров'я та майна [7].

Ефективне управління ризиками є ключовим аспектом роботи страхових компаній в умовах воєнного стану. Для цього необхідно:

1. Оцінка ризиків: Використання сучасних методик і технологій для точного оцінювання ризиків, пов'язаних з військовими діями. Дослідницький (деталізоване дослідження ризиків, збір і аналіз інформації про них, оцінка ризиків).

2. Диверсифікація ризиків: Розподіл ризиків між різними географічними регіонами і видами страхування для мінімізації потенційних збитків.

Диверсифікація ризиків дозволяє знизити рівень концентрації ризиків. Диверсифікація видів діяльності передбачає використання альтернативних можливостей отримання доходу і прибутку від різноманітних фінансових операцій [7].

3. Резерви і перестрахування: Формування достатніх резервів для покриття можливих збитків і укладання договорів перестрахування з міжнародними партнерами. Страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестрахування) шляхом відрахувань до 50 відсотків від страхових платежів з цих видів страхування та доходів, одержаних від розміщення тимчасово вільних коштів.

Адаптація страхових продуктів включає в себе:

- *Розробка спеціалізованих страхових продуктів:* Введення нових полісів, що враховують воєнні ризики, таких як страхування від військових дій, терористичних актів, евакуаційних витрат тощо.

- *Гнучкість умов страхування:* Надання клієнтам можливості тимчасового припинення або продовження страхових полісів без втрати прав на страхові виплати. Можливість самостійно визначати такі параметри договору, як страхова сума, включені страхові ризики, розмір франшизи тощо;

- *Спрощення процедур виплат:* Запровадження спрощених і швидких процедур подання заявок і отримання страхових виплат для постраждалих від військових дій.

Страхові компанії повинні використовувати свої сильні сторони і можливості для адаптації до нових умов, зосереджуючись на інноваціях, партнерствах і підтримці клієнтів. Одночасно необхідно розробляти стратегії для мінімізації слабких сторін і подолання загроз, щоб забезпечити стійкість і ефективність системи страхування навіть в умовах воєнного стану.

Також варто зазначити що важливу роль у підтримці і розвитку системи страхування в умовах воєнного стану відіграє уряд. Тому завдання уряду максимально підтримати страховий ринок за такими основними напрямми державної політики:

Законодавча підтримка. Прийняття відповідного законодавства є основою для ефективного функціонування системи страхування. Це може включати:

- 1. Створення правової бази:** Введення законів і нормативних актів, що регулюють діяльність страхових компаній і забезпечують захист прав страхувальників.

- 2. Вимоги до капіталізації:** Встановлення мінімальних вимог до капіталізації страхових компаній для забезпечення їх фінансової стабільності.

3. Контроль і нагляд: Забезпечення ефективного контролю і нагляду за діяльністю страхових компаній для запобігання шахрайству і недобросовісній практиці.

Державна фінансова підтримка може включати:

1. Субсидії і дотації: Надання фінансової допомоги страховим компаніям для покриття збитків і підтримки стабільності.

2. Державні гарантії: Забезпечення державних гарантій для виплати компенсацій у випадку великих збитків.

3. Фонди відновлення: Створення спеціальних фондів для відновлення інфраструктури і підтримки бізнесу в постконфліктний період.

Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд і ООН, може забезпечити додаткові ресурси і експертизу для розробки ефективної системи страхування. Це може включати:

1. Фінансова допомога: Отримання міжнародних кредитів і грантів для підтримки страхових програм.

2. Технічна підтримка: Залучення міжнародних експертів для розробки і впровадження нових методик оцінки і управління ризиками.

3. Навчання і обмін досвідом: Проведення тренінгів і семінарів для страхових компаній, урядових органів та інших зацікавлених сторін з метою обміну кращими практиками і знаннями у сфері страхування воєнних ризиків.

Отже виходячи з вище означеного можемо сформулювати такі перспективи розвитку страхового ринку в країні в умовах воєнного стану.

1. Впровадження новітніх технологій, таких як блокчейн, великі дані і штучний інтелект, може значно підвищити ефективність і прозорість страхових операцій.

2. Співпраця з міжнародними організаціями і обмін досвідом з іншими країнами можуть допомогти розробити кращі практики і методики страхування воєнних ризиків.

3. Інформаційні кампанії і навчання можуть підвищити обізнаність бізнесу і населення про можливості страхування воєнних ризиків і їх переваги.

4. Розробка нових страхових продуктів, що враховують специфіку різних галузей і типів ризиків, може зробити систему страхування більш гнучкою і адаптивною до потреб клієнтів.

Розробка системи страхування воєнних ризиків є складним, але необхідним процесом у сучасному світі. Така система здатна забезпечити фінансову безпеку і стабільність у випадку військових конфліктів,

знижуючи економічні втрати і сприяючи швидкому відновленню. Використання сучасних технологій, підтримка держави і міжнародне співробітництво є ключовими елементами успішної реалізації цієї системи. Зважаючи на виклики, пов'язані з оцінкою і управлінням воєнними ризиками, впровадження інноваційних підходів і постійне вдосконалення страхових продуктів стануть основою для ефективного страхування воєнних ризиків у майбутньому. Це вимагає тісної співпраці між державою, страховими компаніями та міжнародними партнерами, а також впровадження інноваційних підходів до управління ризиками і адаптації страхових продуктів до нових умов. Ефективна система страхування може стати одним з ключових інструментів підтримки стабільності економіки і забезпечення соціального захисту громадян, а особливо в умовах воєнного стану.

Список літератури:

1. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням воєнного стану. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>
2. Внукова Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування в умовах воєнного стану. Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку»: матеріали доповідей міжнародного науково-практичного круглого столу. 17.11.2022 р. С. 9-10.
3. Кучерівська С. С., Калугарь А. В. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 46.
4. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 5 (05). С. 44-51.
5. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Випуск 71. С. 251-258.
6. European Business Association URL: <https://eba.com.ua/shho-zminyuyet-sya-u-strahuvanni-v-uovah-voyennogo-stanu/>
7. Luts Consulting Система управління ризиками в страхуванні URL: <https://www.lc-actuary.com.ua/uslugi/riskovoe-strahovanie-2/sistema-upravleniya-riskami>

*Зварич Роман Ігорович,
аспірант, Національний університет
«Львівська політехніка»*

*Науковий керівник:
Лісович Тарас Юрійович,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
менеджменту і міжнародного
підприємництва, Інститут
економіки і менеджменту
Національного університету
«Львівська політехніка»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУВАННЯ СИСТЕМИ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5159/>

Ключові слова: когнітивні компоненти, емоційні компоненти, цифровий контекст Customer Development, поведінка споживачів, інноваційні продукти.

Розвиток цифрових технологій значно трансформував взаємодію між споживачами та продуктами. Аналіз поведінки користувачів стає ключовим фактором для ефективного управління розробкою продуктів та їх відповідності ринковим потребам. Дослідження зосереджується на когнітивних, емоційних, поведінкових та соціальних компонентах споживацької поведінки, що визначають успіх цифрових продуктів.

Гнучке управління продуктом та методології Customer Development дозволяють адаптувати продукти до змінних потреб споживачів, забезпечуючи високу залученість та задоволеність. Визначальну роль відіграють мотиваційні фактори: зручність, новизна, емоційна прив'язаність. Крім того, інтеграція персоналізованих споживчих шляхів та адаптивних маркетингових стратегій сприяє встановленню глибшого зв'язку між продуктом і користувачем.

Особлива увага приділяється впливу споживчого зворотного зв'язку на життєвий цикл продукту. Використання аналітики дозволяє командам ухвалювати рішення на основі даних, що оптимізує користувацький досвід. Успішна розробка цифрових продуктів виходить за межі технічних покращень і потребує емоційного резонансу та соціальної валідації. Це дослідження пропонує стратегічну основу для використання інсайтів споживацької поведінки в процесах створення та управління цифровими продуктами, підкреслюючи важливість інтеграції психології споживачів із сучасними підходами до розробки.

Дане дослідження може бути використане маркетологами, менеджерами продуктів, UX-дизайнерами та бізнес-аналітиками, які прагнуть покращити користувацький досвід та підвищити ефективність цифрових продуктів. Також воно стане цінним ресурсом для дослідників у сфері поведінкової економіки та цифрового маркетингу, які вивчають механізми ухвалення рішень споживачами та методи адаптації продуктів до мінливих запитів ринку.

Останні дослідження акцентують увагу на змінах у поведінці цифрових споживачів, методах розвитку клієнтів та трансформації процесів розробки цифрових продуктів. Ключові висновки сучасної літератури включають:

- Поведінка цифрових споживачів. Дослідження в "Behavioral Sciences" [1] вказують на вплив доступності інформації та соціальних мереж на прийняття рішень споживачами. Новітні нейронаукові роботи аналізують, як інтеграція метавсесвіту у шопінг впливає на емоційні та когнітивні процеси покупців.

- Розвиток клієнтів у цифровому середовищі. Дослідження підкреслюють важливість гнучких методологій, які допомагають компаніям адаптуватися до швидких змін ринку [6].

- Розробка цифрових продуктів. "International Journal of Management and Educational Research" [4] звертає увагу на використання аналізу даних та ШІ для покращення продуктового дизайну. Lean-методології, описані у "The Lean Startup" Еріка Ріса [5], показують, як швидке тестування MVP допомагає компаніям краще розуміти користувачів.

- Поведінкова економіка та персоналізація. "Nudge" [7] Річарда Талера та Касси Санстейна розглядає, як концепція "підштовхувань" формує споживчі рішення, а "Mass Customization" Джозефа Пайна підкреслює значення персоналізації для підвищення залученості користувачів.

Попри значні досягнення, залишається потреба у подальшому вивченні взаємозв'язку когнітивних, емоційних та соціальних аспектів поведінки споживачів у цифровому середовищі. Розширення цих досліджень сприятиме глибшому розумінню процесів прийняття рішень та розробці ефективніших цифрових продуктів.

Основний дослідницький матеріал

Аналіз поведінки споживачів у цифровому середовищі базується на принципах Customer Development та гнучких методологіях. Основний акцент зроблено на виявленні мотивацій споживачів та їх інтеграції у процеси розробки продуктів для підвищення їхньої ефективності та відповідності ринковим вимогам.

1. Компоненти споживчої поведінки

Когнітивний компонент: Включає оцінку інформації, аналіз характеристик продукту та ухвалення рішень на основі логіки. У цифровому середовищі цей процес значною мірою залежить від доступності інформації, прозорості характеристик та можливостей порівняння альтернатив у режимі реального часу. Зручний інтерфейс, релевантний контент та персоналізовані рекомендації спрощують вибір для споживачів.

Емоційний компонент: Впливає на залученість користувачів через взаємодію з продуктом. Візуальний дизайн, швидкість роботи, персоналізовані пропозиції та зручність використання створюють позитивний досвід. Емоційний зв'язок формує лояльність, що підвищує ймовірність повторних покупок і рекомендацій продукту.

Поведінковий компонент: Охоплює конкретні дії користувачів, такі як реєстрація, здійснення покупок, залишення відгуків та взаємодія з функціоналом. Гейміфікація, програми лояльності та простота виконання цільових дій стимулюють користувачів до активної взаємодії та повторного використання продукту.

Соціальний компонент: Включає вплив спільноти, відгуки, рекомендації та соціальні докази. Споживачі орієнтуються на думки інших користувачів, що підтверджується дослідженнями: соціальне схвалення та підтримка інфлюенсерів суттєво впливають на рішення щодо покупки.

2. Моделі поведінки споживачів

Модель Енгеля-Коллата-Блеквелла (ЕКВ): Описує процес прийняття рішення у кілька етапів: визнання потреби, пошук інформації, оцінка альтернатив, ухвалення рішення та поведінка після покупки. У цифровому контексті це включає аналіз відгуків, тестування демоверсій та персоналізовані рекомендації, що допомагають користувачам ухвалювати зважені рішення.

Теорія розумної дії (TRA): Підкреслює вплив суб'єктивних норм та раціональних рішень. У цифрових продуктах соціальні докази та рейтинги можуть стимулювати позитивне сприйняття та прийняття рішення на користь продукту.

Теорія підштовхування: Використовує м'які стимули для скерування поведінки споживачів без прямого примусу. Вона реалізується через підказки, рекомендовані налаштування та персоналізовані повідомлення, що покращують користувацький досвід та конверсію.

Модель імпульсних покупок Гокінса-Штерна: Орієнтована на емоційні тригери, такі як обмежені у часі пропозиції, спеціальні знижки

та push-сповіщення. Вони стимулюють спонтанні покупки, що широко застосовується у цифровому маркетингу.

Теорія “Jobs-to-be-Done” (JTBD): Орієнтована на розуміння реальних завдань користувачів, які вони намагаються вирішити за допомогою продукту. Це дозволяє оптимізувати функціональність і підвищити відповідність потребам користувачів.

3. Цифровий контекст

Швидкість доступу: Цифрові технології надають миттєвий доступ до інформації, що прискорює ухвалення рішень та підвищує ефективність взаємодії.

Персоналізація: Використання даних для створення індивідуальних пропозицій підвищує релевантність контенту та залученість користувачів.

Соціальний вплив: Відгуки, контент, створений користувачами, та загальне схвалення в соцмережах мають значний вплив на ухвалення рішень.

Інформаційне перенасичення: Надлишок вибору може ускладнювати ухвалення рішень. Спрощення інтерфейсів та адаптація контенту до потреб користувачів допомагають ефективно орієнтуватися у цифровому просторі.

Висновки

Аналіз моделей поведінки споживачів у цифровому середовищі виявляє ключові механізми, що визначають ухвалення рішень та ефективність продуктів. Розуміння когнітивних, емоційних, поведінкових та соціальних компонентів дозволяє адаптувати цифрові продукти до реальних потреб споживачів.

Різні моделі, такі як ЕКВ, TRA, теорія підштовхування, JTBD та модель імпульсних покупок, дають змогу прогнозувати поведінкові реакції, покращувати користувацький досвід (UX) та підвищувати рівень конверсії. Застосування персоналізації, соціального впливу та адаптації до швидких змін у поведінці користувачів сприяє підвищенню ефективності цифрових рішень.

Цифровий контекст визначає особливі умови для споживчої поведінки, зокрема високу швидкість прийняття рішень, персоналізовані рекомендації, вплив соціальних доказів та інформаційне перенасичення. Успішні цифрові продукти враховують ці фактори та використовують поведінкові інсайти для оптимізації процесів взаємодії.

Загалом, впровадження моделей поведінки споживачів у процеси розробки цифрових продуктів допомагає:

- Покращити користувацький досвід за рахунок персоналізації та зручності інтерфейсу.

- Використовувати соціальні тригери для підвищення довіри до продукту.
- Оптимізувати маркетингові стратегії, орієнтуючись на реальні мотиви користувачів.
- Збільшити рівень залучення та лояльності через адаптацію до потреб аудиторії.

Вибір відповідної моделі залежить від типу продукту та цільової аудиторії. Застосування цих концепцій у розробці та просуванні цифрових рішень сприяє створенню конкурентних продуктів, які не лише задовольняють запити ринку, але й формують стійку довготривалу взаємодію з користувачами.

Список використаних джерел:

1. Berceanu, D. C.-A., Pânișoară, G., Popovici, A.-F., & Ghiță, C. M. (2023). 'Quality of Life and the Digital Service Landscape: The Moderating Role of Customer Complaining Effort', *Behavioral Sciences*, 13 (5), 375. <https://doi.org/10.3390/bs13050375>. Published 3 May 2023.
2. Conforto, E. C., Salum, F., Amaral, D. C., da Silva, S. L., & de Almeida, L. F. M. (2016). 'Can Agile Project Management Be Adopted by Industries Other than Software Development?', *Journal of Systems and Software*, 117, pp. 155-175.
3. Cooper, R. G., & Edgett, S. J. (2022). 'Maximizing Productivity in Product Development', *Research-Technology Management*, 65 (4), pp. 14-24.
4. Fitzpatrick, D. (2021). 'Leveraging Jobs-to-Be-Done to Enhance Consumer Experience in Digital Products', *Journal of Product Innovation Management*, 38 (3), pp. 450-467.
5. Ries, E. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. Crown Business. ISBN-10: 0307887898; ISBN-13: 978-0307887894. Hardcover, 336 pages. Published September 13, 2011.
6. Rigby, D. K., Sutherland, J., & Noble, A. (2021). 'Agile at Scale: How to Go from a Few Teams to Many', *Harvard Business Review*, 99 (2), pp. 62-71.
7. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2009). *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Revised & Expanded edition. Penguin Books. ISBN-10: 9780143115267; Paperback, 312 pages. Published February 24, 2009.
8. Ulwick, A. (2016). *Jobs to Be Done: Theory to Practice*. Idea Bite Press. ISBN-13: 9780990576754. Published October 2016.

*Згадова Наталія Сергіївна,
кандидат економічних наук,
доцент, Одеський національний
технологічний університет
ORCID: 0000-0003-4585-9620*

*Кравченко Юлія Ігорівна,
аспірант 3-го року навчання,
Одеський національний
технологічний університет
ORCID: 0000-0002-3692-9167*

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5171/>

Сучасна відкритість української економіки створює значні ризики для забезпечення економічної безпеки як національного рівня, так і для регіонів і підприємств. Розумне управління відкритістю економіки може підвищити її ефективність, мобільність і конкурентоспроможність.

Однак, з огляду на незрілість ринкових відносин і кризовий стан економіки, інтеграція країни у світовий ринок поділу праці потребує особливої уваги. Відкриваючи економіку, необхідно посилювати захист вітчизняного виробника, грошового обігу, а також стратегічно важливих галузей і підприємств, що є основними завданнями економічної безпеки.

Водночас для забезпечення стабільності необхідно враховувати потенційні ризики, пов'язані із надмірною залежністю від іноземних інвестицій, технологій і сировини. Розвиток локальних конкурентоспроможних виробництв, які здатні ефективно конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках, є одним із ключових пріоритетів. Крім того, важливим аспектом економічної безпеки є створення умов для інноваційного розвитку, що дозволить не лише зменшити залежність від імпорту, але й сприяти експорту продукції з високою доданою вартістю.

Для забезпечення економічної безпеки на рівні підприємств і галузей важливим є не лише захист від зовнішніх загроз, але й внутрішній аналіз ризиків, таких як недостатнє фінансування, низька ефективність управління, зношеність основних фондів і низька технологічна база. Формування дієвої системи ризик-менеджменту, яка включає аналіз,

моніторинг та управління загрозами, дозволить підвищити стійкість економіки та забезпечити її довгострокову стабільність.

Економічна безпека харчової промисловості є ключовою складовою національної економічної безпеки, оскільки ця галузь забезпечує базові потреби населення у продовольстві, впливає на соціально-економічну стабільність, формує експортний потенціал і сприяє зайнятості в сільських регіонах. Разом із тим, галузь стикається з низкою загроз, які можуть підірвати її стійкість і розвиток.

Основні загрози економічній безпеці харчової промисловості можна класифікувати за кількома критеріями, одним із яких є їхнє походження.

Внутрішні загрози виникають безпосередньо всередині галузі або окремих підприємств. До таких загроз належать низька ефективність управління, яка проявляється у недосконалих управлінських рішеннях, що гальмують розвиток підприємств; недосконалі виробничі технології, які обмежують конкурентоспроможність підприємств і ускладнюють адаптацію до змін у ринковому середовищі.

Зовнішні загрози формуються під впливом факторів зовнішнього середовища, які можуть бути неконтрольованими для підприємств. Серед основних зовнішніх загроз виділяють коливання попиту і пропозиції на ринку, що створює нестабільність у плануванні виробництва та реалізації продукції; посилення конкуренції з боку імпортової продукції, особливо якщо вона має нижчу ціну або вищу якість.

Таким чином, внутрішні та зовнішні загрози вимагають різних підходів до управління ризиками, щоб забезпечити економічну безпеку галузі та підвищити її конкурентоспроможність. Харчова промисловість має специфічні характеристики, що впливають на природу загроз:

- Сировинна залежність. Велика частка підприємств харчової промисловості залежить від стабільності аграрного сектора, який сам по собі є вразливим до погодних умов і економічних змін.

- Жорстке регулювання. Галузь підлягає суворому контролю з боку держави, що стосується як стандартів якості, так і податкового навантаження, що збільшує ризик порушення законодавчих норм.

- Висока конкуренція. Підприємства стикаються із сильним конкурентним тиском з боку міжнародних корпорацій, що мають значно більші фінансові й технологічні ресурси.

- Динамічність споживчих запитів. Харчова промисловість повинна швидко адаптуватися до змін у споживчих вподобаннях, наприклад, попиту на органічні чи екологічно чисті продукти.

Економічна безпека харчової промисловості залежить від здатності ідентифікувати, аналізувати та ефективно управляти загрозами. Для забезпечення стійкого розвитку галузі необхідно впроваджувати сучасні технології, підтримувати екологічну та соціальну відповідальність, розвивати державну підтримку та вдосконалювати механізми управління ризиками. Такий підхід не лише зменшить вплив загроз, але й підвищить конкурентоспроможність харчової промисловості на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Література:

1. Формування та управління системою продовольчої безпеки: [монографія] / Під заг. ред. к.е.н., доц. Н. С. Згадової, к.е.н., доц. Ю. Г. Неустроєва. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2021. – 247 с.
2. Соціально-економічний розвиток регіону в системі забезпечення продовольчої безпеки[монографія] / Під заг. ред. к.е.н., доц. Н.С. Згадової, к.е.н., доц. Ю.Г. Неустроєва, В.В.Лагодієнко та ін. – Харків.: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 206 с.

*Левчук Олена Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Національний університет
оборони України
ORCID: 0000-0002-2827-2134*

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5142/>

Пенсійне забезпечення та соціальний захист військовослужбовців, ветеранів військової служби, ветеранів війни та членів їхніх сімей є одним із найважливіших аспектів соціальної політики України. Ця категорія громадян має особливі заслуги перед державою, а їхній соціальний статус вимагає постійного вдосконалення механізмів підтримки. З огляду на сучасні виклики, перед Україною стоїть завдання побудови справедливого, ефективного та доступного механізму пенсійного забезпечення й соціального захисту.

Основні напрями удосконалення законодавства

1. Модернізація пенсійного забезпечення

1.1. Врахування особливостей військової служби. Реформа пенсійного забезпечення військовослужбовців спрямована на врахування специфіки їхньої професійної діяльності. Зокрема, враховуються такі фактори [1]:

- небезпечні умови служби;
- високий ризик для життя та здоров'я;
- тривалість служби та участь у бойових діях.

1.2. Справедливий розрахунок пенсій. Передбачено перехід до єдиної формули розрахунку пенсій, що базується на військовому стажі, рівні грошового забезпечення та доплатах за особливі умови служби, а також усунення правової нерівності між військовослужбовцями різних поколінь.

1.3. Індexсація пенсій. Закріплено механізм щорічної індексації пенсій відповідно до рівня інфляції та зростання прожиткового мінімуму. Це дозволяє захистити купівельну спроможність пенсіонерів-військовослужбовців.

2. Соціальний захист ветеранів війни та їхніх сімей

2.1. Пільги на житлово-комунальні послуги. Законодавством передбачено 50-100% знижки на оплату житлово-комунальних послуг залежно від статусу ветерана чи члена його родини. Водночас розробляються механізми адресного надання пільг, що дозволить уникнути зловживань і забезпечить підтримку тим, хто її найбільше потребує.

2.2. Медичне забезпечення

- створення спеціалізованих медичних закладів для лікування та реабілітації ветеранів;
- забезпечення безкоштовного доступу до лікарських засобів, особливо для учасників бойових дій;
- розширення програм психологічної реабілітації, зокрема для ветеранів, які пережили бойовий стрес або посттравматичний синдром.

2.3. Реабілітація та перекваліфікація. Для ветеранів розробляються програми професійної адаптації, які включають:

- безкоштовне навчання новим професіям;
- надання грантів для відкриття власного бізнесу;

– сприяння працевлаштуванню через державні та громадські організації.

3. Підтримка сімей загиблих військовослужбовців [2].

3.1. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника. Сім'ям загиблих військовослужбовців призначається пенсія у розмірі 70-100% від грошового забезпечення загиблого. Особлива увага приділяється родинам із неповнолітніми дітьми.

3.2. Житлове забезпечення. Законодавство передбачає надання житла або компенсацію за його придбання для сімей загиблих військовослужбовців, якщо вони не мали власного житла.

3.3. Освітні гарантії. Діти загиблих військових мають право на:

– безкоштовне навчання у державних і комунальних закладах освіти;

– першочергове зарахування до вищих навчальних закладів;

– стипендії та інші форми фінансової підтримки під час навчання.

4. Удосконалення адміністративних процедур

4.1. Діджиталізація процесів. Впровадження електронних сервісів для доступу до соціальних послуг спрощує подання заяв, отримання інформації про статус допомоги чи пенсії та взаємодію з органами влади.

4.2. Єдиний реєстр ветеранів. Створення єдиного реєстру дозволяє автоматизувати процеси обліку, нарахування пільг і забезпечення соціальних гарантій. Це також запобігає дублюванню чи неправомірному отриманню виплат.

4.3. Скорочення бюрократичних процедур. Зменшення кількості необхідних документів і скорочення термінів розгляду заяв є ключовими пріоритетами у цій сфері.

У 2023-2025 роках Україна впроваджує низку реформ, спрямованих на підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців і ветеранів. До таких змін належать:

– прийняття законів про підвищення пенсій для учасників бойових дій та ветеранів;

– розширення програм реабілітації, зокрема із залученням міжнародної допомоги;

– запровадження додаткових пільг для ветеранів війни та їхніх родин.

Висновки

Удосконалення законодавства щодо пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців і ветеранів є не лише питанням соціальної справедливості, а й важливим чинником формування довіри до держави. Успішна реалізація цих змін сприятиме інтеграції ветеранів у суспільство, поліпшенню їхнього добробуту та посиленню обороноздатності країни.

Література:

1. Конституція України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/25>
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

*Никитюк Ростислав Ігорович,
аспірант, Тернопільський
національний технічний
університет імені Івана Пулюя
ORCID: 0009-0003-5338-9558*

*Машилій Галина Богданівна,
кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя
ORCID: 0000-0002-5989-5270*

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО- ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ЮРИДИЧНИМ БІЗНЕСОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5170/>

Успіх юридичного бізнесу залежить від того, наскільки юридична фірма виявляє глибоке розуміння необхідності постійного забезпечення інноваційного розвитку та здійснює пошук його основних напрямів, що відповідають сучасним тенденціям розвитку ринку. На даний час юридичний бізнес відзначається необхідністю постійного удосконалення процесів його функціонування для задоволення потреб споживачів та його власників в умовах існування різноманітних викликів, а також виникнення багатьох нових. Розширення переліку послуг, що надаються юридичними

фірмами, покращення їх якості, яке здійснюється завдяки вмілому використанню сучасних технологій, забезпечує юридичній компанії значні переваги порівняно з конкурентами.

Схему здійснення інноваційних змін в управлінні юридичним бізнесом наведено на рис. 1. Слід зауважити, що на сьогоднішній момент технічний прогрес відкриває нові можливості розвитку юридичного бізнесу. Зокрема, стрімкої популярності у світі набуває застосування доступного і в Україні чат-боту зі штучним інтелектом ChatGPT, що може використовуватися у процесі написання деяких частин позовної заяви. Застосування штучного інтелекту здатне надавати юристам суттєву допомогу, зменшити їх навантаження та досягати значної економії робочого часу працівників компаній. Слід зауважити, що юридичні інновації можуть реалізовуватися у різних напрямках, зокрема, у процесі комунікації між юристом та клієнтом [1].

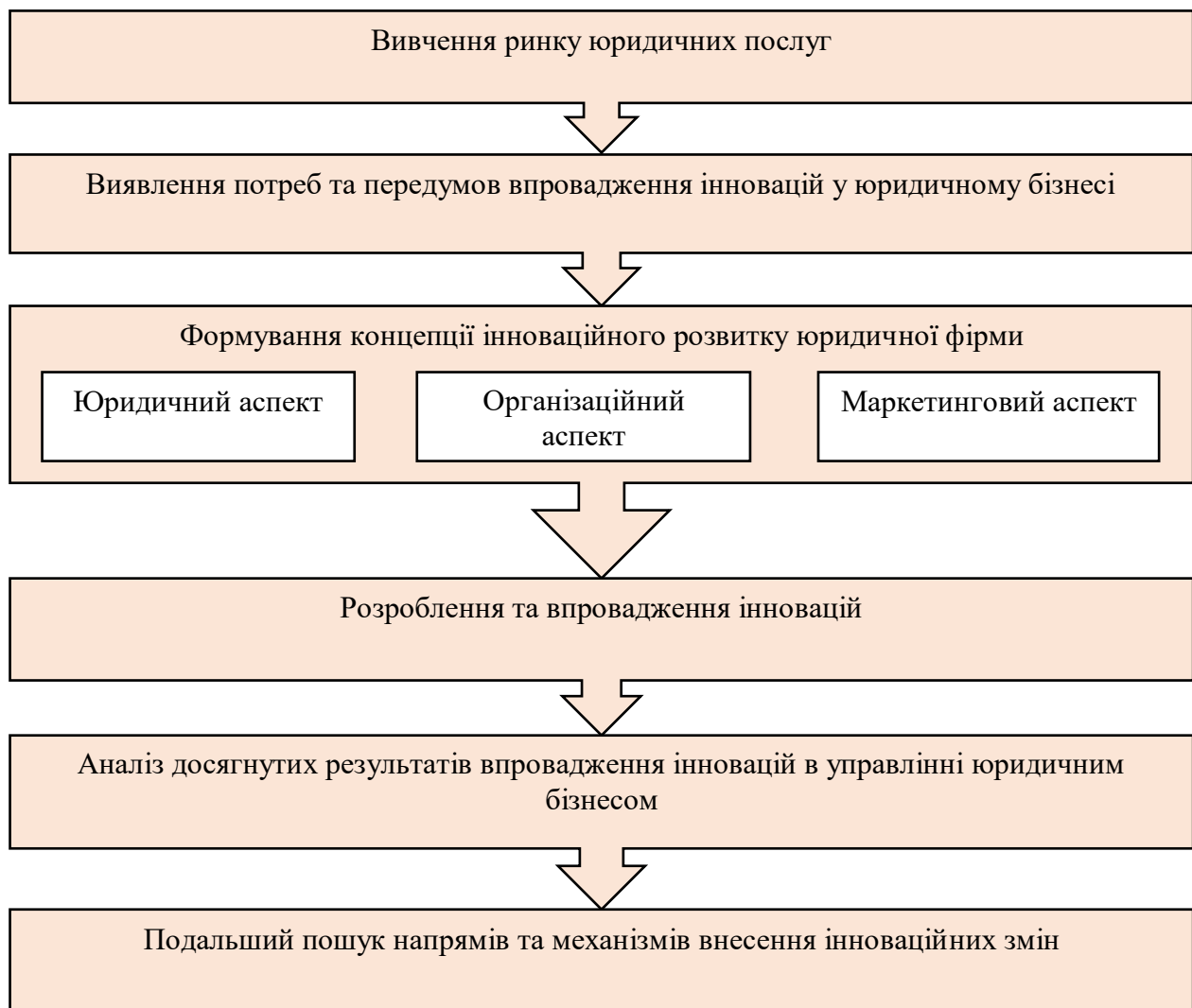

Рис. 1 – Схема здійснення інноваційних змін в управлінні юридичним бізнесом (розроблено авторами)

При цьому робот здатен задавати уточнюючі запитання для клієнта та видавати готовий результат для нього. У процесі надання онлайн-консультацій користувачі мають вибір: скористатися юридичними послугами, які надаються фахівцем, або послугами бота. На даний час перспективним для налагодження співпраці юристів та ІТ-розробників виступає сфера інтелектуальної власності. У процесі вирішення спірних питань, що стосуються надання фінансових послуг, а також порушень відповідного законодавства, може бути використаний сервіс FinSkarga, який дозволяє спростити подання скарг. Застосування даної платформи дозволяє подати скаргу, оперативно відстежувати процес її вирішення, а також налагоджувати спілкування із представниками фінансових установ, яке здійснюється усередині сервісу [1].

Значну роль здатне відіграти використання цифрових інструментів у забезпеченні покращення документообігу, що досягається шляхом автоматизації документів на підприємстві. Існують платформи, що здатні реалізувати весь життєвий цикл контрактів, від моменту створення їх шаблону до виконання, а також погодження і підписання. Використання сервісу JusNote дозволяє автоматично моніторити судові справи, різноманітні процесуальні документи, відстежувати перевищення планованих бюджетних витрат, забезпечувати високу ефективність роботи юристів у процесі опрацювання документів та ведення різноманітних проєктів. Отже, ІТ-галузь здатна пропонувати рішення, які забезпечують значну оптимізацію внутрішніх управлінських процесів, що відбуваються у юридичних компаніях [1].

Література:

1. Лихопека Катерина. До яких інновацій краще готуватися юридичному ринку вже зараз? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/do-yakih-innovaciy-krashche-gotuvatisya-yuridichnomu-rinku-vzhe-zaraz.html>

*Пономарьов Олександр
Володимирович, кандидат
економічних наук, доцент,
Державне некомерційне
підприємство «Державний
університет «Київський
авіаційний інститут», Київ
ORCID: 0009-0002-8267-9901*

*Поліщук Оксана Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
Державне некомерційне
підприємство «Державний
університет «Київський
авіаційний інститут», Київ
ORCID: 0000-0001-5263-3262*

*Власов Антон Едуардович,
студент М-073-24-1-УП,
Державне некомерційне
підприємство «Державний
університет «Київський
авіаційний інститут», Київ*

ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5137/>

Сучасне управління проєктами відзначається високим рівнем складності та динамічністю. Зі зростанням масштабів і складності проєктів, організації стикаються зі значними ризиками, які впливають на терміни, бюджети та кінцеві результати. Традиційні методи ідентифікації та управління ризиками часто є недостатньо ефективними в умовах швидких змін і великої кількості змінних, що впливають на проєкт. У зв'язку з цим, все більше уваги приділяється використанню алгоритмів машинного навчання (ML), які здатні аналізувати великі обсяги даних, виявляти приховані закономірності та прогнозувати потенційні ризики з високою точністю.

Машинне навчання відкриває нові можливості для управління ризиками в проєктній діяльності, пропонуючи інструменти для автоматизації процесів аналізу та прийняття рішень. Алгоритми класифікації, регресії, кластеризації та аналізу аномалій дозволяють

прогнозувати ризики на основі історичних даних, оцінювати їхній вплив та ймовірність, а також розробляти ефективні стратегії для їхнього усунення або мінімізації. Це особливо актуально в умовах цифрової трансформації, коли організації мають доступ до величезних масивів даних, що можуть бути використані для покращення управлінських процесів.

Метою даного дослідження є аналіз можливостей і викликів застосування алгоритмів машинного навчання для ідентифікації та аналізу ризиків в управлінні проєктами. Зокрема, розглядаються підходи до обробки даних, вибору алгоритмів і оцінки їхньої ефективності в контексті прогнозування ризиків.

Аналіз вказує, що використання ML не лише сприяє зниженню невизначеності, але й підвищує точність та швидкість прийняття рішень, що критично важливо для успішного виконання проєктів.

Таким чином, інтеграція машинного навчання в управління ризиками в проєктах представляє інноваційний підхід, який сприяє більшій стійкості та ефективності проєктів у сучасному бізнес-середовищі.

Управління ризиками є одним із ключових аспектів ефективного управління проєктами, оскільки ризики можуть значно впливати на досягнення цілей проєкту, його вартість, терміни та якість. Протягом останніх десятиліть у цій сфері було розроблено безліч методологій, інструментів та стратегій, спрямованих на зменшення невизначеності та мінімізацію негативних наслідків ризиків.

Традиційні підходи до управління ризиками, такі як методи якісного та кількісного аналізу, зосереджені на ідентифікації, оцінці та моніторингу ризиків. Водночас сучасні методології, зокрема Agile, Lean і Six Sigma, пропонують інтегровані та адаптивні підходи до ризик-менеджменту, орієнтовані на швидку реакцію та гнучкість у прийнятті рішень.

Все більше відбувається зростання інтересу до використання цифрових технологій і передових аналітичних методів для управління ризиками. Зокрема, методи аналізу даних, машинного навчання та штучного інтелекту почали відігравати ключову роль у прогнозуванні ризиків, оцінці їх впливу та розробці стратегій управління ними.

У цьому контексті огляд літератури дозволяє визначити основні підходи до управління ризиками, оцінити їх ефективність, а також виявити перспективи інтеграції новітніх технологій у цей процес. Аналіз попередніх досліджень дає змогу не лише систематизувати існуючі знання, але й сформулювати рекомендації для подальших досліджень і практичного застосування різних методологій у сфері управління проєктами (табл1).

Таблиця 1

**Напрямки досліджень з управління ризиками проекту
з використанням машинного навчання [1]**

Напрямок застосування	Методика	Досягнення	Недоліки
Оцінка ризиків у будівництві[2].	Матриця ризиків, аналіз неструктурованих текстових та графічних даних.	Підкреслює роль машинного навчання в цифровізації будівництва, наголошує на потребі в експертизі, питаннях безпеки даних.	Обмежене узагальнення через набори даних для конкретного проекту.
Прогнозування провалу програмного проекту [3].	Логістична регресія (LR), Naive Bayes (NB), векторна машина підтримки (SVM), дерево рішень (DT), нейронні мережі, адаптивні нейро-нечіткі системи висновків.	Розробляє надійну модель оцінки ризиків, для будь-якого програмного проекту на будь-якому етапі життєвого циклу.	Моделі можуть не враховувати всі змінні та складності проекту.
Успіх IT-проектів [4].	Процедури управління ризиками, якісні та кількісні оцінки.	Визначення успішних показників проекту; наголошує на комплексних практиках управління ризиками.	Обмеженість IT-сектором; Результати не можуть бути узагальненими.
Прогнозування ризику Big Data [5].	Лінійна регресія, дерево регресії, Random Forest (RF), SVM, глибокі нейронні мережі (DNNs).	Random Forest ефективно для прогнозування затримок у проектах PPP з низькою середньою похибкою прогнозування.	Залежність від історичних даних може не відображати динаміку майбутнього проекту.
Огляд літератури з ML в аналізі ризиків програмного забезпечення [6].	Методологічні новації в ML, аналіз літератури.	Виявляє закономірності в методологіях ML; забезпечує основу для майбутніх досліджень в області оцінки ризиків програмних проектів.	Не враховує останні розробки в методах ML
Якісна оцінка ризиків у проектах	Якісна оцінка ризиків, трибальна шкала ризиків.	Якісна оцінка, свідчить про необхідність удосконалення стратегій управління ризиками.	Суб'єктивний характер якісних оцінок може призвести до упередженості.

При оцінці ризиків проектів зазвичай використовується кілька алгоритмів машинного навчання в залежності від типу: контрольоване навчання та навчання без учителя [7].

1. Алгоритми керованого навчання – відбувається на маркованому наборі даних, де кожна точка даних має відповідне вихідне або цільове значення. Алгоритм вчиться перетворювати вхідні дані на вихідні значення, що дозволяє йому робити прогнози на основі нових даних. Така

підвищена точність дозволяє зацікавленим сторонам компанії приймати стратегічні рішення на основі прогнозованих цифр. Поширені алгоритми контрольованого навчання, що використовуються на ринку оцінки ризиків, включають:

- логістична регресія – це статистична модель, яка прогнозує ймовірність бінарного результату;

- дерево рішень – це деревовидні структури, які приймають рішення на основі ряду правил. Вони часто використовуються для класифікації точок даних за різними категоріями, такими як позичальники з високим або низьким ризиком.

- Random Forest – де прогнози кількох дерев поєднуються для підвищення точності. Вони часто використовуються в ситуаціях, коли є багато зайвої інформації або варіацій у даних, наприклад, щоб виявити порушення на ринку.

- нейронні мережі навчають комп'ютери обробляти дані у спосіб, подібний до роботи людського мозку. Вони використовують взаємопов'язані вузли або нейрони у багаторівневій структурі, що нагадує людський мозок.

2. Алгоритми навчання без учителя відбуваються на немаркованих даних, де немає відповідних вихідних значень. Алгоритм вчиться виявляти закономірності та взаємозв'язки в даних без будь-якого керівництва. Поширені алгоритми навчання без учителя, які використовуються при оцінці ризиків, включають:

- кластеризація К-середніх – це алгоритм, який групує точки даних у заздалегідь визначену кількість кластерів на основі їхньої схожості. Він часто використовується для виявлення груп клієнтів зі схожими профілями ризику;

- алгоритми виявлення аномалій – виявляють точки даних, які значно відхиляються від норми. Вони часто використовуються для виявлення шахрайської діяльності або незвичайних рухів ринку.

Штучний інтелект в управлінні ризиками кардинально змінює правила гри, оскільки алгоритми машинного навчання (ML) стають розумнішими. Так само як і керівники проєктів, які знають, як використовувати штучний інтелект та машинне навчання в управлінні ризиками для складних проєктів.

У опитуванні PWC 85% керівників погодилися з тим, що штучний інтелект потенційно може трансформувати бізнес [8].

Поява штучного інтелекту (ШІ) запровадила трансформаційний підхід до управління ризиками проєкту, зокрема завдяки можливостям генеративних моделей штучного інтелекту, таких як ChatGPT і Gemini. Ці моделі використовують машинне навчання та аналітику великих

обсягів даних, щоб не лише виявляти потенційні ризики, але й прогнозувати їх вплив з високою точністю.

1. Можливості генеративних моделей штучного інтелекту: моделі штучного інтелекту швидко обробляють та аналізують великі набори даних, навчаючись на історичних даних для виявлення закономірностей та аномалій, щоб передбачити ризики, пов'язані з перевитратою бюджету, зривом термінів або проблемами з дотриманням вимог.

2. Предиктивна аналітика та ідентифікація ризиків: штучний інтелект може прогнозувати потенційні затримки на основі таких факторів, як розподіл ресурсів, продуктивність команди та зовнішні змінні, такі як ринкові умови або збої у поставках. Це дозволяє командам заздалегідь впроваджувати стратегії пом'якшення наслідків.

3. Аналіз ризиків за допомогою моделювання: формування симуляцій, інструменти штучного інтелекту можуть надати уявлення про найбільш критичні ризики, допомагаючи керівникам проєктів визначити пріоритети, які ризики вирішити за обмеженості ресурсів.

4. Безперервне навчання та адаптація: отримання при навчанні більше даних про проєкти, призводить до вдосконалення прогнозів та рекомендацій. Оцінка ризиків на основі штучного інтелекту стає більш точною та адаптованою до конкретних середовищ та умов проєкту.

Основні напрямки використання алгоритмів машинного навчання в управлінні ризиками проєкту:

1. Зменшення втручання людського фактору. Інструменти на основі штучного інтелекту (Planview, Nutcache, ClickUp, Wrike, Asana, Trello, Microsoft Project, Jira, Monday.com, Notion) – звільняють керівників проєктів від рутинних адміністративних обов'язків, що надає більше часу для більш складних дій і планування. Ймовірність людських помилок при виконанні рутинних задач зменшується, що знижує ризик.

2. Краща видимість ризиків. Набір інструментів штучного інтелекту та машинного навчання отримує результати швидше, ніж людина. Інтеграція програмного забезпечення зі штучним інтелектом в управління проєктами може розширити прозорість проєктів і виявляти помилки та ризики на ранній стадії.

3. Предиктивна аналітика. Алгоритми машинного навчання використовують дані та результати минулих проєктів для визначення найкращого маршруту з мінімізації ризиків. Завдяки дієвим даним, що вказують на те, «що досягло результату» і «що не досягло», штучний інтелект може усунути помилки.

4. Перетворення необроблених даних на інсайти. Алгоритми машинного навчання можуть отримати дієву інформацію з великих масивів необроблених даних в короткий термін. Виявляючи зв'язки в даних, які можуть не помітити командні експерти.

5. Інтерпретація даних. Найкращі моделі машинного навчання разом із програмним забезпеченням для відстеження можуть надати відповідну інформацію для ефективного аналізу та кращих прогнозів результатів проекту.

6. Розподіл ресурсів та перепланування. У процесі виконання проекти часто ускладнюються. Інструменти та рішення штучного інтелекту можуть проводити неупереджену перевірку пріоритетів і спрощувати розподіл ресурсів. Ґрунтуючись на даних попередніх проєктів, штучний інтелект може допомогти керівникам проєктів визначити сфери з достатніми ресурсами та ті, які потребують уваги.

7. Управління проєктами на детальному рівні. Алгоритми штучного інтелекту дозволяють відстежувати тисячі дій на деталізованому рівні.

8. Бюджет і закупівлі. Інструменти на основі штучного інтелекту та машинного навчання забезпечують повний аналіз кредитоспроможності та ризиків постачальників і надають рекомендації щодо відповідних постачальників.

9. Виявлення шахрайства. Обробка природної мови та можливості машинного навчання допомагають виявляти індикатори ризиків у наборах даних.

Напрямки та недоліки на які слід звернути увагу при впровадженні алгоритмів машинного навчання [9]:

- якість і доступність даних – ефективність штучного інтелекту в управлінні ризиками залежить від якості та кількості даних, які він обробляє. Низька якість даних, недостатня кількість даних або дані, які не є репрезентативними для поточних умов проєкту, можуть призвести до оманливих прогнозів і рекомендацій ШІ.

- залежність від історичних тенденцій – моделі штучного інтелекту, такі як ChatGPT, фундаментально покладаються на навчання з минулих даних. Ця залежність означає, що, хоча вони можуть ефективно виявляти ризики, які виникали раніше, вони можуть бути не такими ефективними у прогнозуванні нових ризиків.

- питання етики та конфіденційності – впровадження штучного інтелекту в управління проєктами передбачає обробку конфіденційних даних, які можуть включати особисту інформацію про членів команди або конфіденційну бізнес-інформацію. Забезпечення конфіденційності та безпеки цих даних має першочергове значення.

- людський фактор та AI Bias – моделі штучного інтелекту – це інструменти, які підтримують прийняття рішень, вони не замінюють людського судження. Керівники проєктів повинні інтерпретувати інсайти, створені штучним інтелектом, критичним поглядом, враховуючи контекстуальні фактори, які штучний інтелект може не повністю зрозуміти.

- проблеми інтеграції та впровадження – інтеграція штучного інтелекту в існуючі фреймворки управління проєктами може бути технічно та культурно складним завданням.

- розподіл витрат і ресурсів – прийняття рішень зі штучним інтелектом передбачає значні інвестиції в технології та кваліфікований персонал.

Отже, алгоритми машинного навчання (ML) значно підвищують точність і швидкість ідентифікації ризиків, дозволяючи організаціям прогнозувати потенційні ризики та впроваджувати превентивні заходи. Це сприяє підвищенню стійкості проєктів у турбулентному середовищі. ML ефективно використовується для оцінки ризиків у різних секторах, таких як будівництво, інформаційні технології, фінанси, тощо. Зокрема, застосовуються такі методи: класифікація, регресія, кластеризація та виявлення аномалій. Інтеграція ML у процес управління ризиками проєктів забезпечує автоматизацію аналізу даних, підтримує прийняття рішень і дозволяє оперативно реагувати на виклики. Генеративні моделі, такі як ChatGPT, відкривають можливості для ідентифікації, аналізу та моделювання ризиків з високою точністю.

Алгоритми ML є інструментами підтримки, але не замінюють людського судження. Важливо, щоб керівники проєктів зберігали критичний підхід до аналізу отриманих результатів і враховували контекстуальні фактори, які можуть бути поза межами аналізу ШІ.

Алгоритми машинного навчання відкривають нові горизонти в управлінні ризиками проєктів, забезпечуючи ефективність, прозорість та адаптивність процесів. Однак їх інтеграція вимагає врахування технічних, організаційних та етичних аспектів для забезпечення успішного впровадження.

Література:

1. Sanjay Ramdas Bauskar, Chandrakanth Rao Madhavaram, Eswar Prasad Galla2, Janardhana Rao Sunkara, Hemanth Kumar Gollangi, Shravan Kumar Rajaram. Predictive Analytics for Project Risk Management Using Machine Learning. Journal of Data Analysis and Information Processing. Vol. 12 No. 4, November 2024. Режим доступу URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=137197>
2. Roy, A. (2023) Risk Analysis of Implementing Machine Learning in Construction Projects. Режим доступу URL: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1845289>
3. Ibraigheeth, M. and Abu Eid, A.I. (2022) Software Project Risk Assessment Using Machine Learning Approaches. American Journal of Multidisciplinary Research & Development, 4, 35-41.

4. Elokby, E. A., Alawi, N. A., Abdelgayed, A. T. A. and Al-hodiany, Z. M. (2021) Does Project Risk Management Matter for the Success of Information Technology Projects in Egypt. 2021 2nd International Conference on Smart Computing and Electronic Enterprise (ICSCEE), Cameron Highlands, 15-17 June 2021, 243-250. <https://doi.org/10.1109/icscee50312.2021.9498167>
5. Owolabi, H. A., Bilal, M., Oyedele, L. O., Alaka, H. A., Ajayi, S. O. and Akinade, O. O. (2020) Predicting Completion Risk in PPP Projects Using Big Data Analytics. IEEE Transactions on Engineering Management, 67, 430-453. <https://doi.org/10.1109/tem.2018.2876321>
6. Mahdi, M. N., M. H, M. Z., Yusof, A., Cheng, L. K., Mohd Azmi, M. S. and Ahmad, A. R. (2020) Design and Development of Machine Learning Technique for Software Project Risk Assessment – A Review. 2020 8th International Conference on Information Technology and Multimedia (ICIMU), Selangor, 24-26 August 2020, 354-362. <https://doi.org/10.1109/icimu49871.2020.9243459>
7. Damanpreet Kaur Vohra. Exploring Risk Assessment with Machine Learning in Finance. 6 Feb 2024. Режим доступу URL: <https://www.hyperstack.cloud/blog/case-study/exploring-risk-assessment-with-machine-learning-in-finance>
8. 22nd Annual Global CEO Survey. CEOs' curbed confidence spells caution Режим доступу URL: <https://www.pwc.com/gx/en/ceo-survey/2019/report/pwc-22nd-annual-global-ceo-survey.pdf>
9. Embracing AI for Project Risk Management. April 22, 2024. Режим доступу URL: <https://project.info/embracing-ai-for-project-risk-management/>

***Соболева Ганна Григорівна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки
та маркетингу, Харківський
національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова
ORCID: 0000-0003-2375-3665***

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5152/>

Аналіз є необхідним інструментом для оцінки фінансового стану підприємства та його діяльності. Регулярний аналіз діяльності дозволяє виявляти проблеми на ранніх стадіях, розробляти ефективні стратегії розвитку та підвищувати конкурентоспроможність підприємства. Загальні

принципи проведення аналізу показників діяльності підприємств: послідовність – системний підхід до збору та аналізу даних; комплексність – врахування всіх аспектів фінансової діяльності; порівняння показників – використання даних для порівняння з минулими періодами або галузевими стандартами; застосування наукових інструментів – використання сучасних методів та моделей; систематичність – узгодження аналітичних висновків з іншими аспектами діяльності компанії.

Аналіз діяльності підприємства може змінюватись залежно від його потреб та цілей аналітика [1]. Зовнішній аналіз базується на публічно доступній інформації про компанію, тоді як внутрішній аналіз базується на управлінських даних, що використовуються для ефективного управління. Метою зовнішнього фінансового аналізу є оцінка фінансового становища підприємства на основі публічної фінансової звітності, а також поверхнева оцінка прибутковості та рентабельності. Внутрішній аналіз, натомість, спрямований на забезпечення стабільного грошового потоку, визначення поточного фінансового стану та оптимізацію структури капіталу для забезпечення ефективної роботи підприємства. За періодом проведення аналіз можна класифікувати на поточний, прогнозний або експрес-аналіз. Поточний аналіз здійснюється під час виконання операцій і реалізації фінансових планів, з метою термінового впливу на процеси при виявленні відхилень.

Деталізований аналіз показників характеризується глибоким вивченням фінансового стану та результатів діяльності підприємства, як на поточний момент, так і в динаміці [2]. Це включає розрахунок основних показників, виявлення причинно-наслідкових факторів та прогнозування майбутнього розвитку підприємства в різних умовах. Поглиблений аналіз доповнює експрес-аналіз, надаючи більш точну і детальну інформацію. Тепер розглянемо, як здійснюється фінансовий аналіз у практиці підприємств.

Ефективне споживання фінансових засобів та оптимальна структура джерел їх формування є критичними аспектами фінансового аналізу, що визначають фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність, бізнес-активність і здатність до виконання фінансових зобов'язань.

Одним з важливих факторів, що забезпечують повсякденну діяльність підприємства, є грошовий потік. Фінансові аналітики аналізуючи грошові потоки компаній, можуть використовувати звіт про рух грошових коштів, який поділяється на три основні розділи: операційну, інвестиційну та фінансову діяльність.

Проведення аналізу фінансової звітності може бути здійснений за допомогою вертикального та горизонтального аналізу. У вертикальному аналізі здійснюється оцінка складових звітів, таких як звіт про прибутки та збитки з вираженням їх у відсотках від загального доходу. Для покращення результатів такого аналізу рекомендується порівнювати їх з показниками інших підприємств у тій же сфері.

Для ефективного вирішення поставленої проблеми прогнозування фінансових показників підприємств в період економічної нестабільності необхідно вибрати та обґрунтувати відповідні методи та способи дослідження. Вони повинні забезпечити точність, надійність і гнучкість у роботі з економічними даними та адаптацію до постійних змін у зовнішньому середовищі.

Використовуємо наступні методи дослідження [3]:

1. Аналіз літератури. Для початку провели аналіз наукової літератури та існуючих моделей фінансового прогнозування в умовах нестабільності. Це дозволить визначити наявні підходи до вирішення проблеми, а також знайти недоліки існуючих моделей і методик, що не адаптовані до умов економічної нестабільності. Використовуватимуться як класичні підходи, так і новітні теорії, що застосовуються у фінансовому аналізі і прогнозуванні.

2. Метод системного аналізу. Метод системного аналізу дозволяє оцінити підприємство як складну систему, що взаємодіє з макроекономічним середовищем, і надає можливість виявляти зв'язки між різними елементами цієї системи. У межах цього методу можна провести оцінку фінансових показників підприємства через аналіз усіх компонентів (доходів, витрат, зобов'язань, активів) з урахуванням можливих змін, що виникають внаслідок зовнішніх і внутрішніх факторів.

3. Метод економічного моделювання. Моделювання дозволяє створити кілька сценаріїв фінансового функціонування підприємства за різних умов. Це включає як статичні моделі, так і динамічні. Статичні моделі можуть використовуватися для оцінки поточної ситуації (на базі інформації на поточний момент), а динамічні – для прогнозування майбутнього на основі змінних факторів.

4. Метод прогнозування на основі сценаріїв. Згідно з цим методом здійснюється створення різних сценаріїв розвитку подій на основі різних варіантів макроекономічної ситуації (зростання/спад економіки, зміни в законодавстві, коливання валютних курсів, і т.д.). На основі кожного з таких сценаріїв будується прогноз фінансових показників підприємства.

5. Статистичні методи і регресійний аналіз. Регресійний аналіз дозволяє дослідити взаємозв'язки між різними фінансовими показниками компанії, та визначити залежність між зовнішніми факторами та результатами діяльності підприємства. Це важливо для оцінки чутливості фінансових показників до змін у макроекономічному середовищі. У рамках методу можна застосувати як лінійні, так і нелінійні моделі.

6. Метод дослідження чутливості. Аналіз чутливості є важливим інструментом для оцінки, як зміни в одному або кількох змінних можуть мати ефект на результати фінансових прогнозів. Це дозволяє визначити найбільш вразливі для змін показники та сфери, які потребують особливої уваги в процесі прогнозування.

Ефективна організація діяльності підприємств вимагає комплексного підходу, що включає аналіз фінансових, технологічних та екологічних аспектів. Впровадження інновацій, оптимізація організаційних процесів та дотримання екологічних стандартів дозволяють підвищити конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток підприємства.

Література:

1. Батрак О. В. Методичні положення та методика діагностики фінансового стану підприємства / О. В. Батрак // Формування ринкових відносин в Україні. 10 (137). 2012. – С. 104-107.
2. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання / М. П. Денисенко // Економіка і держава. – 2019. – №12. – С. 61-65.
3. Косова Т. Д. Організація та методика економічного аналізу. Навч. посіб. / Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, П. О. Ващенко та ін. – К.: Центр учбової л-ри, 2012. – 528 с.

*Болюбаш Євген Володимирович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії, кафедра цивільного права
та процесу, Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: 0000-0002-9331-9461*

*Науковий керівник:
Петровський Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ*

ПРОЦЕДУРНІ ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ІЗ ЗАЯВОЮ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5144/>

Як відомо, права людини – це комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, що обумовлені фактом існування людини в цивілізованому суспільстві [1]. Природні права (право на життя, волю, свободу думки, право людської гідності тощо) людина отримує від народження, вони є невід’ємними загально визнаними правами та мають універсальний і невідчужуваний характер.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права, а головним обов’язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. У ст. 3 Конституції України передбачено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2]. Держава, своєю чергою, гарантує здійснення основних прав, свобод і виконання своїх обов’язків сукупністю політичних, юридичних, матеріальних та ідеологічних засобів. Міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ст. ст. 3, 8, 9).

Статтею 15 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України передбачено право кожної особи на захист своїх цивільних прав та інтересів у разі їх порушення, невизнання або оспорювання. Відповідно до ч. 1 ст. 16 Кодексу кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Відповідно

до ч. 2 та 4 ст. 25 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження, а припиняється у момент смерті [3].

Також ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України встановлено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів [4].

Справи про народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерть особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті (справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення) чинним цивільним процесуальним законодавством віднесені до юрисдикції суду. Згідно з п. 5 ч. 2 ст. 293 ЦПК України встановлення фактів, що мають юридичне значення, здійснюється в порядку окремого провадження, особливістю якого є його спрямування на з'ясування необхідних фактів за відсутності правового спору [4].

Встановлення факту народження або смерті особи має значення для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявника, рішення суду в такій категорії справ повинне ґрунтуватися на дотриманні вимог процесуального законодавства щодо повного та всебічного з'ясування обставин справи на підставі всіх поданих особами, які беруть участь у справі, доказів у сукупності, у тому числі з урахуванням інформації, яка міститься у документах, виданих органами та установами самопроголошених утворень, розташованими на окупованій території України [5].

Своєю чергою, відсутність ефективної адміністративної процедури реєстрації фактів народження і смерті призведе до порушення не лише національного законодавства (ч. 1 ст. 3 та ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [6]), а й норм міжнародного права.

На міжнародному рівні основоположні права кожної людини бути зареєстрованою, право на посвідчення статусу особи (народження, смерть) та на громадянство закріплені у ст. ст. 1, 15, 16 Загальної декларації прав людини 1948 р. [7], ст. ст. 23 та 24 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [8], ст. 7 Конвенції про права дитини 1989 р. [9], принципі 3 Декларації прав дитини 1959 р. [10], Резолюцією Ради ООН з прав людини «Реєстрація народження та право кожної особи на визнання перед законом» 2012 р. [11].

Важливість дослідження проблем цивільного судочинства у справах про встановлення фактів народження або смерті обумовила наявність певного інтересу науковців до проведення відповідних наукових розробок. Теоретичні та практичні питання розвитку інституту окремого

провадження у справах про встановлення фактів народження або смерті досліджували С. Бичкова, Ю. Білоусов, Н. Бондаренко-Зелінська, І. Венедіктова, Д. Горбась, Л. Гузь, К. Гусаров, О. Дзера, М. Дякович, П. Заворотько, В. Комаров, А. Коструба, Л. Красицька, Н. Кузнєцова, Н. Лященко, Р. Мінченко, М. Німак, В. Прокопенко, Г. Світлична, Т. Стоянова, О. Угриновська, І. Удальцова, С. Фурса, Г. Чурпіта, М. Штефан, М. Ясинок та інші вчені.

У порядку цивільного судочинства судовий захист прав та інтересів особи забезпечується шляхом розгляду низки справ, з-поміж яких своєю специфікою вирізняються справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, до яких віднесено і справи про встановлення факту народження або смерті особи. Як результат, створюються умови для здійснення особою особистих немайнових чи майнових прав тощо. За відсутності необхідних правовстановлювальних документів особа має право звернутися до суду за встановленням юридичних фактів і судові рішення буде єдиним засобом захисту її інтересів для подальшої реалізації суб'єктивних прав.

Встановлення юридичних фактів в порядку окремого провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи сприяє реалізації конституційних прав громадян, зокрема права особи бути зареєстрованою та права на посвідчення статусу особи (народження, смерть).

Відразу після народження дитина повинна бути зареєстрована та мати ім'я, а також має право на набуття громадянства. Народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть підлягають обов'язковому внесенню до Державного реєстру актів цивільного стану громадян в органах юстиції в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [3].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» підставою для проведення державної реєстрації народження дитини є визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, документи, що підтверджують факт народження [6].

Для реєстрації особи та виконання зобов'язання державного органу реєстрації актів цивільного стану зареєструвати особу з відповідним записом до книги реєстрації актів цивільного стану та виданням свідоцтва необхідно встановити юридичний факт народження особи (наприклад, у випадку, якщо особа народилася поза закладом медичної допомоги), звернувшись до суду з відповідною заявою [12].

Якщо факт народження встановлюється у загальному порядку, визначеному законом для встановлення фактів, що мають юридичне

значення, то такі справи підсудні суду за зареєстрованим місцем проживання (перебування) заявника. Коло заявників при цьому обмежується, а невідкладний розгляд справи не передбачається, судові рішення по справі виконуються після набрання ним законної сили.

Цивільним процесуальним кодексом особливий порядок встановлення факту народження особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначений таким відповідно до законодавства, зокрема це: 1) підсудність (заява подається до будь-якого місцевого суду України, незалежно від місця проживання/перебування заявника в обох випадках); 2) невідкладний розгляд; 3) розширене коло заявників, які можуть звернутися до суду. Заяву про встановлення факту народження можуть подати батьки, родичі, їхні представники або інші законні представники дитини незалежно від місця проживання заявника; 4) рішення суду підлягає негайному виконанню, його оскарження не зупиняє виконання [4].

У заяві про встановлення факту народження особи обов'язково вказується: а) факт, який потрібно встановити та з якою метою; б) причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують факт народження особи; в) докази, що підтверджують факт народження особи, зокрема, це оригінали чи копії медичних документів (в тому числі складені на тимчасово окупованій території); г) пояснення заінтересованих осіб, їхніх представників, свідчення свідків, речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи, висновки експертів.

Справа про встановлення юридичного факту смерті особи вирішується в судовому порядку за відсутності медичного висновку щодо причини смерті чи медичної довідки, в якій констатується факт смерті, та неможливості надання цих документів до відділу державної реєстрації актів цивільного стану для проведення державної реєстрації смерті (п. 8 ч. 1 ст. 315 ЦПК України) [4]. Заява про встановлення факту смерті особи подається лише родичами померлого або їхніми представниками. Варто зауважити, що законодавством не врегульовано питання, хто ж може бути заявником за відсутності родичів або законних представників таких осіб. Необхідною умовою для отримання права на звернення до суду із відповідною заявою є те, що встановлення факту смерті особи має значення для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявника.

Обмеження права на звернення із заявою про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України лише колом родичів померлого або їхніми представниками встановлені з метою недопущення внесення до Державного реєстру актів цивільного стану громадян недостовірних відомостей за зверненнями сторонніх осіб. Тому

у разі відсутності родинних зв'язків з померлою особою, заявник, для набуття права звернутися із відповідною заявою, повинен підтвердити у визначеному законом порядку факт проживання з померлою особою однією сім'єю, зокрема шляхом встановлення цього факту у судовому порядку [13].

Зміст заяви передбачає наявність доказів, що підтверджують факт та обставин (доказами слугують оригінали чи копії медичних довідок, лікарського свідоцтва про смерть, довідки про причину смерті (оригінал), свідоцтва про захоронення, квитанції, договори із відповідними ритуальними підприємствами, які надавали послуги з організації поховання; пояснення свідків, можливі речові докази (фото- і відеозапис) тощо). За відсутності будь-яких доказів та свідків, які могли б підтвердити факт смерті особи, суд може допитати в якості свідка самого заявника у справі, якщо йому відомі особисто факти, які мають значення для справи і він не заперечує проти допиту, оскільки тоді показання заявника, як свідка можуть бути виключними та вирішальними для підтвердження факту смерті особи [14].

Розгляд судових справ про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території України повинен відбуватися за загальними правилами здійснення цивільного судочинства з урахуванням окремих винятків, їй притаманних, а отже, кожна сторона повинна довести ті обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог [14].

Для встановлення фактів народження та смерті вимога місцевих судів про необхідність отримання громадянами письмової відмови в органах державної реєстрації актів цивільного стану не має законних підстав. Заявник може не звертатися до органів державної реєстрації актів цивільного стану для отримання відмови у проведенні реєстрації народження, а відразу подавати заяву безпосередньо до суду для встановлення відповідних фактів.

Рішення суду про встановлення факту, який підлягає реєстрації в органах державної реєстрації актів цивільного стану або нотаріальному посвідченню, зокрема факту народження або смерті особи, не замінює собою документів, що видаються цими органами, а є тільки підставою для одержання зазначених документів. Тобто у справах про встановлення факту народження або смерті метою встановлення відповідних фактів є необхідність їх подальшої державної реєстрації задля отримання свідоцтва про народження (смерть) відповідно до чинного законодавства України.

Невизнання фактів народження та смерті й відсутність належної процедури їх реєстрації призведе до низки негативних наслідків, зокрема: дискримінації громадян України, доступ яких до адміністративних

послуг є значно ускладненим, особливо в умовах проведення воєнних (бойових) дій; утруднення процесу реінтеграції окупованих територій та їх мешканців; підвищення кількості осіб без громадянства; відсутності доступу до соціальних та освітніх послуг; порушення права на спадкування тощо [15].

Підбиваючи підсумок, можемо дійти висновку, що належним чином оформлені процедурні питання звернення до суду із заявою про встановлення факту народження або смерті особи, в порядку окремого провадження, сприяє реалізації конституційних прав громадян, зокрема права кожної особи бути зареєстрованою, права на посвідчення статусу особи (народження, смерть) та на громадянство. Не маючи змоги скористатись адміністративним порядком реєстрації народження або смерті, особа втрачає можливість реалізувати низку своїх громадянських і цивільних прав, а саме права на спадкування, на соціальні виплати, на громадянство та інших.

Література:

1. Права людини. *Велика українська енциклопедія*. URL : https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР (редакція від 1 січ. 2020 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (редакція від 10 січ. 2025 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV (редакція від 01 січ. 2025 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Постанова Верховного Суду у справі № 220/1582/20 від 12 трав. 2021 р. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2398-VI (редакція від 15 лист. 2024 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р., ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 1973 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
9. Конвенція про права дитини від 20 листоп. 1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

10. Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листоп. 1959 р. URL : <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=331>
11. Резолюція Ради ООН з прав людини «Реєстрація народження та право кожної особи на визнання перед законом» 2012 р. *Рада ООН з прав людини: офіційний вебсайт*. URL : <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/home>
12. Встановлення факту народження особи. «*WikiLegalAid*»: довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL : <https://wiki.legaid.gov.ua/index.php/>
13. Постанова Верховного Суду у справі № 759/4596/18 від 25 квіт. 2019 р. Провадження № 61-3852св19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81436661>
14. Данилів С. Народження та смерть на окупованих територіях: проблеми юридичного встановлення факту. *Громадська організація «Українська Гельсінська спілка з прав людини»*. URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/narodzhennia-ta-smert-na-okupovanykh-terytoriiakh-problemy-iurydychnoho-vstanovlennia-faktu/>
15. Аналітична записка щодо адміністративної процедури реєстрації актів народження та смерті, які відбулись на ТОТ. URL : <https://r2p.org.ua/bachennya/>

*Дейнеко Анюта Володимирівна,
студентка 4 курсу Навчально-
наукового інституту економіки
і права Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5145/>

Кримінальне провадження згідно п. 10 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) являє собою досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність [1].

Першим статусом у кримінальному провадженні, якого набуває особа у зв'язку з вчиненням кримінально протиправного діяння є статус підозрюваного. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Особа перебуває в статусі підозрюваного до моменту передання щодо неї обвинувального акта до суду в порядку, передбаченому статтею 291 цього Кодексу і з цього моменту особа набуває статусу обвинуваченого (підсудного) [1].

Знаходячись в статусі підозрюваного в кримінальному провадженні, особа наділяється своєрідними процесуальними та обов'язками. У свою чергу, дотримання підозрюваним процесуальних обов'язків забезпечується шляхом наділення уповноважених органів та посадових осіб можливістю застосування до такої особи, встановлених КПК України запобіжних заходів. Запобіжні заходи також застосовуються з метою запобігання ризикам, які в разі обґрунтованої підозри їх виникнення можуть сприяти негативному впливу на нормальний перебіг кримінального провадження.

Частина четверта статті 176 КПК України встановлює, що під час досудового розслідування запобіжні заходи застосовуються слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора. Водночас варто звернути увагу, що новелою КПК України щодо правового регулювання тримання під вартою під час досудового розслідування в умовах воєнного стану є наділення повноваженням застосовувати цей запобіжний захід не лише слідчого суддю, а й керівника органу прокуратури. Цьому має передувати сукупність умов, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, а саме: 1) відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених ст. ст. 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232-235, 245-248, 250 та 294 КПК України; 2) особа підозрюється у вчиненні злочинів, передбачених ст. ст. 109-115, 121, 127, 146, 146-147, 152-156-1, 185, 186, 187, 189-191, 201, 255-255-2, 258-258-5, 260-263-1, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 КК України, а у виняткових випадках, також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів; 3) якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

КПК України передбачає п'ять видів запобіжних заходів, які можуть бути застосовані до підозрюваного: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою [1]. Вибір того чи іншого запобіжного заходу здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей особи та ступеню тяжкості вчиненого нею кримінального правопорушення.

Найсуворішим характером серед наведених запобіжних заходів наділене тримання під вартою як винятковий запобіжний захід, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України, крім випадків, передбачених ч. ч. 6 та 8 ст. 176 КПК України [1].

Суворість тримання під вартою зумовлена істотним обмеженням основних прав та свобод людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність, оскільки підозрюваний примусово поміщається до місць тимчасового позбавлення волі (слідчий ізолятор) та зобов'язується знаходитись там протягом законодавчо встановленого строку. Так, відповідно до ч. 1 ст. 197 КПК України строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів [1].

Досудове розслідування здійснюється уповноваженими на те органами та посадовими особами (органами досудового розслідування), виходячи із законодавчо встановлених завдань кримінального провадження, серед яких є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. З огляду на це, застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має здійснюватися з обов'язковим дотриманням засад кримінального провадження та положень закону.

Водночас національна та міжнародна практика транслює чимало випадків порушень прав, свобод та інтересів особи як під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, так і під час безпосереднього перебування під вартою.

Стаття 55 Конституції України гарантує право кожного після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ [2]. На сьогоднішній день однією з таких установ, до якої звертаються найчастіше як громадяни України, так і громадяни іноземних держав є Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який створено з метою забезпечення дотримання зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) та Протоколів до неї [3].

Україна, ратифікувавши Конвенцію Законом України від 17 липня 1997 р. та протоколи до неї № 1, 4, 6, 7, 12, 13, 14, 14 і 16, відповідно до ст. 9 Конституції України та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зобов'язується виконувати положення цих міжнародних правових актів, а також гарантує право своїх громадян у разі порушення їх прав, звертатися за їх захистом до ЄСПЛ. Основним завданням діяльності ЄСПЛ є надання оцінки відповідності національної практики положенням Конвенції та власним попередньо винесеним рішенням, що тлумачать ці положення [4, с. 181]. М. М. Ольховська зазначає, що практика ЄСПЛ позитивно впливає на провадження в кримінальних справах, у тому числі й в контексті справ, предметом яких стало порушення прав особи під час застосування стосовно неї тримання під вартою [5, с. 117]. Ми цілком погоджуємося з цією думкою, а тому вважаємо необхідним розглянути низку рішень ЄСПЛ, які стали взірцем для діяльності правоохоронних та судових органів під час ухвалення відповідних рішень та вчинення дій.

Рішеннями ЄСПЛ у справах «Лабіта проти Італії» від 06 квітня 2000 р. [6], «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 р. [7] та «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 травня 2011 р. [8] виснувано, що право особи на свободу та особисту недоторканність може бути обмежене лише у встановлених законом випадках та процедурою. Перед національними судами постає обов'язок встановити відповіді на такі питання: 1) чи дійсно тримання під вартою є єдиним запобіжним заходом, який може забезпечити належну поведінку підозрюваного та виконання ним процесуальних обов'язків; 2) чи є можливість за встановлених обставин застосувати більш м'який запобіжний захід [9, с. 96].

Справа «Клішин проти України» від 23 лютого 2012 р. відображає нам позицію ЄСПЛ, відповідно до якої кожен ризик, що наголошений у клопотанні слідчого, прокурора про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, повинен мати конкретний характер та ґрунтуватися на відповідних доказах, які очевидно мають бути належними, допустимими, достовірними та достатніми [10].

Цікавою є практика ЄСПЛ у справі «Вемгофф проти Німеччини» від 27 червня 1968 р. Так, з рішення випливає, що саме на державу покладається тягар доказування необхідності тримання під вартою підозрюваного, а суди, у свою чергу, з урахуванням презумпції на користь свободи, мають встановити наявність достатніх підстав для обрання цього запобіжного заходу [11].

Розглядаючи практику ЄСПЛ, не можна оминати справи, які зачіпають питання строків тримання під вартою, а саме їх продовження. Так, рішеннями у справах «Харченко проти України» [7] та «Слоєв проти України» від 06 листопада 2008 р. [12] передбачено, що тільки існування конкретного суспільного інтересу, який має перевагу над засадою поваги до свободи особи, є підставою для продовження тримання під вартою, навіть попри наявність презумпції невинуватості.

Своїми рішеннями ЄСПЛ також визначив, що слід вважати ризиками як однією з підстав для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. До них ЄСПЛ відносить: 1) втечу підозрюваного; 2) втручання у здійснення досудового розслідування; 3) рецидив; 4) небезпеку для суспільства та громадського порядку; 5) небезпеку для особи, відносно якої здійснюється розслідування.

У свою чергу, проаналізувавши рішення у справах «Слоєв проти України» [12], «Бойченко проти Молдови» від 11 липня 2006 р. [13] та «Яблонський проти Польщі» від 21 грудня 2000 р. [14] можна сказати, що під час прийняття рішення про застосування до особи тримання під вартою, існування лише обґрунтованої підозри та застосовування судом відповідних правових норм, не може бути підставою для позбавлення особи свободи. Так, суд також має посилатися на факти, які вказують на вчинення цією особою в подальшому дій, які перешкоджатимуть кримінальному провадженню; будуть спрямовуватися на переховування від органів досудового розслідування, прокуратури та суду; міститимуть ознаки нових кримінальних правопорушень або відомості про суспільну небезпечність особи [15, с. 93].

Як нами вже було наголошено, порушення прав та інтересів особи може відбуватися й під час безпосереднього перебування під вартою, найбільш поширеними з яких є порушення прав на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Так, ЄСПЛ у рішенні в справі «Квашко проти України» від 26 грудня 2013 р., визнав, що в Україні відсутня належна медична допомога в установах попереднього ув'язнення. Також рішенням передбачено важливість висновку спеціаліста, яким у тій ситуації могло бути підтверджено потребу особи в невідкладній медичній допомозі та лікуванні [16].

Справа «Тодоров проти України» від 12 січня 2012 р. вкотре підтвердила порушення Україною своїх зобов'язань стосовно підозрюваних осіб, до яких застосовано тримання під вартою під час досудового розслідування. У рішенні в цій справі ЄСПЛ наголосив, що держава зобов'язана приділяти увагу нагальним потребам у медичному обслуговуванні особи, аби уникнути ускладнення наявних захворювань [17].

Визнання існування факту жорстокого поводження з підозрюваним під час тримання під вартою передбачено рішенням ЄСПЛ у справі у справі «Паньків проти України» від 28 лютого 2019 р. Відповідно до обставин справи, заявнику нанесено тілесні ушкодження з боку працівників міліції, водночас не було надано медичної допомоги з метою усунення негативних наслідків для здоров'я, а після вчинених дій, особу ще раз було викликано на допит. Як було з'ясовано ЄСПЛ, вказані протиправні дії представників правоохоронних органів спрямовувалися на отримання зізнання у вчиненні злочину [18].

Висновки. Таким чином, застосування тримання під вартою під час досудового розслідування як запобіжний захід у кримінальному провадженні, попри свій суворий характер у зв'язку з суттєвим обмеженням прав людини, має здійснюватися з неухильним дотриманням норм законодавства та засад кримінального провадження.

Порушення прав, свобод та інтересів підозрюваного, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, є підставою для звернення такої особи до судових установ, зокрема ЄСПЛ.

Аналіз рішень ЄСПЛ дає змогу констатувати факт наявності чималої кількості порушень України як сторони в справах, заявниками в яких, були її громадяни, що пов'язано з вчиненням протиправних дій з боку органів досудового розслідування та їх посадових осіб під час застосування тримання під вартою.

У свою чергу, закріплення на рівні Конституції України положення, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, породжує для держави обов'язок виконання, ухвалених за її участі, рішень ЄСПЛ задля забезпечення і охорони прав, свобод та законних інтересів особи, гарантованих Конвенцією 1950 р.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 3902-IX. Дата оновлення: 16.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n43> (дата звернення: 24.01.2025).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.01.2025).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 24.01.2025).
4. Войтенко А. В. Розумність строків тримання під вартою: проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. №2. С. 177-184.

5. Ольховська М. М. Застосування стороною захисту правових висновків Європейського суду з прав людини у разі апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. №25. С. 117-126.
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Лабіта проти Італії» від 06 травня 2000 р. за заявою №26772/95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_009#Text (дата звернення: 24.01.2025).
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 р. за заявою № 40107/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662#Text (дата звернення: 24.01.2025).
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 травня 2011 р. за заявою № 42310/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text (дата звернення: 24.01.2025).
9. Савчук М. А., Часова Т. О. Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: практика Європейського суду з прав людини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. №1. С. 93-97.
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Клішин проти України» від 23 лютого 2012 р. за заявою № 30671/04. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00389> (дата звернення: 24.01.2025).
11. Рішення у справі «Вемгофф проти Німеччини» від 27 червня 1968 р. за заявою № 2122/64. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D> (дата звернення: 24.01.2025).
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Слоєв проти України» від 06 листопада 2008 р. за заявою № 17283/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_433#Text (дата звернення: 24.01.2025).
13. Мудрецька Г. В. Європейські стандарти обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: проблеми реалізації в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №4. С. 89-97.
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Бойченко проти Молдови» від 11 липня 2006 р. за заявою № 41088/05. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO4846> (дата звернення: 24.01.2025).
15. Рішення у справі «Яблонський проти Польщі» від 21 грудня 2000 р. за заявою № 33492/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D> (дата звернення: 24.01.2025).
16. Рішення ЄСПЛ у справі «Паньків проти України» від 28 лютого 2019 р. за заявою № 37882/08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d74#Text (дата звернення: 24.01.2025).

*Кочкадамян Араїк Генрикович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії, кафедра цивільного права
та процесу, Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: 0000-0002-1075-7360*

*Науковий керівник:
Петровський Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5143/>

Наявність у Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) України [1] окремої глави, присвяченої процедурі визнання спадщини відумерлою, породила низку дискусійних питань щодо регулювання відповідного питання, зокрема це стосується і процесу доказування у справах про визнання спадщини відумерлою.

Доказування у справах цієї категорії є складним, але надзвичайно важливим процесом, який вимагає чіткої правової регламентації та відповідної судової практики. Адекватна оцінка доказів, урахування новітніх законодавчих ініціатив і міжнародного досвіду можуть суттєво вплинути на результати таких справ. Важливим є забезпечення прав і законних інтересів усіх учасників процесу, а також доступність правосуддя для громадян.

Розгляд справ про визнання спадщини відумерлою вимагає уважного підходу до збору і представлення доказів, а саме ретельного вивчення документації, пов'язаної зі справою (свідоцтва про смерть, документи, що підтверджують відсутність спадкоємців тощо). Кожен документ має бути оцінений на предмет достовірності та юридичної сили.

Дослідження цього питання має значення як для теоретиків, так і для практиків, оскільки воно стосується правового регулювання спадкових відносин і захисту інтересів держави. Проблемні аспекти визнання спадщини відумерлою, специфіку доказування у справах про визнання спадщини відумерлою та особливості процесу доказування відповідної категорії справ залишаються предметом наукових досліджень як

цивілістів, так і процесуалістів, зокрема С. Бичкової, І. Болокан, Н. Бондаренко-Зелінської, М. Бориславської, Ю. Заїки, Л. Козловської, О. Кухарева, О. Неліна, О. Первомайського, О. Печеного, О. Розгон, Є. Рябоконя, О. Трач, Є. Фурси, С. Фурси, М. Ясинка та інших.

Питання доказів у справах про визнання спадщини відумерлою регулюються ЦПК України, а також спеціальними нормами, зокрема, ст. 1277 Цивільного кодексу України [2], яка встановлює особливості набуття права власності на відумерле майно.

Система доказів відіграє особливу роль у справах про визнання спадщини відумерлою, оскільки рішення суду базується на підтверджених фактах. У справах про визнання спадщини відумерлою особливе значення мають докази, що встановлюють як факт смерті спадкодавця, так і відсутність спадкоємців, які б мали право на спадщину за законом чи заповітом. Відумерла спадщина, згідно з чинним законодавством, переходить до територіальної громади, а отже, судовий розгляд таких справ покликаний забезпечити захист прав як фізичних осіб, так і суспільства загалом.

Заявником у справі про визнання спадщини відумерлою, як правило, виступає орган місцевого самоврядування, який подає до суду заяву про визнання спадщини відумерлою. Сторонами в такій справі можуть бути також фізичні чи юридичні особи, які зацікавлені в результаті справи, наприклад, кредитори померлого або особи, що претендують на право власності на певне майно померлого.

Отже, у процесі визнання спадщини відумерлою до суду надаються докази, які підтверджують наступні основні обставини.

1. Факт смерті спадкодавця. Основним документом, що підтверджує факт смерті, є свідоцтво про смерть, видане органами РАЦС. Відсутність такого документу унеможлиблює відкриття справи, оскільки саме він підтверджує юридичний факт смерті і початок спадкових відносин.

2. Відсутність спадкоємців за законом та заповітом. Суду необхідно надати докази того, що ні за законом, ні за заповітом ніхто зі спадкоємців не прийняв спадщину або що спадкоємці відсутні взагалі. Для цього можуть подаватися довідки з місцевих рад, акти обстеження житла покійного, висновки органів опіки і піклування.

3. Факт неприйняття спадщини. Важливо підтвердити, що жодна особа не здійснила юридично значимих дій для прийняття спадщини у встановлений законодавством строк. Зокрема, це можуть бути письмові відмови спадкоємців від спадщини або документи, що підтверджують їх бездіяльність протягом шестимісячного строку після смерті спадкодавця.

4. Підтвердження приналежності майна до спадщини. Необхідно довести, що майно, щодо якого виникає питання, належало спадкодавцю. У таких випадках до справи долучаються документи на право власності на нерухомість, транспортні засоби, рахунки в банках тощо.

Перелік доказів, які можуть бути використані у справах про визнання спадщини відумерлою, є досить широким і залежить від конкретних обставин справи. До найпоширеніших відносяться: свідоцтво про народження спадкодавця; паспорт спадкодавця; документи, що підтверджують місце проживання спадкодавця; медичні довідки, що свідчать про стан здоров'я спадкодавця перед зникненням; свідчення очевидців, які бачили спадкодавця востаннє; листування, фотографії, інші матеріали, що підтверджують зв'язки спадкодавця з іншими особами; результати оперативно-розшукових заходів; висновки експертів (наприклад, медичних, генетичних).

Правильне визначення предмета доказування у справах про визнання спадщини відумерлою як сторонами судового процесу, так і судом має важливе значення для вирішення спору й прийняття законного та обґрунтованого судового рішення. До предмета доказування у справі про визнання спадщини відумерлою належать обставини, які стосуються наявності спадкового майна, часу відкриття спадщини, відсутності спадкоємців, а також обставини щодо прийняття спадщини або відмови від її прийняття.

Варто зазначити, що справи про визнання спадщини відумерлою мають свою специфіку, що зумовлює певні особливості процесу доказування, такі як: 1) навантаження доказування на заявника. Заявником у таких справах зазвичай виступає орган місцевого самоврядування, який ініціює процес з метою визнання спадщини відумерлою. Він зобов'язаний надати суду всі докази, які підтверджують відсутність спадкоємців та належність майна до спадкової маси; 2) обов'язок суду сприяти у збиранні доказів. Оскільки справа має характер і стосується інтересів територіальної громади, суд має право, а в деяких випадках і обов'язок, сприяти збору доказів. Суд може витребувати додаткові відомості у державних органів (РАЦС, органів місцевого самоврядування, банків, бюро технічної інвентаризації), якщо вони необхідні для всебічного і об'єктивного розгляду справи. Такий підхід дозволяє уникнути ситуацій, коли спадщина могла б бути визнана відумерлою на підставі недостатніх або ненадійних доказів.

У випадках, коли справа містить складні питання, пов'язані з оцінкою спадщини або родинними зв'язками, доцільно залучати експертів. Це можуть бути генеалогі, спеціалісти, які виконують оцінку

нерухомості або іншого виду майна, фахівці з міжнародного права, якщо справа має іноземний елемент.

Забезпечення доказової бази має відбуватися ще до подання заяви до суду. З цією метою здійснюють пошук можливих спадкоємців через державні реєстри задля отримання письмових підтверджень їхньої відмови від спадщини. Підтримання відкритого діалогу з судовими органами під час ведення справи допоможе в отриманні додаткових роз'яснень щодо вимог до доказів і процедури, а також уникнути непорозумінь.

Доказування як процесуальна діяльність суду має складну структуру. Воно складається з послідовної низки дій, спрямованих на формування предмета доказування, збирання, подання, дослідження доказів та їх правову оцінку. Факт користування майном, яке входить до складу спадщини, іншими особами без встановлення факту, що вони є спадкоємцями, не може бути підставою для відмови у визнанні спадщини відумерлою [3].

Завершує весь процес доказування оцінка доказів. Результати оцінки доказів знаходять відображення в мотивувальній частині судового рішення, в якому суд зобов'язаний вказати, які факти судом встановлені, на основі яких доказів, які докази були відкинуті судом і з яких мотивів. У доктрині цивільного процесу діє принцип внутрішнього переконання судді при оцінці доказів. Це означає, що суддя самостійно вирішує, наскільки надані докази є переконливими та достатніми для прийняття рішення. Оцінка доказів проводиться не лише за їх змістом, але і за джерелом, способом одержання, повнотою і логічною узгодженістю.

Таким чином, у справах про визнання спадщини відумерлою діє принцип оцінки доказів за внутрішнім переконанням судді. Суд аналізує кожен доказ окремо та у сукупності з іншими, враховуючи як безпосередньо доведені факти, так і обставини, що логічно впливають з них.

Таким чином, судова практика демонструє, що суди розглядають справи про визнання спадщини відумерлою з особливою обережністю, щоб не допустити помилок, які можуть призвести до неправомірного вилучення майна.

Однією з проблем, що виникають у справах про визнання спадщини відумерлою, є складність у встановленні факту відсутності спадкоємців, особливо у випадках, коли спадкоємці перебувають за межами країни або відсутня інформація про їх місце знаходження [4]. Це може призводити до затягування розгляду справи і створення труднощів для органів місцевого самоврядування у набутті права на спадщину.

У випадках, коли повністю довести факт відсутності спадкоємців неможливо, суди іноді використовують презумпцію відсутності спадкоємців на підставі тривалого неприйняття спадщини. Якщо жодна особа не заявила про свої права на спадщину протягом встановленого строку, це може розглядатися як припущення про відсутність зацікавлених спадкоємців.

Своєю чергою, забезпечення прозорості й чіткості процесу доказування сприятиме захисту інтересів територіальних громад й збереженню спадщини, яка в іншому випадку може залишитися без належного догляду та використання.

Отже, суд відіграє активну роль у зборі та оцінці доказів у справах про визнання спадщини відумерлою. Зважаючи на публічний характер цих справ і важливість належного збереження та передачі майна до територіальної громади, суд не обмежується пасивним прийняттям наданих доказів, а часто ініціює додаткові перевірки та запити для забезпечення повного встановлення обставин.

Зокрема, суд може: а) витребувати додаткові докази, якщо вважає надані документи недостатніми або такими, що потребують уточнення; б) призначити експертизу для визначення належності майна спадкодавцю (наприклад, вартість нерухомого майна, підтвердження права власності); в) здійснити запити до відповідних державних органів (наприклад, у податкову службу, пенсійний фонд, органи соціального захисту) для отримання інформації про можливих родичів або спадкоємців.

Ця активна позиція суду спрямована на забезпечення захисту суспільних інтересів та уникнення неправомірного визнання спадщини відумерлою в ситуаціях, коли існують потенційні спадкоємці, але з якихось причин не можуть заявити свої права.

Вочевидь судова практика у справах про визнання спадщини відумерлою свідчить про те, що основна частина рішень ґрунтується на письмових доказах, поданих заявником, а також на даних із реєстрів про відсутність спадкоємців. У більшості випадків ці справи завершуються позитивним рішенням для територіальної громади за умов належного документального забезпечення.

Утім, на практиці виникають ситуації, коли суди стикаються з проблемами в процесі доказування через: – недостатність доказів – часто виникають труднощі у підтвердженні факту відсутності спадкоємців, особливо якщо вони знаходяться в інших регіонах чи за кордоном. Це може потребувати додаткового часу і зусиль на збирання відомостей; – суперечності в документах – якщо документи на право власності на майно спадкодавця містять помилки або невідповідності, це може

створювати перешкоди для визнання спадщини відумерлою; – появу спадкоємців на пізнішому етапі – інколи спадкоємці можуть з'явитися вже після ухвалення судового рішення про визнання спадщини відумерлою. У такій ситуації вони мають право оскаржити рішення і довести свої спадкові права.

Доказування у справах про визнання спадщини відумерлою має особливий характер, пов'язаний з необхідністю забезпечення інтересів як територіальної громади, так і потенційних спадкоємців. Судова практика вимагає від заявника надання вичерпного комплексу доказів, що підтверджують відсутність спадкоємців, належність майна спадкодавцю, а також факт неприйняття спадщини у встановлений строк.

Отже, підбиваючи підсумок, можемо дійти висновку, що у процесі визнання спадщини відумерлою роль доказів і доказування є надзвичайно важливою. Правильне збирання, подання та оцінка доказів можуть суттєво вплинути на рішення суду. З метою уникнення юридичних помилок і забезпечення правосвідомості, учасники процесу повинні звертатися за кваліфікованою юридичною допомогою. Питання доказів і доказування у справах про визнання спадщини відумерлою є критично важливими для ефективного функціонування правової системи. Якісна підготовка, належне оцінювання доказів і дотримання етичних стандартів забезпечують справедливість у цих справах. У майбутньому важливо враховувати інновації та зміни в суспільстві, щоб правова система могла адекватно реагувати на нові виклики.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV (редакція від 01 січ. 2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (редакція від 10 січ. 2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кухарев О. Є. Процесуальні аспекти визнання спадщини відумерлою. *Цивілістична процесуальна думка*. 2016. № 3. С. 33-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tsprv_2016_3_9
4. Новосад А. С., Момот А. І. Особливості розгляду справ про визнання спадщини відумерлою. *Науковий юридичний журнал*. 2018. № 6. С. 30-34.

*Кутовий Артем Олександрович,
студент IV курсу,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник: Бахмат С.В.,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5157/>

Воєнний стан значно вплинув на всі сфери життя українців, включно з трудовою діяльністю. У зв'язку із збройною агресією Росії, 22.05.2022 р. було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (із наступними змінами та доповненнями). Організація трудових відносин в умовах воєнного стану – це особливості трудових відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану". На цей період вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України. Положенням цього закону значно звужуються права працівників у порівнянні з мирним часом. Відповідно до ст. 43 Конституції України держава створює умови для реалізації громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки. Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах

забороняється. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. Статтею 44 Конституцією України визначено, що порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону.

У період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору. З метою усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме, роботодавець може укладати з новими працівниками строкові трудові договори.

Крім правовідносин, які регулюються Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», до питань, які регулюють трудові відносини в умовах воєнного стану можна віднести:

1. Бронювання працівників під час воєнного стану та мобілізації;
2. Оформлення звільнення працівників через призов по мобілізації;
3. Дії роботодавця в період воєнного стану;
4. Залучення працівників до суспільно корисних робіт або трудової повинності. Водночас трудове законодавство в умовах воєнного стану покликане забезпечити баланс між потребами держави та роботодавців та інтересами працівників.

Література:

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 254к/96ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
3. Трудові відносини в період воєнного стану в Україні – К: 2022 – 422 с.

*Майка Максим Борисович,
адвокат, кандидат юридичних наук,
викладач юридичних дисциплін
Галицького фахового коледжу ім.
В. Чорновола, м. Тернопіль, Україна*

*Гойда Мар'яна Петрівна,
здобувач освітнього ступеню
«Бакалавр», студентка Галицького
фахового коледжу ім. В. Чорновола,
м. Тернопіль, Україна*

*Пузяк Христина Володимирівна,
юрисконсульт Галицького
фахового коледжу ім. В. Чорновола,
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5127/>

Вступ. Право на справедливий суд є одним з основоположних принципів правової держави та демократичного суспільства, оскільки забезпечує можливість кожного громадянина захищати свої права та свободи під час розгляду справ у незалежному та неупередженому суді, мати рівний доступ до правосуддя, отримувати кваліфіковану правову допомогу, подавати докази та оскаржувати судові рішення. Забезпечення справедливого судового розгляду сприяє підвищенню довіри громадян до судової системи, зміцненню правопорядку та стабільності у суспільстві.

Мета (ціль) роботи. На основі викладеного формуємо мету (ціль) роботи: дослідження особливості реалізації права на справедливий суд у цивільному процесі України.

Матеріали та методи дослідження. При проведенні досліджень використано правові джерела (наукові роботи та дисертаційні дослідження науковців сучасності: Коруц У., Гловюк І., Харитонов Є., Харитонova О., Бринцев О., Попович М., Ювчиця О., Овсяннікова О., Пасайлюк І., Бойко О.), матеріали судової практики. Авторами використано наступні методи: діалектичний, герменевтичний, аналізу та синтезу, дедукції, системного аналізу, правових аксіом, формально-догматичний.

Результати обговорення. Відповідно до статті 1 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ [1]. У цивільному процесі реалізація права на справедливий суд характеризується наступними аспектами: доступ до суду, незалежність та безсторонність суду, рівність сторін, змагальність процесу, публічність судового розгляду, забезпечення виконання судового рішення.

Насамперед право на доступ до суду гарантовано ст. 24 Конституції України [2] та ч. 1 ст. 4 ЦПК України. Конституційний суд у рішенні від 12.04.2024 року по справі №9-рп/2012 зазначив, що право на доступ до суду охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі і ніхто не може бути обмежений або позбавлений даних прав [5].

В умовах воєнного стану та введення обмежень права на пересування громадян учасники судового засідання все частіше подають клопотання про проведення судових засідань у режимі відеоконференції у приміщенні суду за місцем знаходження учасника справи або за допомогою власного обладнання. Також, учасники справи можуть звертатися з процесуальними документами до суду шляхом направлення їх на офіційну електронну адресу суду з обов'язковим скріпленням їх власним електронним цифровим підписом або за допомогою системи «Електронний суд» [6, 9].

Вимога безсторонності призначена для того, щоб мінімізувати вплив особистого, психологічного фактору на результати розгляду справи суддею. Однак, в силу переважно етичного характеру зазначена вимога не може виключити вплив вказаних факторів на здійснення правосуддя. Овсяннікова О. О. зазначила, що безсторонність як ознака справедливого судового розгляду означає рівне ставлення суду до учасників, вирішення спору як нейтральним і безстороннім фахівцем без надання комусь переваг [3].

У цивільному процесі реалізація права громадян на справедливий суд забезпечується обов'язком суду оцінювати докази надані сторонами по справі за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на повному, всебічному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні доказів, оцінці належності, допустимості, достовірності кожного доказу окремо, а також, достатності та взаємного зв'язку доказів у їх сукупності, оцінці доказів як в цілому, так і кожного окремо, мотивуючи відхилення або врахування кожного доказу. Для суду жодні докази не мають заздалегідь встановленої сили.

Рівність сторін є одним із фундаментальних принципів цивільного процесу, який закріплено у Конституції України та ЦПК України. Даний принцип означає, що кожна сторона цивільної справи має рівні можливості для захисту своїх прав та законних інтересів у суді. Не може бути привілеїв чи обмежень для сторін судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2]. У справі «Салов проти України» ЄСПЛ дійшов до висновку, що принцип рівності сторін у процесі є одним з елементів більш широкого поняття справедливого судового розгляду, яке включає фундаментальний принцип змагальності процесу [7].

Відповідно до ст. 129 Конституції України основними засадами судочинства є, серед іншого, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [2]. Статтями 12 та 13 ЦПК України встановлено, що цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи та на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. У справі «Лазаренко та інші проти України» ЄСПЛ вкотре зазначив, що принципи змагальності та рівності сторін є основоположними компонентами концепції «справедливого судового розгляду» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції [8].

Таким чином, принцип змагальності спільно з принципом рівності є одними з основних елементів поняття «право на справедливий суд», що гарантоване Конвенцією.

Публічність – один із фундаментальних принципів справедливого судочинства, який гарантує сторонам по справі, що правосуддя здійснюватиметься відкрито, з публічним контролем; слугує одним із засобів підтримання довіри до судів. Принцип публічності сприяє реалізації мети пункту 1 статті 6 Конвенції – справедливому судовому розгляду, забезпечення якого є одним з основоположних принципів демократичного суспільства у значенні Конвенції [4]. Крім того, шляхом захисту учасників процесу від необґрунтованих рішень, публічний характер судового процесу допомагає забезпечити справедливе судочинство та дозволяє суспільству контролювати відправлення правосуддя.

Виконання судових рішень – це невід’ємна частина судового розгляду, цілісного цивільного судочинства. Судові рішення, що набрали законної сили, обов’язкові для всіх органів державної влади і органів

місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню [1]. Принцип обов'язковості судових рішень забезпечує правову визначеність, адже учасники судового процесу впевнені, що їхні права та законні інтереси будуть захищені судом, і гарантує, що всі спори будуть вирішені справедливо та неупереджено, а остаточне рішення по справі буде виконане.

Також, в Україні функціонують інститути медіації та вирішення спору за участю судді, які потребують подальшого наукового аналізу, оскільки останні можуть бути предметом наукових розробок в частині їх співвідношення із правом на справедливий суд.

Висновок. Отже, реалізація права на справедливий суд у цивільному процесі є фундаментальним елементом правової системи, що забезпечує захист прав та законних інтересів громадян, сприяє утвердженню верховенства права, підвищує довіру до судової системи та гарантує, що всі спори вирішуватимуться неупереджено та справедливо. Справедливість цивільного судочинства забезпечується обов'язком суду здійснювати аналіз всіх доказів, які подані сторонами по справі та доводів сторін, оцінкою аргументів сторін за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні доказів. Невід'ємними складовими права на справедливий суд у цивільному процесі є: доступ до суду, незалежність та безсторонність суду, рівність сторін, змагальність процесу, публічність судового розгляду, забезпечення виконання судового рішення. Зазначені елементи тісно взаємопов'язані між собою та нероздільні, оскільки лише в сукупності можуть забезпечувати належну реалізацію права учасників цивільного судочинства на справедливий суд.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2004 року №1618-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#top> (дата звернення: 06.01.2025).
2. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#top> (дата звернення: 06.01.2025).
3. Овсяннікова, О. О. Безсторонність суду як елемент справедливості судової влади: *Знання європейського права*. 2020. Вип. 2. С. 90-96. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2020/20.pdf (дата звернення: 06.01.2025).

4. Про захист прав і основоположних свобод людини. Європейська конвенція від 03.09.1953 року № 995_004. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top (дата звернення: 06.01.2025).
5. Рішення конституційного суду від 12.04.2024 року по справі № 9-пп/2012. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4391-dostup-do-sudu> (дата звернення: 06.01.2025).
6. Постанова КЦС ВС від 03.05.2022 року по справі №205/5252/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104282885> (дата звернення: 02.08.2022).
7. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Салов проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text (дата звернення 06.01.2025).
8. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Лазаренко та інші проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c40#Text (дата звернення 06.01.2025).
9. Maika M 'The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects' 2022 3(15) Access to Justice in Eastern Europe (Scopus; WOS). URL: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000320>. https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1657101874.pdf (дата звернення: 06.01.2025).

*Маммадов Анар Ільяз огли,
аспірант, Інституту держави і
права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України*

СПОРИ ПРО ПРАВО ЦИВІЛЬНЕ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5128/>

У правовій державі позов посідає центральне місце серед процесуальних засобів захисту права. Незалежно від сфери застосування, позов залишається ключовим механізмом взаємодії між суб'єктами права і судовою системою. В умовах судових реформ останнього часу, йдеться про подальшу реалізацію концепцій цивільної, адміністративної та господарської юрисдикції, а також визначення видів правових спорів, які підлягають вирішенню в рамках зазначених сфер судової юрисдикції.

Це, на нашу думку, актуалізує питання сутності об'єктів позовного захисту.

Очевидно, що в основі будь-якого спору лежить конфлікт. Конфлікт є сьогодні об'єктивним явищем соціального життя, навіть часом неминучим, в умовах взаємодії різних суб'єктів права, чиї інтереси і потреби не завжди збігаються. В юридичній сфері конфлікт виступає не просто зіткненням інтересів, а стає юридично значущою подією, що дістає своє вираження через спір про право. У цьому сенсі спір про право є однією з юридичних форм прояву конфлікту. Хоча слід зробити застереження, що не будь-який конфлікт стає спором, а тільки той, який набуває юридичного значення. Спір про право – це вже конкретна форма конфлікту, що підлягає вирішенню в юрисдикційному порядку. Незважаючи на існування конфліктів як неминучої складової сучасної правової реальності, що відображає зіткнення інтересів і потреб суб'єктів права, варто визнати, що вони відіграють й позитивну роль у правовій системі, оскільки сприяють виявленню соціальних і економічних факторів, що впливають на судове правозастосування та вдосконаленню матеріального та процесуального законодавства.

Спір про право цивільне є конфліктом між суб'єктами цивільного обороту, який виникає з приводу порушення, невизнання або оспорування суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів сторін і потребує вирішення судом. Відмітимо деякі ключові дискусійні питання, що пов'язані з поняттям і змістом спору про право цивільне.

Перше – це визначення предмета спору про право цивільне. Зазвичай у теорії цивільного процесуального права прийнято виокремлювати широкий і вузький підхід щодо визначення предмета спору про право цивільне. Вузький підхід традиційно зводить спір про право виключно до матеріально-правового конфлікту, який передбачає розбіжності з приводу суб'єктивного права. Широкий підхід, навпаки, передбачає включення в поняття спору про право цивільне будь-яких розбіжностей, які можуть потенційно впливати на суб'єктивне право. У такому контексті встановлення юридично значущих фактів також розглядається як частина спору про право, оскільки такі факти є підставою для виникнення або припинення прав. З нашого погляду, широкий підхід більш повно відображає реальну структуру спору про право цивільне, хоча, певною мірою, він і ускладнює здійснення правосуддя у цивільних справах, оскільки розширює межі судового розгляду та коло необхідних судових доказів.

Крім того, у цивільній процесуальній доктрині свого часу відбувалася дискусія про те, чи завжди наявність спору про право

необхідна для звернення до суду. У сучасних умовах склалася низка винятків із загального правила, зокрема, встановлення юридично значущого факту, не пов'язаного з конфліктом сторін, або звернення до суду за підтвердженням права без фактичного конфлікту, які актуалізують питання щодо розширення поняття спору про право цивільне.

Ще один спірний аспект проблематики, що розглядається: інтерпретація спору про право і спору про інтерес. Категорія інтересу заслуговує, на нашу думку, найпильнішої уваги. Інтерес розширює можливості учасників судового процесу. Проте незважаючи на очевидну важливість інтересу, його зміст і правова природа залишаються дискусійними. Разом з тим, вивчення інтересу має суто прикладне значення, що обумовлюється необхідністю аналізу співвідношення приватних і публічних інтересів у цивільному процесі, впливу інтересів сторін на розвиток механізмів судового захисту, альтернативних способів вирішення правових спорів тощо.

Поняття інтересу тісно пов'язане з метою цивільного процесу. Інтерес у цивільному судочинстві є не лише вмотивованою потребою особи у використанні судових механізмів для досягнення певного правового результату. Саме інтерес спонукає учасників судового процесу використовувати належні їм процесуальні права, сприяє оцінці правомірності дій сторін і суду, визначає кінцевий результат судового процесу, на який орієнтовані сторони.

Вважаємо важливим сформулювати основні ознаки спору про право цивільне. Першою ознакою спору про право цивільне є наявність протилежних позицій сторін з будь-якого юридичного питання. Розбіжності можуть стосуватися як матеріальних, так і процесуальних аспектів справи. Відмінність позицій є першоосновою для виникнення судового розгляду. Наступною ознакою цього спору є юридична значимість конфлікту. Спір про право є юридично значущим, якщо він зачіпає захист прав, свобод чи законних інтересів громадян або юридичних осіб. Ще однією ознакою спору про право цивільне можна вважати неврегульованість розбіжностей. Цей спір виникає тоді, коли сторони не можуть вирішити свої розбіжності мирним шляхом, в тому числі, використовуючи альтернативні способи вирішення спорів. Відсутність можливості врегулювання конфлікту без участі суду є істотною умовою для початку ініціації позовного провадження.

Сформульовані ознаки є підґрунтям для постановки питання щодо спору про право цивільне як системоутворюючого чиннику формування правил позовного провадження.

*Мельник Оксана Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
Національна академія
внутрішніх справ*

*Семотюк Софія Дмитрівна,
здобувач ступеня доктора
філософії, Національна академія
внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5125/>

В жорстких умовах воєнного стану, що обумовлює велику кількість потерпілих, зростає рівень кримінальних правопорушень щодо дітей. Особливої уваги при цьому вимагають малолітні, які в силу своєї психічної діяльності не здатні повною мірою адекватно відреагувати на протиправні дії щодо них. Водночас нестабільність обставин життя, що ставить під сумнів інколи існування взагалі, провокують настання хвороб на фізіологічному рівні. Стресові ситуації, в яких опиняється безліч людей, знаходять своє відображення в хворобах чи то на психічному, чи то на загальному фізичному рівні. Але після перенесеного хвилювання завжди настає момент, коли організм людини дає знати, що стрес відбувся.

Виключну категорію при цьому справедливо складають діти, особливо малолітні, тобто ті, вік яких відповідає віку до 14 років. Їх надто вразлива психіка здатна реагувати по-різному деструктивно в тих чи інших ситуаціях та залежно від психіки конкретної дитини. Проте, серед них варто виділити дітей з інтелектуальними порушеннями.

Для сфери кримінального процесу важливо орієнтуватися в можливій віктимній поведінці потерпілого, щоб мати повну картину події та правильно реалізувати завдання кримінального процесу, що визначені в ст. 2 КПК України [1].

Як ми раніше зазначали, «з березня 2022 року Україна запровадила модель «Барнахус+», під час реалізації якого терапія та робота з психологом під час досудового розслідування визначається як виведення дитини-потерпілої чи свідка зі складного психологічного стану.

Завданням таких центрів є очевидна терапія, а не лише виконання завдань кримінального провадження. Така практика захисту дітей є кращою в світі та визнається як конгломерат зусиль різних відомств» [2, с. 68].

Як зазначає в своїй дисертації А. Бистров, схильність до віктимної поведінки може бути декілької різних видів. До прикладу, схильність до віктивної поведінки самопошкоджуючого типу характеризується провокуючими діями дитини, яка виступає потенційною жертвою, або провокує іншого підлітка на протиправні дії, або виявляє високу схильність до ризику, до необміркованої, небезпечної поведінки, або проявляє схильність до аутоагресії. Така поведінка є наслідком особливостей когнітивного розвитку при розумовій відсталості, а також наслідком високої ситуативної тривожності, неадекватної самооцінки... встановлено залежність між індивідуально-психологічними, соціально-психологічними характеристиками особистості розумово відсталих осіб та їх схильністю до різних видів віктимної поведінки [3, с. 6].

Визначне місце при цьому належить правосвідомості дитини. Цей термін визначається в літературі як здатність людини до адекватного засвоєння правових норм та, відповідно, її поведінки. А основними функціями правосвідомості є: когнітивна, оціночна та регулятивна. Водночас всі вони тісно пов'язані між собою.

У дослідженнях кримінально-виконавчого змісту констатовано, що поміж контингенту засуджених особи з вадами психічного розвитку присутні у всіх колоніях. При чому, батьківські сім'ї обстежених переважно асоціальні, члени родини чи один із батьків алкоголізовані, раніше відбували покарання [4, с. 3].

Вчені зазначають, що певна моральна позиція виявляється в діях та вчинках людини відповідно до правових норм. Важливим є з'ясування реалізації регулятивної функції, що забезпечує відповідність дій людини чинній системі норм у вигляді правомірної чи неправомірної поведінки. Водночас як оціночна функція відображає вибіркове ставлення та співвіднесення зі своїми поглядами [5, с. 302].

Отже, для з'ясування всіх обставин кримінального провадження важливо встановити всі факти, що стосуються особи потерпілої дитини, враховуючи всі соціальні фактори. Про необхідність встановлювати факти щодо потерпілої особи, а не лише підозрюваної, ми неодноразово зазначали в своїх працях [6, с. 889].

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Офіц. текст. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 514 с.
2. Мельник О.В. (у співавторстві). Захист прав дитини в умовах воєнного стану : Колективна монографія. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 160 с.
3. Бистров А. Є. Особливості віктимної поведінки розумово відсталих підлітків. : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.08. Київ, 2019. 236 с.
4. Харченко Т. Г. Психологічний супровід процесу ресоціалізації засуджених з вадами психічного розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Т. Г. Харченко – К., 2016. – 20 с.
5. Медведєв В.С. Кримінальна психологія : підручник / В.С.Медведєв. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
6. Мельник О. В., Семотюк С. Д. До питання визначення моральних засад предмету доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 887-897.

*Михайленко Богдана Максимівна,
студентка III курсу, Таращанський
технічний та економіко-правовий
фаховий коледж*

*Науковий керівник:
Голобородько Н.В., Таращанський
технічний та економіко-правовий
фаховий коледж*

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5158/>

Кримінальна відповідальність має наскрізний характер, «пронизує» майже всі інститути як Загальної, так і Особливої частини Кримінального кодексу України, або тісно пов'язана з ними і тому є універсальною категорією кримінального права. Кримінальна відповідальність – є найсуворішим видом юридичної відповідальності, яка застосовується до осіб, що вчинили суспільно небезпечні правопорушення, передбачені кримінальним законом. Вона реалізується через заходи державного примусу, встановлені Кримінальним кодексом України. Мета –

проаналізувати форми та методи реалізації кримінальної відповідальності, її особливості і виробити обґрунтовані пропозиції з метою її вдосконалення. Об'єктом є суспільні відносини, які охороняються законом про кримінальну відповідальність на які було здійснено протиправне посягання. Предметом дослідження є, власне, кримінальна відповідальність її поняття, особливості, мета та форми реалізації. Ця тема є предметом досліджень багатьох науковців, зокрема Ю.В. Бауліна, В.М. Бурдіна, В.К. Грищука, О.О. Дудорова, А.П. Козлова, І.В. Красницького, Н.Ф. Кузнецової, І.І. Митрофанова, Ю.М. Ткачевського та інших.

Чинне кримінальне законодавство визначення категорії «кримінальна відповідальність» не містить. Тому саме наукою кримінального права розроблено чисельну кількість даних понять. На моє бачення, кримінальна відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, який виникає внаслідок вчинення особою кримінального правопорушення та полягає у застосуванні до неї заходів державного примусу, передбачених кримінальним законодавством. Проте у наші дні доводиться констатувати, що, малодослідженими лишаються саме форми кримінальної відповідальності. Науковець І. В. Красницький стверджує, що форми кримінальної відповідальності – це передбачені кримінальним законом можливі варіанти поєднання елементів змісту кримінальної відповідальності. Ю. В. Бауліна, який виділяє три форми реалізації кримінальної відповідальності: 1) осуд особи, яка вчинила кримінальне правопорушення без призначення їй покарання, 2) засудження особи з призначенням їй покарання і його реальним відбуванням, 3) засудженні особи з призначенням їй покарання, від реального відбування якого вона звільняється і яке замінюється їй іншими заходами. В науковій літературі виділяються й деякі інші форми реалізації кримінальної відповідальності. Так, наприклад, В. К. Гришук виділяє три класичні форми реалізації кримінальної відповідальності: 1) осуд; 2) покарання; 3) судимість. Із них лише осуд може реалізовуватися самостійно. Покарання реалізується не інакше як у поєднанні з осудом і судимістю, а судимість – у поєднанні з покаранням та осудом, якщо він поєднаний із покаранням.

Відповідно до Кримінального кодексу України, до фізичних осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, можуть також застосовуватися примусові заходи медичного чи виховного характеру; примусове лікування; спеціальна конфіскація. А ці заходи кримінально-правового характеру є формами реалізації кримінальної відповідальності? Так, бо підставами їх застосування є вчинення особою кримінального правопорушення, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого

Особливою частиною КК України. Отже, кримінальна відповідальність є заходом кримінально-правового впливу на фізичну та юридичну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, і процесуально передбачає наявність обвинувального вироку, що набрав чинності. Кримінальній відповідальності властиві осуд, покарання, судимість.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.В. – Х.: ТОВ“Одіссей”, 2013. – 1152 с.
2. Баулін Ю. Кримінальна відповідальність: сутність, зміст та правова форма // ВАПНУ. – 2003. – №2 (33) - №3 (34). – С. 626-633.

*Пацурківський Петро Петрович,
студент I курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3137-5046*

ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ПРИНЦИП ПРИВАТНОГО ПРАВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5167/>

Вступ. Попри те, що наразі найфундаментальнішими викликами України продовжують залишатися необхідність вистояти та перемогти в екзистенційній війні проти російського агресора, системно імплементувати *acquis* ЄС у законодавство України з метою набуття нашою державою повноправного членства в Європейському Союзі, все актуальніше заявляють про себе потреби майбутнього післявоєнного відновлення і розвитку України. Йдеться про якісну перебудову правової системи України в цілому, особливо про концептуальне оновлення її цивільного права, яке є основою економічної активності соціуму. Усвідомлене розуміння цього наразі демонструють, як переконує аналіз досліджень вчених-цивілістів України останніх років, більшість із них. Цілий ряд їх представників резонно наголошують на необхідності інноваційного переосмислення передусім загальних засад цивільного права – його принципів, системи, категорійно-понятійного апарату [1; 2; 3; 4], а також тенденцій та перспектив розвитку приватного права [5; 6].

Ми повністю поділяємо цю їх стурбованість, адже без професійного вирішення цих загальних питань усі суб'єкти приватного права України, починаючи від законодавця та завершуючи фізичними та юридичними особами – учасниками цивільних відносин постійно опинятимуться перед цим викликом для них. Ми також згодні із резюме гуру сучасної української цивілістики Н. С. Кузнецової, що «українське приватне право має створити надійне підґрунтя для інтеграції Української держави і українського громадянського суспільства в європейський правовий простір» [7, С. 41]. Своє розлоге резюме Н. С. Кузнецова завершує словами: «Такому цивільному праву має відповідати й сучасна цивілістична доктрина, підвалини якої вже закладені і мають розвиватися...» [7, С. 42].

Метою дослідження є обґрунтування необхідності збагачення сучасної цивілістичної доктрини України положенням про приватний інтерес як принцип приватного права, а також включення цього положення в рекодифікований ЦК України як однієї з його підвалин.

За основу **методологічного інструментарію дослідження** автору послужили антропосоціокультурний підхід, загальнонаукові принципи історизму та об'єктивності, методи системного і функціонального аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. Квінтесенція світоглядних і методологічних начал цивілістичної доктрини України як її розуміли творці Цивільного кодексу України, на нашу думку, знайшла своє найбільш концентроване і повне втілення у його ст. 3 «Загальні засади цивільного законодавства». Мається на увазі викладення у ній основоположних підвалин цивільного законодавства держави у формі його принципів, а по суті принципів приватного права. В порівнянні зі здобутками радянської цивілістики це був справжній парадигмальний прорив у нову якість розуміння природи цивільного (приватного) права. Водночас серед їх переліку принципу приватного інтересу учасників цивільних відносин, як і цілого ряду інших, атрибутивних приватному праву принципів, не було. Одна з визначальних причин цього явища полягала в тому, що на той час ці принципи ще не були належно концептуально осмислені.

За майже чверть століття з тих пір українська цивілістична доктрина набула чимало вагомих інноваційних здобутків. Вони дозволяють і водночас змушують разом з новими історичними викликами приватному праву України суттєво оновити, збагатити і примножити сучасне розуміння її квінтесенції та сенсу приватного права. Активно посприяла цьому і юридична, головню судова, практика.

До прикладу, в рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в справі № 601/1396/21 від 14.08.2024 р., провадження № 61-60001св23 було акцентовано увагу на тому, що приватний інтерес є однією з **підвалин** сучасного приватного права, а тому мета останнього полягає в напрацюванні таких правил, які б максимальною мірою забезпечували «реалізацію приватного інтересу кожної особи, без порушення прав та інтересів інших осіб» [8]. Таку ж правову позицію Верховний Суд захищав і в його рішенні у справі № 201/13593/19 від 27.11. 2024 р., провадження № 61-12093св23 [9], у ряді інших його рішень.

Термін **підвалина**, згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови пояснюється у його переносному (метафоричному) значенні як база, опора, основа, вихідне положення, тобто, як принцип чого-небудь [10, С. 949]. У «Словнику синонімів української мови» синонімом до терміну **підвалина** визначено терміни *основа, фундамент* – все той же *принцип* [11, С. 201]. Отже, Верховний Суд тлумачить приватний інтерес як принцип приватного права. На такий же концептуальний висновок націлює і неупереджений системний аналіз усього пласту приватного права, охопленого ЦК України. Загалом у ньому термін **інтерес** вжито 120 разів, причому двічі навіть у назві глав ЦК (глави 3 і глави 79). Зокрема, в ч. 2 ст. 15 ЦК, яка відкриває його гл. 3, сформульовано квінтесенцію приватного інтересу як принципу приватного права: «Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства» [12].

ЦК України не надає законодавчого визначення поняття приватного інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Офіційне тлумачення родового поняття інтересу особи, що підлягає правовому захисту, міститься в рішенні КСУ від 01.12.2004 року № 1-10/2004. Його квінтесенція полягає в тому, що це є охоронюваний законом інтерес особи, який слід розуміти як її прагнення до користування певним благом.

Системне осмислення всіх випадків вживання в ЦК України терміну інтерес засвідчує, що у них йдеться: 1) про захист приватного інтересу особи – учасника цивільних відносин, опосередкованого її суб'єктивними правами, або 2) про захист такого ж її інтересу, не опосередкованого ними, який, проте, є значущим для відповідної особи приватного права і відповідає принципу «дозволено все, що не заборонено законом» [13, С. 49]. В цивілістиці цю групу інтересів прийнято називати **законними** чи **охоронюваними законом**, а також зазначається, що вони задовольняються в особливому порядку, залежному від характеру та змісту такого інтересу.

Висновки. Аналіз Цивільного кодексу України, відповідної судової практики та вітчизняної цивілістичної доктрини переконує, що категорія приватний інтерес належить до фундаментальних принципів приватного права. Цей принцип пронизує увесь його пласт, виступає його цілю та системоутворюючим началом. Наяву достатні підстави для легітимної фіксації цього принципу як одного із принципів приватного права в рекодифікованому ЦК України. Приватний інтерес як принцип приватного права необхідно включити в Концепцію оновлення Цивільного кодексу України.

Література:

1. Кот О. О. Загальні положення ЦК України: сталі принципи і новітні тенденції. В кн. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С.Кузнецової. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 66-90.
2. Кот О. О. Загальні засади оновленого цивільного законодавства. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024. С. 237-257.
3. Гриняк А. Б. Оновлення глави 16 Цивільного кодексу України: договори та інші правочини. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024. С. 103-119.
4. Стефанчук М. О. Місце «динамічної» правоздатності фізичної особи в сучасній цивілістичній доктрині України. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024. С. 415-449.
5. Довгерт А. С. Міжнародний вимір приватного права: погляд у майбутнє. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024. С. 151-175.
6. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України – термінологія в очікуванні змін. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024. С. 523-535.

7. Кузнєцова Н. С. Мій шлях до цивільного права. В кн.: Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнєцової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса: Вид. «Юридика», 2024.
8. Постанова КЦС ВС від 14.08.2024 р. у справі № 601/1396/21. URL: <https://opendatabot.ua/court/121351895-ec75a29fe3fd5052db092994d9a33404>
9. Постанова КАС ВС в справі № 201/13593/19 від 27.11.2024 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/123949162>
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
11. Словник синонімів української мови. У двох томах. Т. 2. О-Я Київ: Наукова думка, 2001.
12. Цивільний кодекс України. Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
13. Пацурківський П. С., Пацурківський Ю. П. Юридична категорія «інтерес» у цивільному праві. Науковий вісник Чернівецького університету. 2003. Вип. 200.

*Чиж Анна Василівна,
здобувач ступеня вищої освіти
магістра, Національна академія
внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Хабло Оксана Юрійвна,
професор кафедри,
кандидат юридичних наук,
доцент, підполковник поліції,
Національна академія
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5169/>

В умовах воєнного стану кримінальне провадження, в якому беруть участь неповнолітні, набуває особливого значення. Діти є найбільш вразливою категорією населення, яка страждає від збройних конфліктів. Тому важливо забезпечити їхні права та законні інтереси під час допиту,

який може мати значний вплив на їхнє психологічне та емоційне здоров'я. Відповідно до Конвенції права дитини ст. 40 “Держави-учасниці визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвитку у дитини почуття гідності і значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому враховуються вік дитини і бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві” [2, ст. 40].

Особливості допиту неповнолітніх осіб під час кримінального провадження залежать від їх процесуального статусу. Такими неповнолітніми можуть бути підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок. Згідно із ст. 490 КПК України допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України, у присутності захисника [1, ст. 490].

Стиль запису в протоколі має бути простим і зрозумілим для неповнолітніх. При написанні протоколу слід враховувати особливості розвитку так вік неповнолітніх. Під час допитів слід використовувати відео- або аудіозаписи, щоб запобігти повторному або додатковому допиту неповнолітніх. Також потрібно звернути увагу за зміни в законодавстві звернути увагу на ч. 13 ст. 615 КПК Дія положень частини другої статті 484 та частини чотирнадцятої статті 31 цього Кодексу може не застосовуватися в умовах воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливають участь дізнавача, слідчого, судді, спеціально уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх [1, ст. 615].

З боку науковців ми пропонуємо шляхи удосконалення провадження щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану:

1. Підвищення кваліфікації слідчих та інших учасників процесу. Наприклад організація спеціальних тренінгів для слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів з питань психології дітей, особливостей допиту неповнолітніх.

2. Створення безпечних та комфортних умов для дітей під час допиту.

Проведення допиту в спеціально обладнаних кімнатах, де дитина почуватиметься комфортно та безпечно. Використання ігрових методів та інших засобів, що сприяють встановленню контакту з дитиною та отриманню достовірної інформації.

3. Забезпечення прав та законних інтересів неповнолітніх.

Роз'яснення дитині її прав та обов'язків у зрозумілій для неї формі. Забезпечення участі законного представника дитини під час допиту та інших слідчих дій. Надання дитині можливості вільно висловлювати свою думку та почуття. Забезпечення конфіденційності інформації про дитину та її участь у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України // 4651-VI, (ВВР). 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20200317>.
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

*Починок Ірина Борисівна,
кандидат філософських наук,
доцент, кафедра філософії та
культурології, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича*

*Григорків-Коротчук Ірина Романівна,
кандидат філософських наук,
асистент, кафедра філософії та
культурології, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича*

Г.-Г. ГАДАМЕР: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОСВІДУ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5136/>

Г.-Г. Гадамер у своїй головній праці «Істина і метод» розглядає досвід мови як один із найважливіших чинників обґрунтування філософської герменевтики і доведення того, що досягнення істини можливе не-методичними, але не менш раціональними, засобами. Однак, попри те, констатує мислитель, що мова є одним з атрибутів людського буття, ця її засадничість тривалий час залишалася на периферії філософії. Навіть тоді, коли в епоху Просвітництва мова усвідомлюється як соціокультурний феномен, що характеризує історію того чи того народу, вона ще не постає предметом досліджень у філософії, в якій панівним є принцип самодостатньої активності трансцендентального суб'єкта.

Актуалізація філософської значущості мови пов'язана з лінгвістичним і антропологічним поворотом в сучасній філософії, що, як відомо, призвело до зміщення філософських проблем у мовно-значеннєву та соціально-онтологічну площину. Гадамер у зв'язку з цим високо оцінює теорію «мовних ігор» Л. Вітгенштайна, зокрема, його ідею про залежність значення мовних висловлювань від способів і контекстів їх вживання. Він особливо виокремлює вчення М. Гайдеггера про мову як «домівку буття», що сприяло переорієнтації герменевтики з гносеології у царину онтології – онтології екзистуючого Dasein у його цілісності,

фактичності, розмиканні, трансцендуванні, свободі. Відтак в епіцентрі розбудови філософської герменевтики постає кантівська за своїм духом проблема: як можливе і яким є розуміюче буття людини-у-світі? Тобто, розуміння розглядається вже не у модусі засобу чи мети пізнання, а як фундаментальна визначеність людського буття.

Гайдеггерівські розмисли про мову Гадамер збагачує аналізом онтології мови як найпотужнішого інтегратора історично-комунікативного досвіду і посередника у світовідношенні людини. Найважливішими ознаками буття мови він вважає її природно-дорефлексивне функціонування, надособистісний характер як необхідну передумову діалогу та взаєморозуміння «Я» – «Ти», її усеохопність та усезагальність. «Отже, мова – це істинний центр людського буття, якщо бачити її в тій сфері, яку заповнює лише вона; в сфері людського співіснування, сфері розуміння, знову повторно зростаючого порозуміння, яке так само невід'ємне від людського життя, як і повітря, яким ми дихаємо» [2, с. 140].

Реалізуючи філософсько-антропологічний підхід до мови, Гадамер наголошує на її динамічно-діяльнісному характері. Мовна розбудова світу допомагає людині протистояти стихії речей, проявляти свободу у їх осягненні, демонструвати семантичне багатство природних і штучних мов. Водночас ця свобода не виключає фактичність інтенції мови на об'єктивну визначеність суцього, реальний стан справ і смисл. Мова забезпечує цілісність дослідницького поля герменевтики, охоплення розуміючим масштабом «нашого» та «інших» світів, наступність історії, діалог людських спільнот, всезагальність не лише соціальних норм, наукових істин, цінностей культури, але й достовірність видимості – у будь-якому разі ця цілісність постає мовно-життєвим світом людини у єдності його відкритості і таїни.

За Гадамером, гіпостазування мови зумовлює й онтологічну трансформацію опорних понять і категорій герменевтики. Засадничим тут є поняття дієво-історичної свідомості – весь масив репрезентованих мовою традицій, передань, передрозумінь, описів та властивих їм значень, смислів, норм, ідеалів, цінностей як духовної основи формування суб'єктів історії та герменевтичних засобів. Відповідно й розуміння – це не просто пізнавально-емпатична процедура, а мовно-онтологічний феномен, що виражає специфіку буття людини-у-світі. Також гайдеггерівське тлумачення герменевтичного поля як взаємозумовленості осягнення світу (ціле) і самопізнання людини (частина) Гадамер доповнює ідеєю опосередкованості цього процесу надбаннями соціокультурного досвіду і презумпцією «випередження довершеності», тобто, доступним розумінням вважається лише те, «що дійсно є довершеною єдністю смисла» – настанова, яка закріплює пріоритет у розумінні не суб'єктивних

припущень, а реального стану справ. Аналогічно й текст, він не зводиться до об'єкта чи засобу пізнання, тобто, «не заданий предмет, а фаза у здійсненні події розуміння» [2, с. 308] і постає як похідне від соціально-комунікативного досвіду складно організоване і багатозначене утворення, в якому головне є те, що в тексті сказалося, а не задум автора. В інтерпретації тексту Гадамер особливо наголошує на його «іншості», опірності нашим первинним очікуванням, врахуванні історії впливів тексту на духовний світ особистості і культуру та можливості переінтерпретації його змісту в нових умовах. При цьому смисл мислитель витлумачує як зумовлений діалектикою запитання-відповіді напрямок руху опитуваного. Смисл реально постає як опосередковане мисленням конституювання раціонально-організованих цілісностей взаємодією тексту й інтерпретатора, справленням їх горизонтів, врахуванням відповідних контекстів, реконструкцією герменевтичних ситуацій, інтенцією на суть справи. Інваріант смислу – утримувана свідомістю узагальнююча форма структурно-функціональної взаємозалежності частин і цілого як передумова адекватного осягнення будь-якого елемента цієї цілісності. Зокрема, в сучасній філософії науки така цілісність розглядається як основа інтеграції системного, синергетичного, голономного підходів і формування смислового типу наукової раціональності. «Раціональність нового етапу розвитку науки, – пише О. Рупташ, – може бути названа смисловим типом, оскільки категорія смислу об'єднує факт-знання-засоби-цінності-цілі-результати в цілісність нелінійного зразка. Це не вертикальний зв'язок, який пронизує процес пізнання знизу до верху, чи навпаки, а щось на зразок коду, який відтворюється у всіх частинках процесу, на різних рівнях» [3, с. 240].

Зазначимо, що евристичний потенціал Гадамера про досвід мови проявляється не лише у розбудові філософської герменевтики, але й утвердженні вільного від будь-яких демаркацій стилю філософування та формуванні плюралістичної методології, узаasadничених на парадигмі розуміння.

Література:

1. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Основи філософської герменевтики. Т. I. Пер. з нім. К., 2000. 464 с.
2. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Доповнення. Показчики. Т. II. Пер. з нім. К., 2000. 478 с.
3. Рупташ О.В. Поняття смислу в гуманітарнонауковій парадигмі знання: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. 336 с.

*Бондар Галина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

*Палюк Вікторія Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5140/>

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною багатьох аспектів повсякденного життя, включаючи освіту, бізнес та особисте спілкування. Вони допомагають полегшити та урізноманітнити способи спілкування та швидко отримати доступ до величезних обсягів інформації з будь якого континенту.

Нові технології долають кордони швидше, ніж це можна було уявити. Вони надають нові можливості та ставлять відповідні завдання, що потребують вирішення.

Термін «інформаційно-комунікаційні технології» включає в себе: апаратне забезпечення (пристрої, такі як комп'ютери, планшети, смартфони, сервери та мережеве обладнання); програмне забезпечення (додатки та програми, які працюють на апаратному забезпеченні; освітнє програмне забезпечення; комунікаційні платформи); Інтернет-послуги (електронна пошта, перегляд веб-сторінок та електронна комерція; онлайн-сервіси, веб-сайти, соціальні мережі та інші ресурси, які сприяють спілкуванню та обміну інформацією); управління даними (хмарні сервіси та бази даних).

Для освіти інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) набули фундаментального значення. Вони підтримують процеси наукових досліджень та обмін здобутками навчання та викладання, розширюючи

доступ до інформації, уможлиблюючи дистанційну комунікацію та модернізуючи інтерактивне та динамічне навчальне середовище.

Інструменти ІКТ, такі як інтерактивні додатки, відео та онлайн-ігри, роблять заняття з іноземної мови більш цікавими.

Доступ до автентичних матеріалів, таких як новини, подкасти та розмови з носіями мови, допомагають студентам зануритися в мову, яку вони вивчають.

Додатки для вивчення мови часто надають миттєвий зворотній зв'язок, що допомагає студентам виправляти помилки та швидше вдосконалюватися.

Онлайн-ресурси та платформи роблять вивчення мови доступним у будь-який час і в будь-якому місці. Вони можуть адаптуватися до різних стилів і темпів навчання.

Інструменти ІКТ сприяють змішаному навчанню за допомогою віртуальних класів, дискусійних форумів і групових проектів, покращуючи комунікативні навички студентів.

Отже, «ІКТ надають доступ студентам гуманітарних та інших спеціальностей до нетрадиційних джерел інформації, створюють можливості для творчої діяльності, формування професійних навичок, можливість застосування нових форм та методів навчання. Використання ІКТ у навчальному процесі, комп'ютерна підтримка у викладанні англійської мови дозволяють внести кардинально нове у звичайні форми роботи викладача, сприяють цікавому і всебічному розкриттю, зрозумілішому поданню навіть дуже складного матеріалу і тим самим сприяють значному скороченню навчального часу для успішного засвоєння теми» [1, с. 239].

Література:

1. Супрун М. В., Гордієнко Ю. А. Використання ІКТ у процесі навчання англійської мови при підготовці студентів гуманітарних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Т. 3, № 39. С. 233-240.

*Кожевін Ігор Ігорович,
аспірант, Київський національний
лінгвістичний університет,
м. Київ, Україна*

*Науковий керівний:
Писанко Марія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Київський національний
лінгвістичний університет,
м. Київ, Україна*

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ОСВІТІ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5156/>

Цифровізація освіти – один із найактуальніших процесів у сучасній освіті як в Україні, так і на світовому рівні. Технологічний розвиток, потреба у дистанційному навчанні, зумовлена різними соціо-політичними подіями, зробили свій внесок у цей тренд. Пандемія COVID-19 пришвидшила процес цифровізації освіти, підкресливши гостру необхідність у модернізованому підході до технологічності навчання та методології [5]. В Україні, перехід до цифровізації в освіті відображений в офіційній політиці модернізування системи освіти та оптимізації процесу набування професійних компетентностей [2]. Мета цієї роботи – проаналізувати основні тренди в цифровізації освіти та їх вплив на формування професійних компетентностей, як позитивний, так і негативний.

Глобальні тенденції цифровізації відображають різноманітні підходи, пристосовані до регіональних потреб країн і їхніх технологічних можливостей. Підчас пандемії COVID-19 такі країни, як Німеччина, намагались перейти на віддалений режим навчання, використовуючи онлайн-платформи та різноманітні технології: Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom. Проте відсутність попереднього досвіду та розвиненої технологічної інфраструктури завадили плавній імплементації навчальних інформаційних технологій [5]. Країни, які мають вищий рівень цифровізації, наприклад, Австралія та Південна Корея, продемонстрували більш вдалий перехід до дистанційного навчання, яке поєднувало традиційну педагогіку з передовими технологіями [4].

В Україні цифровізація визначена як пріоритет у сфері вищої освіти [1]. План щодо модернізації передбачає інтеграцію міжнародних платформ, таких як Moodle, сприяння співпраці з міжнародними партнерами [2]. Однак існує низка проблем, які сповільнюють цю тенденцію: нерівний доступ до надійного Інтернету, обмежена підготовка освітян та відсутність національних платформ цифрової освіти [3].

Вплив цифровізації на формування професійних компетентностей. Цифровізація освіти суттєво змінила процес формування професійних компетентностей у системі вищої освіти в Україні. Зокрема вона посприяла адаптивності учасників освітнього процесу, розвитку критичного мислення та набуття технологічних навичок. Віртуальні навчальні середовища, які є прикладом цифровізації освіти, дозволяють моделювати реальні ситуації із професійного життя, що дає студентам змогу підготуватися до їхньої майбутньої індустрії [1]. Наприклад, платформа Microsoft Teams симулює командну роботу та розвиває комунікативні навички, необхідні для сучасного робочого середовища.

Доступність цифрових навчальних ресурсів, таких як онлайн-бібліотеки, записи лекцій, фахових семінарів дозволяють студентам розвивати окремі навички у самостійно заданому темпі. Навчальні інструменти, які для своєї роботи збирають та використовують данні, зумовлюють більш персоналізований навчальний процес, адаптуючи контент до індивідуальних потреб студента [4].

Незважаючи на ряд переваг, цифровізація освіти передбачає і значні виклики. У сучасному світі технології використовуються майже в усіх сферах діяльності середньостатистичної людини. Модернізація освіти шляхом впровадження онлайн-платформ та інструментів може погіршити ситуацію, зробивши використання технологій надмірним. У свою чергу це може призвести до «екранної залежності», що послабило б традиційні навички студентів, такі як конспектування та поглиблений аналіз матеріалу [2]. Окремою проблемою є цифрова компетентність освітян, адже багатьом з них бракує належної підготовки для ефективної інтеграції технологій у педагогічну діяльність [3].

Ризики кібербезпеки, пов'язані з конфіденційністю даних, є важливим аспектом у побудові стратегії цифровізації освіти. Насамперед вони відіграють важливу роль в умовах повномасштабної війни. Без надійної політики навчальні заклади ризикують скомпрометувати конфіденційну інформацію, що потенційно може підірвати довіру до цифрових систем і нанести збитків.

Рекомендації щодо успішного процесу цифровізації у освіті в Україні. Необхідним є стратегічний підхід, що ґрунтується на фактичних даних.

1. Розвиток національних платформ

Створення державних цифрових освітніх платформ має вирішальне значення для забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Такі платформи можуть бути централізованими, що сприяло б незалежності від міжнародних відповідників. Така ініціатива сприяла б локальній співпраці в сфері освіти, розвитку власних методик та принципів [3].

2. Розвиток цифрової грамотності у освітян

Комплексні програми цифрової грамотності для освітян мають важливе значення для подолання розриву між технологічною доступністю та ефективним педагогічним застосуванням. Розвиток у педагогів необхідних навичок і знань для інтеграції цифрових інструментів у їхню педагогічну практику є наріжним каменем успішної цифровізації [1].

3. Міждисциплінарний підхід.

Ефективна цифровізація вимагає інтегративного підходу, який узгоджує технологічні інструменти з педагогічними та організаційними рамками. Важливою є інтеграції цифрових стратегій у більш комплексні освітні цілі [4]. Це передбачає співпрацю між освітянами, адміністрацією та органами влади для створення згуртованих та адаптивних систем навчання.

Отже, цифровізація несе у собі водночас виклики і можливості для сучасної освіти. Хоча вона сприяє розвитку професійних компетенцій, її ефективність залежить від вирішення інфраструктурних та педагогічних проблем. Через світовий та локальний досвід стає можливою розробка інклюзивних та інноваційних освітніх систем, які підготують студентів до викликів професійного світу.

Список використаних джерел:

1. Гуралюк А. Г. Цифровізація як умова розвитку системи освіти. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Т. 169, вип. 13.
2. Демянчук М., Боднарук І. Цифровізація освіти як вектор підготовки фахівців XXI століття. *Viae Educationis*. 2022. Т. 4. С. 74-81. URL: <https://doi.org/10.15804/ve.2022.04.09>.
3. Bader, S., Oleksiienko, A., Mereniuk, K. (2022). Digitalization of future education: analysis of risks on the way and selection of mechanisms to overcome barriers (Ukrainian experience). *Futurity Education*, 2 (2). 21-33.

4. Pettersson, F. Understanding digitalization and educational change in school by means of activity theory and the levels of learning concept. *Educ Inf Technol.* 26, 187-204 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10639-020-10239-8>
5. Zawacki-Richter O. The current state and impact of Covid-19 on digital higher education in Germany. *Hum Behav & Emerg Tech.* 2021; 3: 218-226. <https://doi.org/10.1002/hbe2.238>

***Сеньовська Надія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
та менеджменту освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
ім. В. Гнатюка
ORCID: 0000-0003-2220-1498***

***Скуратко Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри української
та зарубіжної літератур
і методик їх навчання
Тернопільського національного
педагогічного університету
ім. В. Гнатюка
ORCID: 0000-0001-7196-987X***

ЩО ЗНАЮТЬ СТУДЕНТИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5165/>

Освітній волонтерський проєкт «Патріотичні й небайдужі» [2] був заснований у жовтні 2021 року. Його метою стало «вести роз'яснювально-інформаційну діяльність серед школярів і студентів стосовно ситуації в країні, пов'язаної з російською агресією (волонтерство, безпека, інформаційна гігієна, соціальна адаптація людей, які постраждали від війни); формувати у свідомості дітей та молоді позитивний образ українського героя-захисника» [3, с. 263-264]. Варто зазначити, що діяльність не припинялася навіть після початку повномасштабного вторгнення. Командою проєкту за більш, ніж три

роки, було підготовлено й проведено чимало різних заходів, а родзинкою стали нетрадиційні форми виховної роботи з дітьми та молоддю (квест-вікторина, панельна дискусія, майстер-клас, творча зустріч, патріотична акція, лекція-обговорення, лекція-презентація). Загальна концепція діяльності «Патріотичних й небайдужих», її теоретичні основи були викладені в методичних рекомендаціях «Патріотичне виховання: перезавантаження» [4].

Віднедавна увага учасників проєкту зосередилася на необхідності здійснити констатувальні дослідження для виявлення «білих плям» сучасного патріотичного виховання дітей та молоді. Адже місією «Патріотичних й небайдужих» є також допомога педагогічним колективам закладів освіти у їхній нелегкій (особливо в умовах повномасштабної війни) праці. Першим із низки констатувальних досліджень стало письмове анонімне опитування (за допомогою анкет у гугл-формі) студентської молоді. Було вирішено розпочати роботу серед студенток факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Такий вибір обумовлений функціональною зручністю: частина команди працює на цьому факультеті. Крім того, студенти, на відміну від учнів, частіше мають справу з різними опитуваннями і ми припустили, що вони не розгубляться, впораються швидко (у комфортному для них темпі) та якісно. У свою чергу, команда освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» зможе вдосконалити анкету після опрацювання результатів.

Була розроблена анкета «Ми – патріоти. Сучасні події в Україні» [1], що містила 21 запитання (20 – закритих, відповідь на які обов'язкова, і 1 – відкрите, на яке можна не відповідати). Опитування організували в кінці листопада – на початку грудня 2024 року. У констатувальному дослідженні взяли участь 29 студенток другого курсу факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Уже відповіді на 1 запитання – «У якому населеному пункті ви вчитеся?» – дали можливість зрозуміти, що воно недостатньо конкретне. Адже Тернопіль – місто, а 5 респонденток (17,2 %) обрали відповідь «Село», що може пояснюватися їхнім враженням, ніби йдеться про основне місце проживання. Очевидно, це запитання варто трансформувати: «У якому населеному пункті ви зараз вчитеся?». Відповіді на 2 запитання («Вкажіть, будь ласка, свій вік») були цілком очікувані, адже це другий курс: 28 респонденток (96,6 %) обрали відповідь «18 років і більше», і лише одна (3,4 %) – «15-17 років».

На 3 запитання («Чи знаєте ви, що таке День Гідності та Свободи») ми отримали 100 %-ве «Так». Можливо, така однаковість пов'язана з тим, що і в школах, і в університеті щороку проводяться заходи, приурочені до згаданого свята. А от на 4 запитання («День Гідності та Свободи – це свято в Україні, що святкується щороку 21 листопада на честь:») отримані різні відповіді: «Початку цього дня Помаранчевої революції (2004 року)» – 2 респондентки (6,9 %); «Початку цього дня Революції Гідності (2013 року)» – 5 респонденток (17,2 %); «Початку цього дня двох революцій: Помаранчевої революції (2004 року) та Революції Гідності (2013 року)» – 20 респонденток (69 %); «Гідності та Свободи» – 2 (6,9 %). Очевидно, над змістом заходів іще потрібно працювати. Водночас, студентки мають доволі чітке уявлення як правильно відповісти на 5 запитання «Чи знаєте ви, які події призвели до Помаранчевої революції?» – 24 респондентки (82,8 %) вибрали варіант «Результати президентських виборів було сфальсифіковано і це призвело до масових протестів громадян»; троє не цікавилися (10,3 %), двоє не знають (6,9 %). Насторожила ситуація з відповідями на 6 запитання – «Чи знаєте ви, які події призвели до Революції Гідності?»: правильно відповіли («Бійців «Беркуту» розігнали мирну демонстрацію студентів») 19 респонденток (65,5 %), ще семеро (24,1 %) переконані, що це були військові (зважаючи на нинішнє негативне ставлення до ТЦК та збільшення кількості ухилянтів – дуже неприємний показник); 3 не цікавилися (10,3 %). Також більшість респонденток трохи заплуталися стосовно 7 запитання («Що ще, крім розгону мирної демонстрації, спричинило Революцію Гідності?»): 22 респондентки (75,9 %) вказали варіант «Зрив підписання Угоди про Європейську інтеграцію України»; 3 (10,3 %) – «Русифікація – витіснення української мови російською на радіо, телебаченні тощо»; 3 (10,3 %) – не знали; варіант «Нищення тодішньої владою малого бізнесу» не обрав ніхто; а правильну відповідь – «Усе разом» – обрала тільки 1 респондентка (3,4 %).

Що стосується запитань про, власне, сучасну російсько-українську війну, відповіді на них теж дуже різняться. Скажімо, на 8 («Незаконна анексія Криму росією у 2014 році – це:») правильно відповіла більшість – 28 респонденток (96,6 %): «Окупація Криму росією і незаконне проголошення цієї території своєю»; лише 1 респондентка (3,4 %) обрала варіант «Проголошення Криму російським внаслідок виборів». Із термінологією війни суттєво гірше. На 9 запитання («Чи знаєте ви, як правильно було називати Донецьку та Луганську області у 2014-2021 рр.:») аж 14 респонденток (48,3 %) відповіли, очевидно, ставши жертвами російської пропаганди, «ДНР (Донецька Народна Республіка) та ЛНР

(Луганська Народна Республіка) – області, які проголосили незалежність від України у квітні 2014 року»; водночас, 15 (51,7 %) обрали правильну відповідь «ОРДО і ОРЛО (окремі райони Донецької та Луганської областей), контрольовані сепаратистами території Донбасу». Значно оптимістичнішими у контексті впливу ворожої пропаганди є відповіді на 10 запитання («Бойові дії на Сході України у 2014 році почалися, тому що: »): 22 респондентки (75,9 %) обрали варіант «Сучасна російська влада прагне відновити контроль над Україною, втрачений після розпаду СРСР»; 6 (20,7 %) – «росія підтримала прагнення Донецької та Луганської областей стати незалежними»; 1 (3,4 %) – не знає. Більш-менш однастайними були відповіді на 11 запитання («Від якої дати триває сучасна російсько-українська війна?»): 23 респондентки (79,3 %) обрали правильно – «Від 20 лютого 2014 р. (захоплення росією Криму)»; 3 (10,3 %) – «Від квітня 2014 р. (бойові дії на Донбасі)»; 3 (10,3 %) – «Від 24 лютого 2022 р. (повномасштабне вторгнення росіян в Україну)»; радує, що варіанту «Не знаю» не обрав ніхто.

Запитання про волонтерську діяльність принесли цілком очікувані відповіді. На 12 – «Хто такі волонтери в сучасній Україні?» – 21 респондентка (72,4 %) відповіла «Люди, які після початку російсько-української війни почали надавати військовим та переселенцям різноманітну допомогу»; 8 (27,6 %) – «Люди, що роблять щось корисне для інших і не отримують за це грошей». На 13 запитання («Чи хтось із вашої сім'ї підтримував людей на Євромайдані в Києві або українських воїнів? Як саме?») відповіді розділилися майже наполовину: 15 респонденток (51,7 %) вказали «Ми допомагали нашій українській армії (продуктами тощо) з 2022 р.»; 12 (41,4 %) – «Хтось з рідних був на Майдані чи/ї воював на Сході\волонтерив у 2014–2021 рр.»; і тільки 2 (6,9 %) нічого такого не пригадують. Відповіді на 14 запитання («Чи ви самі долучалися до волонтерської діяльності на підтримку української армії?») були більш різноманітними: 15 респонденток (51,7 %) вибрали «Так, збирали продукти харчування (ліки, одяг) для військових»; 5 (17,2 %) – «Так, поширювали пости на підтримку наших бійців у соцмережах»; 3 (10,3 %) – «Так, у школі писали листи на фронт»; 5 (17,2 %) – «Усе перелічене і ще дещо...»; 1 (3,4 %) – «Ні».

Що стосується, власне, воєнних дій, то тут відповіді були практично однастайні. На 15 запитання («Яка сторона розпочала бойові дії в російсько-українській війні») – 28 респонденток (96,6 %) – «російська федерація». На 16 («Хто такі кіборги (йдеться про російсько-українську війну)?») – 25 (86,2 %) – «Українські воїни – учасники оборони Донецького Луганського та аеропортів». На 17 («Хто такі українські

добровольці?») – 29 респонденток (100 %) – «Чоловіки та жінки, які добровільно, зі зброєю в руках, захищають Україну». На 18 («Чи чули ви про Іловайський котел?») – 27 (93,1 %) – «Місце, де в серпні 2014 року росіяни знищили більш, ніж 300 українських воїнів, хоч було домовлено, що їм дозволять вийти з оточення». На 19 («Як можна назвати дії росіян у Бучі, Ізюмі, Маріуполі тощо у 2022-му році?») – 27 респонденток (93,1 %) – «Геноцид українців». На 20 («Чому нам важливо відстояти свою землю, не віддати російській федерації ніяких територій України?») – 29 (100 %) – «Тому що ми відстоюємо незалежність нашої країни і наші життя».

Цікавими були відповіді (необов'язкові, тому їх було отримано тільки 17) на останнє, 21, відкрите запитання («Чи чули ви про книги\фільми, присвячені російсько-українській війні? Якщо так, назвіть їх будь ласка»). Навіть студентки філологічного факультету частіше дивляться фільми (11), ніж читають книги (6): фільм «Залишенець. Чорний ворон» – 2 респондентки (11,8 %); антологія «Голоси» – 1 (5,9 %); фільм «Кіборги» – 7 респонденток (41,3 %); С. Жадан «Інтернат» – 1 (5,9 %); Л. Якимчук «Абрикоси Донбасу» – 1 респондентка (5,9 %); фільм «Снайпер. Білий ворон» – 1 (5,9 %); С. Лойко «Аеропорт» – 1 респондентка (5,9 %); фільм «Буча» – 2 (11,8 %); фільм «Життя на межі» – 1 респондентка (5,9 %); фільм «20 днів в Маріуполі» – 6 (35,4 %); фільм «Да Вінчі» – 2 респондентки (11,8 %); М. Жирохов «Війна дронів. Безпілотники в російсько-українській війні» – 1 (5,9 %); М. Лаюк, Д. Павлов «Бахмут» – 1 респондентка (5,9 %); фільм «Маріуполь. Невтрачена надія» – 2 (11,8 %); серіал «Я – Надія» – 1 респондентка (5,9 %); фільм «Юрчик» – 2 (11,8 %); фільм «Черкаси» – 1 респондентка (5,9 %).

Маємо зауважити, що студентки, які брали участь в опитуванні, назвали анкету доволі складною. Можливо, для учнів (навіть старших класів) запитання і відповіді варто спростити.

Література:

1. Ми – патріоти. Сучасні події в Україні. URL: <https://forms.gle/iznYaevQpNDEYm8T7>
2. Освітній волонтерський проєкт «Патріотичні й небайдужі». Група у соціальній мережі «Фейсбук». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>
3. Сеньовська Н., Скуратко Т., Нестайко І. Лекція-презентація як форма патріотичного виховання (на матеріалі роботи освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі»). Актуальні питання гуманітарних

наук: / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 79. Том 2. 304 с. С. 261-272. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/79_2024/part_2/42.pdf

4. Сеньовська Н. Патріотичне виховання: перезавантаження : методичні рекомендації з патріотичного виховання учнів для здобувачів вищої педагогічної освіти, викладачів, учителів та вихователів. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2023. 66 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=254815

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувачка освітнього ступеня
бакалавра юридичного
факультету Хмельницького
університету управління
та права імені Леоніда Юзькова*

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОНСТИТУЦІЇ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5168/>

Зародження ідеї правової охорони конституції припадає на XVII століття. На той час, та й тепер, вона зводиться в основному до інституту скасування актів, які суперечать конституції. Тобто мова йде про конституційний контроль за відповідністю правових актів Основному Закону держави.

Початкові форми конституційного контролю як самостійного виду державної діяльності можна побачити вже в ряді держав епохи середньовіччя. Витоками історії спеціалізованого конституційного контролю вважають створення наприкінці XVII ст. у Франції державного органу, до повноважень якого було віднесено встановлення неконституційності законодавчих актів [1].

В Україні інститут правової охорони конституції має своєрідну історію. В умовах бездержавного існування українського народу ця ідея зводилась в основному до її закріплення в нереалізованих конституційних проектах та конституційно-правових доктринах. Так, за Конституцією Пилипа Орлика 1710 р. гарантом дотримання законів, привілеїв, прав і вольностей простого народу оголошувався Гетьман Війська Запорізького, а король Швеції, крім цього, ще й гарантом недоторканості кордонів України. Значне місце в справі охорони конституції відводилось Генеральній старшині. Передбачався механізм контролю за діяльністю Гетьмана [1].

В соціалістичній теорії держави і права підкреслювалась єдність і неподільність державної влади, повновладдя представницьких органів. Що стосується питання контролю за дотриманням Основного Закону, то в теорії державознавства домінувала концепція про те, що надання права будь якій інституції перевіряти конституційність актів Верховної

Ради порушує її повновладдя і призводить до обмеження ролі обраного народом вищого представницького органу в механізмі влади.

Тривалий час головні акти України взагалі не розв'язували питання контролю за дотриманням Основного Закону. Зазначене було властиве Конституціям УРСР 1919, 1929 р. В Конституції УРСР 1919 р. йшлося лише про державний контроль над діяльністю радянської влади, повноваженнями по здійсненню якого наділялися центральні органи влади (ст. 6). Це питання отримало конституційне врегулювання лише в 1937 р., а потім і в 1978 р., коли Основний Закон республіки вперше у конституційній правотворчості ввів формулу «контроль за виконанням Конституції» [2].

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні інститут конституційної юстиції набув універсального характеру – він притаманний переважній більшості сучасних держав. Крім цього, він став невід'ємним атрибутом демократичної правової держави, найбільш ефективною правовою гарантією верховенства конституції, головним елементом в механізмі її правової охорони.

Література:

1. Становлення інституту правової охорони конституції у світі та в Україні. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/5894/93/>
2. Охорона Конституції України. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-77299>

*Дацюк Наталія Михайлівна,
PhD, асистентка кафедри
образотворчого мистецтва,
дизайну та методики їх навчання
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID: 0000-0003-2548-3638*

ЕСТЕТИКА МОНУМЕНТАЛЬНОЇ ПЛАСТИКИ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ ТВОРЧІСТЬ РОМАНА ВІЛЬГУШИНСЬКОГО

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5162/>

Сакральне мистецтво завжди мало значний вплив на духовний розвиток вірян, сприяючи глибшому сприйняттю релігії та віри в їхньому повсякденному житті. Скульптура, як важливий вид образотворчого мистецтва, що передає та втілює реальні й уявні образи навколишнього світу, займає ключову роль у формуванні світогляду та естетичних уподобань людини.

Дослідження ключових напрямів розвитку сакральної скульптури Тернопільщини початку ХХІ століття є надзвичайно актуальним у контексті значної ролі релігії у духовно-культурному та суспільно-політичному житті сучасної України. Використання сучасних матеріалів і технологій у сакральній скульптурі розширює можливості для реалізації авторських задумів, гармонійної інтеграції в архітектурний та мистецький простір, що сприяє їхньому взаємному збагаченню. Попри збереження ментального тяжіння громад Тернопільщини та західного регіону України до традиційних форм, все частіше впроваджуються новаторські ідеї, техніки та технології у створенні сакральної кам'яної пластики. Це зумовлює необхідність наукового пошуку, аналізу та систематизації творчості митців, які активно працюють над формуванням художніх образів у просторі храмового середовища.

Серед видатних сучасних митців, які тривалий час плідно працюють у сфері монументальної пластики, вагоме місце належить знаному тернопільському скульптору Роману Вільгушинському. Його творчість

охоплює широкий спектр станкової, монументальної та сакральної скульптури.

Роман Вільгушинський є автором численних пам'ятників, присвячених видатним українським діячам. Зокрема, серед його робіт варто відзначити погруддя Тараса Шевченка в селі Богданівка Підволочиського району Тернопільської області (1991 р.), погруддя Тараса Шевченка в селі Соколів Бучацького району Тернопільської області (1998 р.), пам'ятник Тарасу Шевченку в місті Бучач Тернопільської області (2015 р.), а також пам'ятник Степану Бандері в місті Тернопіль (2008 р.) та ін.

Особливу увагу привертають пам'ятні знаки, створені Романом Вільгушинським, які увічнюють героїв визвольної боротьби за незалежність України. Серед них слід відзначити пам'ятник воїнам УПА в селі Зарваниця Тереховлянського району Тернопільської області (1993 р.), пам'ятник «Скорботна Мати», присвячений боротьбі за незалежність України, у селі Золотий Потік Бучацького району Тернопільської області (1992 р.), а також монументи на честь проголошення незалежності України в селі Настасів Тернопільського району Тернопільської області (1994 р.) та у місті Підволочиськ Тернопільської області (2001 р.). Ці пам'ятники здебільшого мають образно-символічний характер із використанням християнської символіки, яка спонукає до осмислення історичних подій і процесу самопізнання [3, с. 360].

Кульмінацією творчості Романа Вільгушинського на цю тему став пам'ятник Небесній Сотні у місті Тернополі (2016 р.). Ця скульптурна композиція, розташована в центрі площі Героїв Євромайдану, втілює символи Революції Гідності та елементи, що відображають боротьбу за свободу. Центральним образом є вихор полум'я, що піднімає лежачого юнака – страждаючого борця за справедливість, над яким височіє ангел із вінком як символ слави полеглих Героїв. Через виразну пластику людського тіла автор майстерно передав спектр емоцій і переживань, пов'язаних із цією драматичною темою.

Скульптура релігійного змісту, присвячена християнським святым і церковним діячам, посідає важливе місце в творчості Романа Вільгушинського. Однією з перших значущих робіт митця на сакральну тематику стала скульптура Святого Миколая (1990 р.), виконана з вапняку для Вірменської церкви святого Миколая в селі Язловець Бучацького району Тернопільської області. Образ Святого Миколая був створений під впливом першої львівської виставки скульптур Йогана Георга Пінзеля, організованої Борисом Возницьким [1, с. 48].

Творчість Романа Вільгушинського вирізняється унікальним авторським стилем, нестандартними формами сакральної скульптури та постійним пошуком фігуративного художнього вираження. Однією з важливих робіт митця стало створення скульптурних образів святих для ніш головного фасаду Архікатедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці у Тернополі (2010-2012 рр.). Серед них – Свята Текля, покровителька Тернополя, архангели Михаїл і Гавриїл, а також Пресвята Богородиця. Усі фігури виконані з пісковика, гармонійно підтримуючи стилістику сакральної архітектури. Скульптури відзначаються сучасною динамікою та пластичністю форм із збереженням барокової естетики.

У Марійському духовному центрі у селі Зарваниця Тербовлянського району Тернопільської області митець створив бронзове розп'яття Ісуса Христа у 2015 році. Пам'ятник розташований на фоні лісового масиву та пагорба на початку Хресної Дороги. Автор звертає увагу на дрібниці. Створюючи набедрену пов'язку на тілі Ісуса, огортає її довкола бедер, один кінець завертає у вигляді вузла, створюючи різнобічні складки, над нею зображує шнурок, збагачуючи пластику драперії. Обличчя спасителя передає Його душевний внутрішній стан – це збереження спокою попри страждання та скорботу.

Одним із найсуттєвіших досягнень у творчості Романа Вільгушинського є відновлення, реставрація та створення копій кам'яної пластики видатного скульптора XVIII століття Йогана-Георга Пінзеля. Багаторічна праця та вивчення творчості Пінзеля допомогли відновити статую Непорочного зачаття Богородиці (2006 р.) в місті Бучачі, реставрувати статую Святого Яна Непомука (2007 р.), виконати копію скульптури «Святий Онуфрій» (2006 р.) для Львівської національної галереї мистецтв, виконати реконструкцію семи алегоричних скульптур для ратуші міста Бучач. Серед них: Давид вбиває Голіафа; Козак та невільник, (сидячі фігури у геральдичній композиції); Самсон розриває пащу лева; Геракл вбиває гідру елгецьську; Зевс метає блискавки; алегорична фігура Достатку. Скульптор реставрує пошкоджені твори, що надасть можливість зберігати оригінали в музеї, а копії виставити на первісні місця [3, с. 361]

Творчість Романа Вільгушинського стимулює сучасників до пошуків у мистецтві монументальних образів, які поєднують у собі традицію з актуальними духовними потребами сучасного суспільства.

Література:

1. Datsiuk N. Monumental plastic of sacred Art of the XXI century In the works of Roman Vilhushynsky. Paradigm of knowledge. 2022. No 1 (51). P. 44-59.

2. Дундяк І. (2012). Скульптура Івано-франківська поч. ХХІ ст. у контексті розвитку сучасної монументальної релігійної скульптури. Вісник прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Випуск 24-25. Івано-Франківськ. С. 8-12.
3. Маркович М., Федак П. (2018). Вектори творчості Романа Вільгушинського. Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі. Колективна монографія. С. 357-364.

*Дудник Євген Ілліч,
доцент кафедри музики Луганського
національного університету
імені Тараса Шевченка, заслужений
працівник культури України,
заслужений артист естрадного
мистецтва України, директор
Полтавської дитячої музичної школи
№ 1 ім. П. І. Майбороди, аспірант
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID: 0009-0004-3264-1125*

РОЛЬ АНСАМБЛЯ УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5164/>

Засоби колективного музикування – це організаційні та виконавські форми спільної музичної діяльності, які спрямовані на створення гармонійної музичної взаємодії між учасниками [5, с. 61]. Основними з них є гра в ансамблі та в оркестрі.

Під ансамблем розуміють невеликий колектив (дует, тріо, квартет тощо), учасники якого спільно виконують музичний твір. Його також можна визначити як художню узгодженість виконання одного твору спільно кількома музикантами, одночасну гру кількох виконавців [2, с. 187].

Ансамблі ударних інструментів посідають особливе місце в музичній культурі завдяки своїй здатності забезпечувати широкий спектр звукових і тембрових можливостей. Ці ансамблі, що складаються з різноманітних ударних інструментів, демонструють унікальні особливості в акустичних, композиційних і виконавських аспектах.

Ансамблі ударних інструментів відіграють важливу роль у сучасній музичній практиці. Вони стали невід'ємною частиною оркестрових творів, камерної музики та сольних виступів. Завдяки своїм універсальним можливостям, ударні інструменти широко використовуються в електронній музиці та перформанс-арті.

Виконавська специфіка ансамблів ударних інструментів полягає у високій технічній майстерності музикантів. Необхідність швидкої зміни інструментів, синхронізації ритмічних партій та динамічної виразності створює значні виклики для учасників ансамблю. Досягнення гармонії між різними тембрами та ритмічними структурами вимагає глибокого розуміння композиційної ідеї та високого рівня координації.

Виконуючи визначені партії в ансамблі, музиканти виявляють, що діють у строгих метроритмічних рамках, що сприяє розвитку необхідного відчуття метричної пульсації та здатності дотримуватися певного темпу.

Заучування ансамблевого твору напам'ять породжує більш глибокий розвиток аналітичної та логічної пам'яті, оскільки процес запам'ятовування твору вимагає ретельного аналізу його художньо-образного змісту, музично-виражальних засобів. Крім того, розвиток моторики прискорюється під час гри в ансамблі, оскільки спільна природа таких виступів передбачає, що загальна інтерпретація й деталі музичного твору є результатом думок і творчої уяви не лише одного, а кількох виконавців, і втілюються в життя завдяки їхнім спільним зусиллям.

Ансамбль – це своєрідний маленький «соціум», який потребує єдиних правил для всіх і кожного, де у творчому процесі формується повна емоційна «солідарність» усіх учасників без винятку. Ці правила встановлюються під час тривалої спільної роботи, завдяки професійним навичкам, наявним і новим, і формуються в ході творчого процесу [3, с. 242].

Незалежно від того, яку функцію необхідно виконувати в ансамблі – солюючу, акомпануючу чи функцію гармонічного баса, ансамбліст повинен «...не виділяючись із загального звучання групи, водночас бути її органічною частиною» [2, с. 188].

У процесі ансамблевого музикування музичні здібності учнів розвиваються найбільш повно. Досягнення злагодженості спільної гри (від окремих прийомів до загального задуму), синхронності виконання взаємопов'язане з умінням слухового самоконтролю та усвідомленого сприйняття учнів.

Ансамблі також є потужним засобом для освітніх і культурних програм. Використання ударних інструментів у музичних школах та професійних колективах сприяє розвитку ритмічної чутливості, координації та колективного музичного мислення [1, с. 6].

Ансамблі ударних інструментів є унікальним явищем у музичній культурі, що поєднує традиції та інновації. Їхній розвиток відображає еволюцію музичного мислення та розширення тембральних можливостей. У майбутньому очікується подальше дослідження нових форм взаємодії між акустичними, електронними та мультимедійними елементами, що робить ці ансамблі невід'ємною частиною сучасного мистецтва.

Список літератури:

1. Барсукова М. А. Колективне виконавство як одна з форм розвитку музичної творчості учнів. *Дитяча школа мистецтв: традиції та інновації*. 2016. № 1. С. 5-9.
2. Дєдов С. В., Камінська Є. А. Музикування у змішаному ансамблі як педагогічна проблема. *Світ науки, культури, освіти*. 2021. № 6. С. 187-190.
3. Камінська О. М. Шляхи розвитку творчого потенціалу учнів через колективне музикування. *International scientific innovations in human life*. 2022. № 1. С. 241-245.
4. Наговіцина А. В. Методичні рекомендації навчання гри в ансамблі на ударних інструментах. *Психологія, педагогіка та освіта в умовах міжнародного співпраця та інтеграції*. 2020. № 1. С. 106-108.
5. Чекан А. П. Основи музичного виконавства : підручник. Львів : Сполом, 2015. 240 с.

***Козеняшева Ірина Іванівна,
викладач, кафедра оркестрових
інструментів, Харківська
державна академія культури***

«БАРВИ КИТАЮ» В МУЗИЧНІЙ ПАЛІТРИ ЗАХІДНОЇ КУЛЬТУРИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5155/>

Історія відносин західно-європейської музичної культури і музичної культури Китаю забарвлена як темними так і яскравими відтінками людського нерозуміння і захоплення екзотикою Сходу, їдкої критики і спроб стилістичного поєднання, і верхівками цього хвильового процесу стають художні твори, в яких переплітаються і єднуються стилі, традиції, світогляди Сходу та Заходу. Взаємовплив цих двох культур відбувався у двох напрямках.

Один – виникнення так званої «нової китайської музики» шляхом поєднання традиційної китайської народної музики з західно-

європейським музичним стилем. Розвинення в середині ХХ століття на території Китаю системи музичної освіти, характерної для традиції західно-європейських країн, сприяло активізації процесу взаємодії Сходу і Заходу в музично-стильовому аспекті, розвиненню тенденції виконання китайської музики в стилі класичної західної музичної традиції.

Другий керунок – створення музичних творів під впливом захоплення поезією, філософією і, загалом, культурою Китаю.

Затримаємося на другому напрямку – впливу китайської культури на класичну західну музичну традицію. Як один з прикладів – «Пісня про землю» *Das Lied von der Erde* австрійського композитора Густава Малера. «Симфонія в піснях» – так визначив ґатунок твору сам композитор. Твір був написаний в 1909 році на вірші китайських поетів епохи Тан в перекладі Ханса Бетге («Китайська флейта», 1907) для двох солістів і оркестру. Криза всіх форм існування на рубіжі століть, який переживає Європа початку ХХ століття, сприяла скеруванню поглядів діячів культури на Далекий Схід з його філософією цілості у фрагментах, мінливості як сутності незмінного. Симфонія – кантата, у якій не має ансамблів вокалістів і партитура так прозора, що, здається, звучить камерний, а не повний симфонічний оркестр, являє собою за стилістикою приклад пізнього романтизму.

Пісня про землю – це твір, народжений від поєднання філософії Китаю – *все, що застигає і не змінюється, чекає смерть*, і, намальованої «тонким пензликом», поезії китайських авторів з авторською музичною палітрою Густава Малера.

Проаналізуємо твір іншого масштабу, але який дає зразок «стилізації» китайської народної музики і який користується популярністю у виконавців інструменталістів як студентів так і майстрів. Мова йде про п'єсу сучасного композитора Мікеле Мангані «Барви Китаю» для кларнета і фортепіано.

Мікеле Мангані – італійський музикант – кларнетист, композитор, диригент, народився в Урбіно, Італія, в 1984 році закінчив консерваторію "Джоакіно Россіні" в Пезаро по класу кларнета, пізніше також по класу композиції і диригування оркестром, а в 1988 консерваторію "Г.Б. Мартіні" в Болоньї по класу хорової музики і хорового диригування. Його життя, всебічно розвинутого і талановитого музиканта, сповнено зустрічами і досягненнями на багаточисленних конкурсах і фестивалях, працею з різними хоровими і оркестровими колективами. Мангані присвятив свій твір «Барви Китаю» відомому китайському музиканту – кларнетисту Деджун Донга, професору по класу кларнета Китайської музичної консерваторії Чжэцзян. Відомо, що Деджун Донга часто є запрошений як голова журі численних конкурсів у країні та за кордоном. Серед них - X Міжнародний конкурс кларнетистів в Італії «Джакомо

Менсі» і 14-й Міжнародний Конкурс кларнетистів «С. МеркадANTE» (Італія) та інші. Можемо припускати, при яких обставинах, на якому конкурсі-фестивалі відбулася їх зустріч, та, головне, що вона мала надихнути італійського композитора на створення твору в «китайському стилі».

За формою – це фантазія з трьома розділами: *Перший* великий розділ – *Allegro moderato*, після 4х-тактного епізоду *Liberamente* починається *Другий* – *Andante cantabile*, за ним наступає *Allegretto*, умовно фінал. Перший розділ, в свою чергу, є 3х-часним з середнім розділом типу епізод *Roco più mosso*. Форма п'єси, в цілому, подібна до форми класичної сонати, за виключенням того, що *Перший* розділ не сонатне *Allegro* (традиційно).

Музична палітра п'єси сповнена китайськими образами в баченні європейця. Тематичний матеріал базується на звукоряді з чистими квінтовими співвідношеннями між собою. Національний колорит Китаю проявляється в стилізованому під народний тематизмі, варіантності як головного принципу розвитку початкового матеріалу, імітації, згідно народній музичній традиції, звуків природи, що створюють гармонію музики, природи і людини.

Твір Мікеле Мангані «Барви Китаю» користується популярністю у кларнетистів широкого спектру шкіл, стилів і рівнів. Присутність цієї п'єси в репертуарі виконавця свідчить про його «добрий смак», професіоналізм і прагнення збагачення репертуару творами сучасних композиторів.

Література:

1. Цзен Цянь. Творчість для кларнета Поля Жанжана та Мікеле Мангані: виконавський підхід : магіст. робота / Цзен Цянь ; наук. кер. Ніколаєвська Ю.В. – Харків, 2022. – 65 с.
2. Чжан Гуанцзянь. Композитор Чжан Чжао: взгляд на развитие современной китайской фортепианной музыки. 16 с. https://intermusic.kh.ua/52_6_chzgan_guantszyn/
3. Мікеле Мангані. ОРЫНБАЙ ҚАРАҒҰЛҰЛЫ ДҮЙСЕН <https://kaznu.edu.kz/news/54>
4. Dong Dejun. Вікіпедія
5. Песнь_о_земле. Густав Малер. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
6. Песнь_о_земле. Густав Малер. https://www.youtube.com/watch?v=f_yInhqrDm4

*Галян Оксана Віталіївна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-1811-0107*

АКРОНІМ ЯК СПОСІБ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5131/>

Слово акронім уперше використано співробітником лабораторії Белла у США [1, с. 157] і має грецьке походження: від «акрос» (крайній, верхній) і «онома» (ім'я). У словнику лінгвістичних термінів вказано, що аббревіатуру, утворену з початкових букв елементів вихідного словосполучення, але прочитану не за алфавітними назвами букв, а як звичайне слово, називають акронімом, або звуковою аббревіатурою [1, с. 157].

Основним «будівельним матеріалом» для акронімів служать ініціальні аббревіатури. Обмежуючись фонетичними закономірностями французької мови, далеко не кожне скорочення може стати акронімом [2, с. 10]. Наприклад, до розряду акронімів не можуть бути зараховані аббревіатури, утворені з двокомпонентних словосполучень, до складу яких входять два прості повнозначні терміни: *A.E.* [a-e] → *accumulateur électrique* 'електроакумулятор', *A.U.* [a-y] → *attraction universelle* 'всесвітнє тяжіння', *I.M.* [i-em] → *induction magnétique*, *D.F.* [de-ef] → *distance focale* 'фокусна відстань', *P.S.* [pe-es] → *polarisation spontanée* 'спонтанна поляризація'.

Якщо у двокомпонентні словосполучення входять науково-технічні терміни із складною лексико-семантичною структурою, то скорочена форма запису є акронімом: *CAD* [kad] → *convertisseur analogique-digital*, *CAN* [kan] → *convertisseur analogique-numerique* 'аналога-цифровий перетворювач', *D.E.M.* [dem] → *détection électromagnétique* 'магнітна дефектоскопія, радіолокація', *F.E.M.* [fem] → *force électromotrice* 'електрорушійна сила', *RUV* [ryv] → *rayons ultraviolets* 'ультрафіолетові

промені'. Також значна кількість акронімів може бути утворена з трикомпонентних термінів-словосполучень, до того ж до аббревіаційних символів можуть входити службові частини мови: *Raz* [raz] → *remise à zéro* 'повернення в нульове положення, установка на нуль', *LAR* [lar] → *ligne à retard* 'лінія затримки', *O.C.E.* [o'se] → *oscillateur à couplage électronique* 'генератор з електронним зв'язком' [1, с. 158]. Необхідно зазначити, що скорочення з трьох символів від трикомпонентних термінів-словосполучень часто утворюють ініціальні аббревіатури: *TQC* [te-ky-se] → *théorie quantique de champ* 'квантова теорія поля' *E. E. S.* [e-e-es] → *elimination des échos de sol* 'подавлення сигналів, відбитих від землі', *AEE* [a-e-e] → *Absorption dans l'Etat Excité* 'поглинання в збудженому стані'.

Отже, існування в аббревіатурі трьох і більше символів – це необхідна, але зовсім не достатня умова утворення акроніма. Як бачимо з прикладів, не тільки кількісна, але і «якісна» (фонетична) структура аббревіатури визначає, до якого виду належатиме скорочення.

Акронімія є один із методів утворення неологізмів у французькій мові. При співвіднесенні фонемного складу ініціальної аббревіації з фонетичною структурою слів, термін, який виражає одне наукове поняття, стає акронімом.

Література:

1. Галян О. В., Мартинюк О. М. Формування акронімів як спосіб утворення неологізмів у науково-технічних текстах (на матеріалі французької мови). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, Вінниця: ТОВ «фірма Планер», 2021. Вип. 32. С. 154-163.
2. Галян О. В. Формування та функціонування фізичних термінів у французькій мові: автореф. дис. ... к-та філол. наук: 10.02.05 «романські мови». Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 20 с.

***Колган Олена Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
ORCID: 0000-0001-6012-5663***

***Колган Тетяна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
ORCID: 0000-0002-9276-3173***

***Падалка Руслана Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
ORCID: 0000-0002-7359-3527***

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5126/>

Літературний аналіз тексту – це докладне дослідження художнього твору для виявлення його глибинного змісту, особливостей форми, а також впливу на читача. Це своєрідна розбивка твору на складники для розуміння того, як вони взаємодіють між собою та створюють цілісне художнє полотно [1]. Він важливий під час опрацювання текстів різних стилів та жанрів, бо глибше розумієш твір (аналіз дозволяє проникнути за межі поверхневого сприйняття тексту, виявити приховані смисли, символи, алегорії); сприяє розвитку критичного мислення (аналізуючи текст, ми вчимося запитувати, шукати відповіді, оцінювати різні думки); збагачує знання як такі (літературний аналіз розширює кругозір, знайомить із різними культурами, історичними епохами, світоглядами); формує власну думку (аналізуючи текст, ми формуємо власне ставлення до прочитаного, розвиваємо власний критичний погляд); розвиває творчі здібності (аналіз стимулює уяву, допомагає краще розуміти художні прийоми й використовувати їх у власній творчості).

Виділимо основні аспекти літературного аналізу:

1. Тема та ідея: визначення основної проблеми, яку порушує автор, і головної думки, яку він хоче донести до читача.
2. Сюжет: аналіз послідовності подій, їхньої взаємозв'язку, кульмінації та розв'язки.
3. Композиція: дослідження будови твору, чергування частин, ролі кожної з них у процесі розкриття теми.
4. Образи: аналіз головних і другорядних персонажів, їхніх характерів, мотивів поведінки.
5. Мова: дослідження особливостей мови автора, використання художніх засобів (епітетів, метафор, порівнянь тощо).
6. Жанр: визначення жанру твору та його специфічних ознак.

Щодо застосування літературного аналізу, можемо виокремити шкільну програму, наукові дослідження, самоосвіту. Літературний аналіз є невід'ємним складником у процесі вивчення літератури як у ЗЗСО, так і у ЗВО, літературознавці використовують аналіз для дослідження творчості письменників, літературних течій, аналіз дозволяє кожному з нас глибше пізнати світ літератури й розвинути власні інтелектуальні здібності. Для цього можемо використати приклади запитань для аналізу:

- Яку основну проблему порушено у творі?
- Який вплив на героя мала певна подія?
- Які художні засоби використовує автор для створення образу?
- Яке значення має фінал твору?
- Як цей твір пов'язаний з іншими творами того ж автора чи епохи?
- Хочете розглянути конкретний твір чи аспект літературного аналізу докладніше?
- Як аналізувати поезію?
- Які є основні типи композиції в літературних творах?
- Як визначити жанр твору?

Літературний аналіз – це подорож у світ художньої уяви, яка відкриває перед нами нові горизонти й розширює наше розуміння світу. Сучасний літературознавчий аналіз – це динамічна галузь, що постійно розвивається та збагачується новими методами й теоріями [1]. Від традиційних підходів, зосереджених на тексті як самодостатньому об'єкті, сучасний аналіз усе більше звертається до контексту, інтертекстуальності та взаємодії із читачем. Виокремлюємо:

1. Культурологічний підхід, що розглядає літературний твір як продукт культури, що відображає її цінності, ідеали та проблеми, та аналізує текст у контексті історичної епохи, соціальних умов, культурних норм.

2. Психоаналітичний підхід: уможливлює застосування теорії Фрейда та Юнга для аналізу підсвідомих мотивів, символів й образів у літературному творі, досліджує внутрішній світ персонажів, їхні бажання, страхи та конфлікти.

3. Феміністичний підхід: аналізує зображення жінок у літературі, їхню роль і місце в суспільстві, досліджує гендерні стереотипи, патріархальні структури та боротьбу жінок за рівність.

4. Постколоніальний підхід: вивчає літературу, створену в колишніх колоніях, та її критичне ставлення до колоніальної спадщини, аналізує питання ідентичності, раси, націоналізму.

5. Теорія рецепції: зосереджується на взаємодії тексту й читача, на тому, як читач інтерпретує твір, і вивчає різні читацькі позиції та їхній вплив на розуміння тексту.

6. Структуралізм і постструктуралізм: аналізує структуру тексту, його мовні одиниці та їх взаємозв'язки, досліджує глибокі структури мови та мислення, що лежать в основі тексту.

7. Психолінгвістичний підхід: вивчає мову літературного твору з погляду психології та лінгвістики, аналізує, як мовні засоби впливають на сприйняття читача.

На разі поширеними є нові тенденції в літературознавстві: цифрові гуманітарії (застосування комп'ютерних технологій для аналізу великих обсягів текстових даних), візуальні дослідження (аналіз взаємодії літератури з іншими видами мистецтва, зокрема, зображувальним), екокрітика (дослідження взаємозв'язку людини і природи в літературі), квір-теорія (аналіз питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в літературі).

Чому важливо знати про сучасні підходи? По-перше, глибше розумієш літературу: сучасні підходи дозволяють побачити літературний твір із різних ракурсів; по-друге, розвиток критичного мислення: аналізуючи текст за допомогою різних методів, ми вчимося мислити більш гнучко і всебічно; по-третє, актуальність: сучасні підходи дозволяють вивчати сучасну літературу та відповідати на актуальні питання.

Пропонуємо взяти будь-який відомий твір і проаналізувати його за допомогою запропонованих методів. Можливі варіанти запитань: Як психоаналітичний підхід допомагає зрозуміти образ Гомера Сімпсона? Які феміністичні аспекти можна знайти в романі "Гордість і упередження"? Як цифрові гуманітарії можуть допомогти проаналізувати великі літературні корпуси?

Література:

1. Єрмоленко С. І., Юрченко О. В. Методичні рекомендації до курсу «Лінгвістичний аналіз тексту». Мелітополь, 2019. 40 с.
2. Перекину кладку. Часопис Січеслав. Спецвипуск «Польща-Україна» – «Краків-Січеслав» // Січеслав: вебсайт. Січеслав. 2007. № 3. URL: <http://www.sicheslav.porogy.org/2007/13/translation/>
3. Вечканова, Е. (2015). Жанрові стратегії Нортропа Фрая: proetcontra. Філологічні семінари, (Вип. 18), 18-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fils_2015_18_5

*Бондаренко Борис Олександрович,
аспірант на кафедрі міжнародних
відносин Національного університету
"Києво-Могилянська Академія"
ORCID: 0009-0004-8689-4785*

*Науковий керівник:
Яковлєв Максим Володимирович,
доцент, кандидат політичних наук,
завідувач кафедри міжнародних
відносин, директор Школи
політичної аналітики
Національного університету
"Києво-Могилянська Академія"*

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5147/>

Політичні та економічні проблеми сучасного світу взаємопов'язані, оскільки реформи у сфері економіки, які супроводжуються значними змінами, потребують особливої уваги з боку політичних діячів. Слушною є думка науковців, котрі наголошують, що «ринкові реформи провокують зміни в політичному житті... Успіх таких реформ, у значній мірі, залежить від рівня якості прийнятих політичних рішень і правильності визначених орієнтирів» [1, с. 8]. Зазначені орієнтири формуються під впливом системи цінностей, яка домінує як у державних структурах, так і в громадянському суспільстві.

Варто згадати висновок В Ребкало, який підкреслює, що теоретико-аксіологічне дослідження політичної культури відкриває можливості для «визначення ключових цінностей, знань, емоційних зв'язків та лояльності громадян стосовно існуючої системи, ... виявлення дефіциту цінностей, притаманних громадянській культурі, які забезпечують стабільність, ... створення конституційних і психологічних передумов, котрі, у процесі політичної соціалізації, повинні сприяти формуванню цілісної політичної або громадянської культури» [7, с. 70].

На думку О. Варипаєва, поняття «політична культура» займає особливе місце в межах політичної науки, перебуваючи між такими категоріями, як «загальна культура» та «політична система». З його допомогою аналізуються типи поведінки, ціннісні орієнтири, системи переконань індивідів і соціальних груп, а також форми й процедури, у рамках яких здійснюється процес прийняття та реалізації політичних рішень [2, с. 7].

Елементи культури формуються та закріплюються у свідомості особистості через складний процес рефлексії соціального середовища, що супроводжується усвідомленням власного місця в ньому, і це, у свою чергу, сприяє розвитку цілісного сприйняття як національної ідентичності, так і державної належності [4, с. 67-69].

Пропаганда відіграє важливу роль у формуванні політичної культури, оскільки вона базується на просуванні інтересів певної партії чи політичної сили і часто відповідає вимогам конкретної ідеологічної доктрини. Основним завданням пропагандистського впливу є виправдання й теоретичне обґрунтування визначеного партійного курсу, створення підтримки та формування готовності мас активно залучатися до його реалізації. При цьому такий вплив, будучи інструментом політичних сил, не повинен ставати обов'язковим для всього суспільства і тим більше здійснюватися за допомогою державних ресурсів, системи національної освіти чи державного фінансування.

Інформаційна дипломатія стала важливою складовою зовнішньої політики України. Зокрема, кампанії з розповсюдження фактів про російські воєнні злочини, знищення цивільної інфраструктури та порушення міжнародного права активно підтримуються міжнародними медіа та урядами. Прикладом є активність Президента Володимира Зеленського, який регулярно звертається до парламентів іноземних країн, використовуючи риторику, що базується на принципах свободи, справедливості та миру.

У формуванні політичної культури важлива роль належить таким соціальним інститутам, як освітні заклади, заклади культури, засоби масової інформації, а також громадські організації, що представляють «третій сектор». Політичні лідери, які ухвалюють рішення, повинні усвідомлювати, що розвиток зрілої політичної системи неможливий, якщо базується на компроматі, закулісних інтригах чи навіть на технічній досконалості виборчих технологій. Такий підхід не сприяє формуванню громадянської свідомості. Натомість умонастрої громадян є не лише основоположним елементом державного будівництва, а й значним ресурсом, що впливає на розвиток економіки та вирішення актуальних господарських завдань [5, с. 17].

У 1991 році американські дослідники Вільям Штраус і Ніл Гоув опублікували працю «Generations» [8], яка стала основою для розробки їхньої Теорії поколінь. У межах цієї концепції покоління визначається як сукупність осіб, народжених у певний період, тривалість якого зазвичай становить близько двадцяти років. Відповідно до Теорії, кожне покоління характеризується трьома ключовими критеріями: по-перше, спільність історичного часу, що охоплює однакові події, соціальні процеси та життєві етапи; по-друге, єдність переконань і моделей поведінки; по-третє, наявність усвідомлення приналежності до свого покоління.

Важливо розуміти, що «політичне покоління» не тотожне «демографічному», адже представники однієї вікової групи можуть мати різні цінності та поведінкові моделі. Україна є прикладом формування нового політичного покоління через війну. Російська агресія, що почалася у 2014 році й посилилася в 2022-му, створила унікальні умови для появи «покоління війни». Це покоління включає не лише народжених у цей період, а й військових, цивільних, біженців та родини постраждалих. Український політичний клас також трансформується, оскільки суспільство дедалі частіше змушує політиків адаптуватися до нових умов. Раніше покоління українського політикуму поділяли за віком і соціальним статусом у 1991 році, але нині головним критерієм стали цінності.

Сформувалися три ключові маркери «покоління війни». По-перше, ставлення до держави: українці почали сприймати її як цінність і об'єкт гордості. По-друге, ідентичність: війна посилила самоусвідомлення себе громадянами України, протидіючи російським наративам про «один народ». По-третє, ставлення до Росії: фіксація небезпеки від країни-агресора є важливим для майбутньої безпеки України. Таким чином, широкомасштабна війна сформувала в Україні унікальне покоління з чіткими ціннісними орієнтирами, які визначають його ставлення до держави, ідентичності та країни-агресора [6, с. 21].

«Покоління війни» відіграє важливу роль у формуванні не лише внутрішньої, а й зовнішньої політики України. Його представники активно підтримують міжнародну співпрацю, розуміючи важливість довгострокового стратегічного партнерства із західними країнами. Наприклад, молоде покоління, яке виросло в умовах війни, орієнтується на посилення зв'язків із Європою, що виявляється у високій підтримці таких ініціатив, як військова допомога від союзників чи санкційний тиск на Росію.

З моменту проголошення незалежності Україна визначила курс на європейську інтеграцію, напрямок якого послідовно відображено в її зовнішньополітичних пріоритетах. Перший офіційний контакт з

Європейським Союзом відбувся 2 грудня 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів, який на той час головував у Раді ЄС, оголосив про визнання незалежності України. У вересні 1992 року відбулася перша зустріч на високому рівні між першим Президентом незалежної України Леонідом Кравчуком і Президентом Європейської Комісії Жаком Делором. Ця визначна подія стала каталізатором для відкриття представництва ЄС у Києві в 1993 році, а невдовзі після цього відбулося відкриття представництва України в Брюсселі.

Ставлення громадян України до перспективи євроінтеграції відіграє вирішальну роль у формуванні майбутнього країни, оскільки визначення курсу європейського розвитку не може покладатися лише на рішення дипломатів і політиків. Важливо враховувати громадську думку, адже саме пересічні громадяни зрештою реалізують євроінтеграційні процеси на практиці. Після початку російської агресії в 2014 році спостерігається зміна пріоритетів як на рівні суспільства, так і в політичних еліт. Стратегічна мета членства в Європейському Союзі та НАТО стала ключовою, оскільки саме ці структури розглядаються як гарантії безпеки та стабільності. Громадська підтримка інтеграції в ЄС і НАТО стала потужним стимулом для зовнішньополітичної діяльності України. За даними соціологічних опитувань, рівень підтримки членства в НАТО зріс із 34% у 2013 році до понад 70% у 2023 році. Це зростання пояснюється усвідомленням суспільством необхідності міжнародних гарантій безпеки, особливо в умовах російської агресії.

Політична культура, що включає орієнтацію на європейські демократичні цінності, стала підґрунтям для рішучого розриву із пострадянським простором. Як колишня радянська республіка, Україна була частиною єдиної радянської економічної системи протягом семи десятиліть, глибоко взаємопов'язана з сусідніми республіками через встановлені механізми взаємної торгівлі. Росія відігравала особливо значну роль у цих економічних відносинах, особливо в енергетичному секторі. Історично, ідеологічно та геополітично Росія традиційно вважала Україну частиною своєї сфери впливу та негативно реагувала на будь-які дії, що свідчать про поворот України до Європи.

Проте сучасні реалії, зокрема російська агресія, кардинально змінили зовнішньополітичну траєкторію України. Розрив партнерських відносин з Росією став каталізатором активізації євроінтеграційних прагнень України, оскільки орієнтація на ЄС та НАТО тепер розглядається як альтернатива залежності від російського впливу та основа для досягнення національної безпеки, стабільності та розвитку. Таким чином, європейська інтеграція стала не лише питанням зовнішньополітичного вибору, а й відповіддю на виклики, пов'язані з національною безпекою та незалежністю.

Для посткомуністичних держав процес «повернення» або «розвороту» до Європи тісно пов'язаний з питаннями національної ідентичності, а для певних соціальних груп – із бажанням залишити позаду негативну спадщину минулого або уникнути зв'язків з іншими. колишніх радянських республік. Для України питання ідентичності є особливо важливим, оскільки країна опинилася на перехресті складного переплетення цивілізаційних і соціокультурних трендів – глобалізації та національної самобутності, модернізації та постмодернізації, вибору між західною та східною орієнтаціями. Така ситуація породила стан «системної кризи суспільства», що охоплює питання державної, національно-культурної, соціальної та ідеологічної ідентичності [3, с. 268-288].

Під час політичних криз та суспільних змін українське суспільство неодноразово стикалося з рішеннями щодо переходу на європейський вектор розвитку. У цьому контексті вкрай важливо визнати, що інтеграція в європейський простір – це не лише зовнішній політичний курс, а й внутрішня трансформація, яка вимагає прийняття західних цінностей, таких як права людини, верховенство права, демократичні інститути та громадянське суспільство.

Оскільки Україна просувається в європейському та світовому політико-економічному контексті, її інтеграція неминуче передбачатиме прийняття європейських стандартів і підходів. Водночас збереження національної ідентичності слугуватиме основою для формування європейської ідентичності України, яка має поєднувати елементи власної культурної спадщини зі спільними європейськими цінностями, створюючи тим самим міцну основу для майбутнього розвитку.

На тлі посилення сусідніх країн Україна стикається з реальними загрозами втрати фактичного суверенітету, потенційно перетворення на транзитну територію чи периферійний ресурс для інших держав. У цій ситуації Українська держава має бути не лише об'єктом глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, а й виступати ініціативним суб'єктом, здатним протистояти економічній, культурній та інформаційній експансії. Відсутність чітко визначеної національної стратегії, спрямованої на адаптацію до глобальних викликів і використання національних переваг, лише посилює ці загрози.

Література:

Бойко О. Д. Україна в 1985-1995 рр. : основні тенденції суспільно-політичного розвитку; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Київ, 2002. 306 с.

Варипаєв О., Міносян А. Політична свідомість та політична культура як ключові фактори становлення демократичного суспільства. *Scientific Collection «InterConf»*, 2024. С. 149-153.

Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. Київ: Либідь, 2006. 312 с.

Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Наталії Климчук. Львів: Кальварія, 2006. 474 с. ISBN 966-663-189-X

Кисельов С., Рябов С. Політична культура в контексті загальнокультурного процесу України. *Магістеріум*. Випуск 31. Політичні студії, 2008. С. 5-19.

Ляшенко О. О. Соціологічні маркери нового політичного покоління в Україні. *Нове покоління українського політикуму в умовах війни та повоєнних суспільних трансформацій: матеріали круглого столу* (Київ, 15 листопада 2022 р.) [Електронний ресурс] / За наук. ред. Ю. Ж. Шайгородського, С. Л. Чуніхіної ; Національна академія наук України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2023. С. 20-22.

Ребкало В. А. Політична культура. Політологія : історія та методологія / Андрущенко В. П., Антонечко В. Г., Ануфрієв Л. О. та ін. ; за ред. Ф. М. Кирилюка. Київ, 2000. С. 296-307.

Strauss, William; Howe, Neil. *Generations : the history of America's future, 1584 to 2069*. New York : Morrow, 1991.

*Дмитренко Олег Миколайович,
кандидат військових наук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0001-8585-1645*

*Кінчак Аліна Миколаївна,
здобувачка вищої освіти,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО РЕЖИМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5163/>

Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у забезпеченні контррозвідального режиму в період широкомасштабної агресії росії проти України. Його завдання полягає у взаємодії з державними органами, координації роботи місцевих служб, підтримці громадського порядку та сприянні реалізації заходів національної безпеки.

Відповідно до ч. 1. ст. 2 Закону [1], місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання в межах Конституції та законів України.

Місцеве самоврядування забезпечує оперативну інформацію про підозрілі дії, осіб або об'єкти, які можуть становити загрозу.

Місцеві органи влади повинні мати задіяну систему виявлення підозрілих дій або об'єктів, що можуть становити загрозу національній безпеці.

Основу її складають:

I. Підозрілі особи, транспортні засоби або предмети.

Під час дії правового режиму воєнного стану питання забезпечення безпеки населення стає надзвичайно актуальним. Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у виявленні та реагуванні на підозрілі особи,

транспортні засоби або предмети. Ось кілька ключових аспектів, які можуть бути корисними в цій ситуації:

1. Організація патрулювання: Місцеві органи влади можуть організовувати спільні патрулі з правоохоронними органами для моніторингу території та виявлення підозрілих осіб або транспортних засобів.

2. Інформування населення: Важливо проводити інформаційні кампанії для населення, щоб навчити громадян, як розпізнавати підозрілі ситуації і куди звертатися у разі виявлення таких випадків.

3. Співпраця з правоохоронними органами: Місцеві ради можуть налагоджувати тісну співпрацю з поліцією та іншими службами безпеки для оперативного реагування на повідомлення про підозрілі об'єкти.

4. Встановлення контрольних постів: У стратегічно важливих місцях можуть бути встановлені контрольні пункти для перевірки транспортних засобів, що забезпечить додатковий рівень безпеки.

5. Моніторинг території: Використання відеоспостереження та інших технологій може допомогти у виявленні підозрілих активностей.

6. Реакція на повідомлення: Створення гарячих ліній або мобільних додатків для швидкого повідомлення про підозрілі особи чи предмети.

7. Психологічна підтримка: У період стресу важливо також забезпечити психологічну підтримку для населення, щоб зменшити паніку та тривогу. Ці заходи можуть допомогти забезпечити безпеку громади під час воєнного стану та зменшити ризики, пов'язані з терористичними загрозами чи іншими небезпечними ситуаціями.

II. Поширення дезінформації, заклики до підривної діяльності.

В умовах воєнного стану поширення дезінформації та заклики до підривної діяльності становлять серйозну загрозу для національної безпеки та стабільності. Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у протидії цим загрозам, при цьому можуть проводитись наступні заходи:

1. Моніторинг інформаційного простору: Створення команд для моніторингу соціальних мереж та інших медіа-ресурсів на предмет виявлення дезінформації або закликів до підривної діяльності.

2. Інформаційні кампанії: Проведення кампаній, спрямованих на підвищення медіаграмотності населення. Громадяни повинні знати, як розпізнавати дезінформацію і де шукати достовірну інформацію.

3. Співпраця з правоохоронними органами: Налагодження співпраці з поліцією та іншими державними органами для оперативного реагування на випадки закликів до насильства або підривної діяльності.

4. Залучення громади: Заохочення місцевих жителів до активної участі у виявленні і повідомленні про факти дезінформації або підривної діяльності. Це може включати створення гарячих ліній або онлайн-платформ для повідомлень.

5. Реагування на фейки: Швидке спростування неправдивої інформації через офіційні канали комунікації, такі як сайти місцевих рад, соціальні мережі та інші медіа.

6. Навчання кадрів: Проведення навчань для працівників місцевого самоврядування щодо виявлення та реагування на дезінформацію.

7. Психологічна підтримка: Забезпечення доступу до психологічної підтримки для населення, оскільки дезінформація може викликати паніку і тривогу.

8. Законодавчі ініціативи: Внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства для боротьби з дезінформацією та підривною діяльністю. Ці заходи можуть допомогти зменшити вплив дезінформації та закликів до підривної діяльності, а також зміцнити довіру населення до місцевого самоврядування та державних інституцій у цілому.

III. Виявлення сторонніх осіб поблизу критичної інфраструктури.

В умовах воєнного стану виявлення сторонніх осіб поблизу критичної інфраструктури є важливим завданням для забезпечення національної безпеки та захисту стратегічних об'єктів. Для реалізації цього завдання доцільно застосувати такі дії і заходи:

1. Спільні патрулі: Організація спільних патрулів з представниками правоохоронних органів, військових формувань та місцевої громади для регулярного моніторингу території навколо критичної інфраструктури.

2. Встановлення систем відеоспостереження: Розгортання камер спостереження в стратегічних місцях для фіксації будь-яких підозрілих дій або присутності сторонніх осіб.

3. Інформування населення: Проведення інформаційних кампаній для населення з метою підвищення обізнаності про важливість безпеки критичної інфраструктури. Громадяни повинні знати, як повідомляти про підозрілі особи або ситуації.

4. Гарячі лінії та онлайн-платформи: Створення гарячих ліній або онлайн-платформ, де громадяни можуть анонімно повідомляти про виявлені підозрілі особи або дії поблизу критичних об'єктів.

5. Співпраця з підприємствами: Налагодження співпраці з компаніями, які управляють критичною інфраструктурою, для обміну інформацією та координації дій щодо безпеки.

6. Проведення навчань: Організація навчань і тренінгів для працівників місцевого самоврядування та правоохоронців щодо виявлення та реагування на потенційні загрози.

7. Залучення волонтерів: Формування груп волонтерів, які можуть допомагати в патрулюванні і моніторингу території навколо критичних об'єктів.

8. Регулярні перевірки: Проведення регулярних перевірок безпеки критичної інфраструктури з метою виявлення можливих вразливостей і загроз.

9. Забезпечення охорони: У разі необхідності, залучення приватних охоронних компаній для посилення охорони критичних об'єктів.

10. Аналіз ризиків: Проведення оцінки ризиків для визначення найбільш уразливих ділянок критичної інфраструктури та розробка планів реагування на можливі загрози.

Ці заходи можуть суттєво підвищити рівень безпеки критичної інфраструктури та запобігти можливим загрозам в умовах воєнного стану. Місцеве самоврядування повинне збирати дані з повідомлень громадян через гарячі лінії або спеціальні сервіси; інформації від патрулів територіальної оборони; дані із камер відеоспостереження або інших технічних засобів.

Після отримання інформації від правоохоронних органів про загрозу громадян, які проживають в певному регіоні України, керівник органу місцевого самоврядування організовує попередження для населення через офіційні канали комунікації (місцеве радіо, сайти, месенджери); забезпечує дотримання комендантської години, якщо це потрібно; проводить евакуацію або інші превентивні заходи за рекомендацією силових структур. Робота місцевих органів самоврядування під час воєнного стану регулюється Законом [2] та іншими нормативно-правовими актами. Згідно з цими документами, місцеві органи повинні взаємодіяти з військовими адміністраціями, які можуть брати на себе частину повноважень органів самоврядування.

Згідно із Законами [1, 2], органи місцевого самоврядування та інші відповідні структури мають визначені обов'язки і повноваження, що стосуються забезпечення безпеки та стабільності в умовах воєнного стану.

Обов'язки органів місцевого самоврядування:

- організація охорони громадського порядку: Відповідно до ст. 8 Закону [2], органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати охорону громадського порядку на території своїх адміністративно-територіальних одиниць. Це передбачає співпрацю з правоохоронними органами та військовими формуваннями;

- моніторинг ситуації: Проведення постійного моніторингу за безпековою ситуацією в регіоні, включаючи виявлення сторонніх осіб поблизу критичних об'єктів, що може загрожувати національній безпеці;

- координація дій з іншими органами: Забезпечення координації дій з військовими адміністраціями, правоохоронними органами та іншими державними структурами для оперативного реагування на загрози;

- інформування населення: Організація інформаційних кампаній для населення про правила поведінки в умовах воєнного стану та способи повідомлення про підозрілі дії;

- розробка планів дій: Розробка та впровадження планів дій у надзвичайних ситуаціях, які включають заходи щодо захисту критичної інфраструктури.

Повноваження органів місцевого самоврядування:

- введення обмежень: Згідно зі статтею 6 Закону [2], органи місцевого самоврядування мають право вводити тимчасові обмеження на деякі права і свободи громадян, якщо це необхідно для забезпечення безпеки;

- забезпечення ресурсами: Органи місцевого самоврядування можуть залучати ресурси для підтримки обороноздатності території, включаючи матеріально-технічне забезпечення військових підрозділів;

- співпраця з волонтерами: Встановлення механізмів співпраці з волонтерами та громадськими організаціями для посилення безпеки на території.

Таким чином, місцеве самоврядування є важливим елементом комплексної системи забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, зокрема у сфері контррозвідальної діяльності.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : із змінами і допов., внесеними законами України... // Верховна Рада України. Законодавство України : [вебсайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 20.01.2025.
2. Про правовий режим воєнного стану [Електронний ресурс] : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : із змінами і допов., внесеними законами України... // Верховна Рада України. Законодавство України : [вебсайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 20.01.2025.

*Параниця Сергій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної
діяльності Державного
податкового університету
ORCID: 0000-0001-7907-1220*

*Кондратюк Наталія Сергіївна,
здобувачка вищої освіти Державного
податкового Університету*

ЕКСТРЕМАЛЬНІ ТА ОСОБЛИВІ УМОВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5130/>

Діяльність працівників правоохоронних органів є надзвичайно складною та відповідальною, оскільки пов'язана з постійним ризиком для життя та здоров'я. Ці професіонали часто працюють у екстремальних та особливих умовах, що вимагають від них не лише високої кваліфікації та стійкості, а й психологічної витривалості та готовності до прийняття швидких рішень у складних ситуаціях [1, с. 30].

Розгляд екстремальних та особливих умов роботи правоохоронців є важливим для розуміння того, як ці умови впливають на ефективність їх діяльності, а також на психологічний та фізіологічний стан.

Розглянемо детальніше сутність поняття екстремальних та особливих умов праці. Зокрема, екстремальні умови праці визначаються як ситуації, що можуть створити серйозну загрозу для життя і здоров'я працівників. До таких умов належать ситуації, коли працівники правоохоронних органів стикаються з реальними загрозами для життя (вогнестрільна зброя, збройні конфлікти, терористичні акти), а також фізичні та психологічні стреси, пов'язані з високими фізичними навантаженнями, швидким ухваленням рішень, відсутністю часу на роздуми тощо. У свою чергу, особливі умови праці є складовою частиною екстремальних, але не обов'язково пов'язані з небезпекою. Це умови, які характеризуються специфічними вимогами до працівника, такими як високі морально-психологічні навантаження, робота в умовах постійного контролю та надзвичайної відповідальності, а також необхідність роботи в умовах ізоляції (наприклад, під час виконання секретних завдань) [2, с. 333; 3, с. 15].

Так, на прикладі екстремальних умов в діяльності працівників правоохоронних органів наведено основні аспекти. Однією з основних

категорій екстремальних умов є фізичні фактори. Працівники правоохоронних органів можуть працювати в умовах високих або низьких температур, під час вогневих зіткнень, в задимлених або заражених токсичними речовинами середовищах. Такі умови вимагають від працівників не тільки високої фізичної підготовки, а й здатності швидко адаптуватися до змін в оточуючому середовищі, а також вміння діяти в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Іншим важливим аспектом є психологічні навантаження. Ситуації, які виникають у процесі виконання службових обов'язків, часто пов'язані з необхідністю приймати надзвичайно важкі моральні рішення, що може призвести до психологічного стресу. Протягом професійної діяльності працівники часто стикаються з насильством, смертю, травмами та іншими травмуючими ситуаціями. Високий рівень стресу, а також постійна відповідальність за результати своєї роботи можуть викликати втомлюваність, нервові розлади та професійне вигорання [2, с. 334].

Особливими є й соціальні умови праці. Робота правоохоронців пов'язана з високим рівнем соціальної ізоляції, яка часто виражається в тому, що правоохоронці мають обмежене спілкування з родинами та близькими людьми, через постійну зануреність у професійні проблеми. Багато працівників правоохоронних органів працюють у стресових ситуаціях, де є великий рівень недовіри з боку населення, особливо коли їх робота пов'язана з корупцією, підозрілістю та іншими соціально чутливими питаннями [3, с. 16].

Враховуючи негативний вплив екстремальних умов на фізичний та психологічний стан працівників правоохоронних органів, стає очевидною необхідність вжиття ефективних заходів для зменшення цього впливу. Адже постійний стрес, фізичне навантаження та високий рівень відповідальності можуть призвести до серйозних наслідків, таких як професійне вигорання, зниження ефективності прийняття рішень і навіть розвитку психічних розладів. Тому важливим кроком є впровадження системи підтримки, що включає психологічну допомогу, спеціальні тренінги для розвитку стресостійкості та поліпшення фізичної підготовки.

Так, на нашу думку, для зменшення негативного впливу екстремальних умов важливо організувати регулярну психологічну підтримку для працівників правоохоронних органів. Це можуть бути як індивідуальні консультації з психологами, так і групові тренінги з розвитку стресостійкості, управління емоціями та підготовки до кризових ситуацій. Фізична підготовка є важливим аспектом, що допомагає правоохоронцям витримувати екстремальні умови праці. Регулярні фізичні тренування, включаючи спеціалізовані програми для розвитку витривалості, сили та гнучкості, можуть значно підвищити загальний

рівень здоров'я працівників, зменшити ризики травмування та підвищити ефективність виконання професійних обов'язків. Також важливим напрямом є створення системи підтримки та захисту працівників правоохоронних органів, яка включає в себе не лише медичну та психологічну підтримку, але й соціальну. Це можуть бути спеціальні програми для реабілітації, гнучкий графік роботи, можливість відпочинку та відновлення, а також забезпечення належних умов для роботи в екстремальних ситуаціях.

Отже, діяльність працівників правоохоронних органів є складною та багатогранною. Екстремальні та особливі умови, в яких вони працюють, істотно впливають на їхнє фізичне та психологічне здоров'я, а також на ефективність виконання службових обов'язків. Для зменшення негативного впливу цих умов необхідно застосовувати комплексні заходи, спрямовані на підтримку психологічного здоров'я, фізичну підготовку та забезпечення належних умов праці. Лише в такому випадку можна гарантувати високу професійну ефективність працівників правоохоронних органів, а також забезпечити безпеку громадян.

Література:

1. Охріменко І. М. Особливості адаптації правоохоронців до виконання службових обов'язків в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць Полтавського державного медичного університету*. Полтава. 2022. С. 30-33.
2. Пилипченко В., Волянчук О. Процес психологічної підготовки органів охорони правопорядку в екстремальних умовах. *Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених*. Черкаси. 2023. С. 333-335.
3. Вербенський М. Г. Шляхи вдосконалення психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів України. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*. Київ. 2024. С. 15-16.

*Нинюк Інна Іванівна,
кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри
політології та публічного управління,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0001-6544-2393*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5151/>

На наш погляд, в сучасному суспільстві питання громадської участі у процесі ухвалення рішень стає ключовим аспектом демократичного управління та розвитку. Глибокі зміни в економіці, технологіях та соціокультурному середовищі викликають потребу у більш активній ролі громадян у формуванні стратегій, політик та рішень, які впливають на їх повсякденне життя. Громадська участь є необхідним елементом будь-якої демократичної системи, яка забезпечує легітимність та враховує різноманітні потреби й переконання громадян.

Водночас, громадська участь визначається рівнем залучення громадян щодо ухвалення рішень та визначення пріоритетів у державному розвитку. Різноманітні класифікації цього явища пропонуються у науковій літературі, однією з таких є класифікація Шеррі Арнштайна. Відповідно до цієї класифікації, існують вісім рівнів громадської участі, які можна об'єднати у три основні групи в залежності від рівня впливовості: відсутність участі, обмеженість можливостей участі та реальна (дієва) участь. Зазвичай, розглядаючи ці рівні, можна детальніше зрозуміти роль громадської участі у прийнятті рішень:

відсутність участі – на цьому рівні суспільство не має можливості впливати на процес прийняття рішень;

обмеженість можливостей участі – громадськість отримує інформацію про державні проекти, але їй надано обмежені можливості висловлювати свої думки чи вносити пропозиції;

реальна (дієва) участь, – громадськість взаємодіє з державними установами у партнерському відношенні, спільно визначаючи та реалізуючи проекти [3, с. 221].

Варто зауважити, що зростання складності сучасних проблем вимагає інноваційних підходів до управління та прийняття рішень. Громадська участь стає містком між громадянами й владою, що сприяє обміну ідеями, врахуванню різних точок зору та спільному пошуку оптимальних варіантів розв'язання проблем. Важливо визначити, що громадська участь не обмежується лише процесами голосування на виборах [2, с. 31]. Вона охоплює широкий спектр інструментів та механізмів, включаючи громадські консультації, петиції, участь у робочих групах та інші форми діалогу. Взаємодія громадян із владою має бути постійним та системним процесом, що враховує різноманітність потреб та інтересів суспільства.

Проте, незважаючи на важливість громадської участі, існують численні виклики та проблеми, що перешкоджають її повноцінному розвитку. Зазвичай, це недостатня інформованість, бар'єри доступу до участі для певних груп громадян [1, с. 7], неефективні механізми збору та сам процес врахування громадської думки – усе це створює труднощі на шляху до досягнення справжньої демократії через громадську участь.

Сучасні практики управління державним та муніципальним рівнями все частіше включають різні елементи громадської участі. Участь зацікавлених груп населення в процесі ухвалення політичних та управлінських рішень є однією з умов сучасного державного управління [4, с. 73]. Тому саме якісні та ефективні практики громадської участі у прийнятті рішень є важливим елементом розвитку демократичного суспільства.

Як одне з ключових понять політичної науки, ідея громадської участі не має однозначного тлумачення і може розглядатися по-різному. Різниця в тлумаченні громадської участі має практичні наслідки, визначаючи фактичні можливості участі, які конкретна політична система надає своїм громадянам, соціальним групам, громадським організаціям, об'єднанням та іншим учасникам.

Водночас, дослідження сучасних моделей та практик громадської участі у процесі ухвалення управлінських рішень виявило ряд важливих проблем. Передусім, недостатня інформованість громадян та нерівність в доступі до участі залишаються серйозними перешкодами для створення справедливих та репрезентативних механізмів прийняття рішень.

Важливим аспектом є визначення потреби у впровадженні інноваційних технологій та онлайн-платформ для покращення взаємодії між громадськістю та владою, що в свою чергу це зможе, передусім, допомогти забезпечити більший обсяг залучення та поліпшити якість діалогу між сторонами.

На наш погляд, вирішення проблем громадської участі вимагає не лише технологічних рішень, але й системних змін у підходах до комунікації, освіти та визначення різносторонніх механізмів зворотнього зв'язку.

Література:

1. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. № 1. С. 5-10.
2. Третяк О. А., Торяник В. М. Громадська думка та публічна сфера політики: можливості взаємовпливу в умовах демократизації. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2023. № 8 С. 27–32.
3. Arnstein S. R. A Ladder of Citizen Participation. *JAIP*. 1969. №. 4 35. P. 216-224.
4. Rawat P., Morris J. The Effects of Technology and Institutions on E-Participation: A Cross-National Analysis. Routledge. 2021. 134 p.

*Нинюк Марія Антонівна,
кандидат наук з державного
управління, доцент, доцент кафедри
політології та публічного управління,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5150/>

Вважаємо, що система публічного управління в Україні характеризується низкою проблем, серед яких: неефективність, корупція та суперечливість законодавства. Ці недоліки створюють значні перешкоди для розвитку держави та суспільства, особливо в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Загалом, постає питання комплексного підходу до реформування системи публічного управління в Україні, який би враховував сучасні тенденції, виклики та потреби суспільства.

На нашу думку, юридичний аспект проблеми полягає у недосконалості законодавчої бази, яка регулює діяльність органів публічного управління. Законодавчі акти часто містять суперечливі норми, прогалини та застарілі положення, що ускладнює їх застосування на практиці та створює можливості для свавілля. Окрім того, відсутність чіткої відповідальності посадових осіб за прийняття неправомірних рішень та недостатній рівень правової культури в суспільстві сприяють поширенню корупції. Швидкі зміни в технологічному, економічному та соціальному середовищі вимагають гнучкої та адаптивної системи управління, яка зможе оперативно реагувати на нові виклики.

Євроінтеграційні процеси посилюють актуальність реформи, оскільки вимагають приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів у сфері публічного управління. Це передбачає не лише формальне ухвалення нових законів, але й зміну культури державної служби, впровадження принципів прозорості, підзвітності та ефективності.

Таким чином, комплексна реформа системи публічного управління в Україні має включати:

- створення чіткої та зрозумілої правової бази, яка регулює діяльність органів публічного управління;
- децентралізацію влади, тобто передачу повноважень на місцевий рівень для наближення управління до громадян та підвищення ефективності вирішення місцевих проблем;
- впровадження механізмів громадського контролю за діяльністю органів влади, забезпечення доступу до публічної інформації;
- розробку ефективних механізмів притягнення до відповідальності за порушення законодавства;
- використання цифрових інструментів для оптимізації процесів надання адміністративних послуг та підвищення прозорості;
- забезпечення безперервного професійного розвитку державних службовців відповідно до сучасних вимог.

На сучасному етапі розвитку управлінської науки публічне управління розглядається як практика досягнення суспільних цілей через раціональне застосування різних методів, зокрема економічних, адміністративних, інформаційно-психологічних. Завдяки публічному управлінню значно підвищується ефективність роботи управлінців, оскільки забезпечується вагома громадська підтримка та згуртованість суспільства навколо спільних цілей [3].

Водночас, у системі публічного управління наявні певні деструктивні елементи, зокрема низький рівень прозорості та відкритості,

нечітке розмежування політики та адміністрації, недостатня кваліфікація державних органів, відсутність дисциплінарної відповідальності. М. Лахижа охарактеризував стан публічного управління в Україні у XXI ст. як сумбурний та безладний, тобто позбавлений системності і порядку [2]. Реформи в системі публічного управління повинні забезпечити оптимізацію функцій інститутів влади, чіткий розподіл повноважень та визначення міри відповідальності шляхом впровадження ефективних моделей менеджменту.

На наш погляд, модернізація публічного управління є ключовим фактором у процесі радикального оновлення українського суспільства. Вона передбачає формування системи публічного управління, яка буде найбільш ефективною і забезпечить надання якісних публічних послуг громадянам на рівні європейських стандартів [1]. Вважаємо, що ключовими тенденціями модернізації публічного управління в Україні на сьогоднішній день є:

- впровадження новітніх технологій збору, зберігання, опрацювання, використання інформації з різних джерел;
- цифрова трансформація системи публічного управління та оновлення системи е-врядування;
- цифровізація місцевого розвитку;
- впровадження процесів аналізу тенденцій та оцінки стану й обґрунтування заходів з приводу вдосконалення електронного урядування.

Література:

1. Гончарук Н., Чередниченко А. Модернізація публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 10 (6). С. 46-54. URL: <https://doi.org/10.15421/152243> (дата звернення: 29.03.2024).
2. Лахижа М. І. Актуальні проблеми удосконалення публічного управління в Україні: зміни, реформування, модернізація, оптимізація, децентралізація, реструктуризація, перезавантаження. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 18-28. 2020. № 1 (57). С. 18-27. URL: <https://doi.org/10.34213/ap.20.01.02> (дата звернення: 29.03.2024).
3. Москалець І. М. Роль інновацій у підвищенні ефективності публічного управління. *Economic Synergy*. 2023. № 2. С. 89-104. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-2-7>.

*Прилуцька Наталія Валеріївна,
бакалавр спеціальності 281
«Публічне управління
та адміністрування»,
Поліський національний
університет, м. Житомир*

ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ КЕРІВНИКА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5139/>

У сучасних умовах, особливо в період глобальних криз, таких як воєнний стан, ефективне управління в органах публічної влади набуває критичної значущості. Керівники відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності, ухваленні важливих рішень та розвитку суспільства. Особистісні характеристики, лідерські здібності та емоційна стійкість є основними факторами, які впливають на успішність виконання управлінських функцій. На думку О. Лебедевої, «сучасні керівники мають професійні знання та досвід, але саме їхні індивідуальні особливості визначають ефективність» [6, с. 74].

Формування психологічного портрету керівника базується на інтеграції кількох ключових теорій лідерства:

- Теорія рис. Цей підхід акцентує увагу на стійких характеристиках, таких як рішучість, відповідальність, аналітичні здібності. Хоча вона зазнає критики за ігнорування впливу середовища, теорія дозволяє визначити базові риси ефективних керівників [2].
- Поведінкові теорії. Ці теорії виділяють орієнтацію на завдання та підтримку взаємин як основні складові ефективного управління. Баланс між ними забезпечує результативність [2].
- Ситуаційні теорії. Їх важливість полягає у гнучкості, яка дозволяє керівникам адаптувати стиль управління до конкретних умов [3].
- Трансформаційне лідерство. Ця концепція фокусується на натхненні, розвитку команди та створенні спільного бачення майбутнього. Вона є надзвичайно актуальною для періодів змін [4].
- Теорія лідера-слуги. Основна ідея полягає у пріоритеті інтересів громади над особистими, що особливо важливо у публічному управлінні [5].

Кожен із підходів має як переваги, так і обмеження. Наприклад, теорія рис забезпечує простоту ідентифікації якостей, але ігнорує вплив

динамічного середовища. Поведінкові теорії зосереджені на практичних аспектах, проте не враховують швидкі зміни обставин. Ситуаційні теорії дають змогу адаптувати стиль управління, хоча їх реалізація може бути складною. Трансформаційне лідерство сприяє інноваціям, але потребує значних ресурсів від керівника. Теорія лідера-слуги підвищує довіру до влади, проте іноді уповільнює процес прийняття рішень.

Психологічний портрет – це комплексна характеристика особистісних та професійних якостей керівника, що дозволяє оцінити його потенціал і стиль управління.

Успішний керівник – це лідер, здатний забезпечувати результативність, приймати ефективні рішення та мотивувати команду.

Основні складові портрету включають темперамент, характер, емоційний інтелект, комунікативні здібності та адаптивність.

Ідентифікація ключових якостей керівників створює основу для вдосконалення управлінських процесів. Визначені теоретичні рамки сприяють ефективному впровадженню методик навчання, розвитку емоційної стійкості та стратегічного мислення. Це особливо важливо для підвищення стійкості до кризових ситуацій.

Застосування сучасних підходів дозволяє оптимізувати процеси взаємодії в колективі, прискорювати прийняття рішень та забезпечувати стабільність організацій навіть у період невизначеності. Як зазначають Н. Гончарук та І. Сурай, лідерські здібності є ключовими у формуванні позитивного іміджу влади [1].

Висновки

Психологічний портрет успішного керівника є важливим інструментом для підвищення ефективності публічного управління. Встановлено, що розуміння особистісних характеристик лідера дозволяє вдосконалювати процеси управління, підвищувати довіру суспільства та забезпечувати стабільність навіть у кризових умовах. Отримані результати можуть бути основою для розробки рекомендацій щодо відбору, навчання та розвитку управлінських кадрів у публічній сфері.

Література:

1. Гончарук Н., Сурай І. Портрет керівника в державному управлінні: соціально-психологічний аспект. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. № 2. С. 57-65.

2. Caruso D. R., Salovey P. The emotionally intelligent manager: How to develop and use the four key emotional intelligence skills of self-awareness, self-management, social awareness, and relationship management to excel at work. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 310 p.
3. Fleishman E. A. The description of supervisory behavior. Personnel Psychology. 1953. Vol. 37, № 1. P. 1-6.
4. Goleman D. Working with emotional intelligence. A&C Black, 2009. 394 p.
5. Gross J. J. The emerging field of emotion regulation: An integrative review. Review of General Psychology. 1998. Vol. 2, № 3. P. 271-299.
6. Lebedeva E. A. Model of a socio-psychological portrait of a manager // Psychology and Psychotechnics. 2024. № 3. P. 73-81.

*Ковтунік Інна Іванівна,
кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
природничо-економічного
факультету Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5146/>

Територія Хмельницької області лежить між $48^{\circ}26'56''$ і $50^{\circ}35'28''$ північної широти та між $26^{\circ}08'05''$ і $27^{\circ}54'05''$ східної довготи. Площа території становить 20,6 тис. км.² або 3,4 % від загальної площі країни [2, с. 99]. Протяжність області з півночі на південь становить 220 км., а із заходу на схід – 120 км. Географічний центр Хмельниччини майже співпадає з місцерозташуванням м. Хмельницького, що в свій час стало однією з причин перенесення в 1941 р. обласного центру з м. Кам'янця-Подільського до м. Проскурів (із 1954 р. – м. Хмельницький), що стало вигідним фактором для транспортної доступності та соціально-економічного розвитку території Хмельницької області. Крайніми точками Хмельницької області є:

- на півночі – с. Веселинівка Славутського району;
- на півдні – с. Грищук Кам'янця-Подільського району;
- на заході – околиці с. В'язовець Білогірського району і с. Мислова Волочиського району;
- на сході – с. Вівсяники Деражнянського району.

Завдяки сприятливому географічному положенню область має високий рівень концентрації природно-географічних туристичних ресурсів, у тому числі тих, які мають оздоровчі, рекреаційні властивості і широко використовуються в курортному господарстві, тому їх аналіз є надзвичайно актуальним, оскільки розкриваються значні перспективи розвитку курортного господарства, рекреаційної діяльності та туризму в цілому на теренах Хмельниччини.

Погода, клімат, їх комфортність і вплив на самопочуття людини є визначальними факторами розвитку для більшості функціональних типів

територіальних рекреаційних систем, туристичних комплексів та масових видів туризму [1, с. 123]. Вся територія Хмельницької області знаходиться в смузі кліматичного комфорту. Клімат Хмельниччини зумовлений її географічним положенням у центральній частині Правобережної України і впливом Подільської та Волинської височин. Мікроклімат регіону формується на фоні загальних кліматичних умов під впливом особливостей рельєфу Товтрового кряжу, тому особливо теплий мікроклімат спостерігається в долині Дністра і гирлових ділянках його лівих приток. Отже, Товтри відіграють кліматично-регулююче значення для регіону Придністров'я.

Територія Хмельницької області має помірно континентальний клімат із теплим літом (середня температура липня – + 19 С°), м'якою зимою (середня температура січня – - 5 С°) [3, с. 18] та достатньою кількістю опадів (70 % із яких припадає на теплий період та становить 500-640 мм. на рік).

Література:

1. Ковтуник І. І. Природно-географічні рекреаційні ресурси та курортні території Поділля. *Агросвіт*. 2020. № 11. С. 122-126. Режим доступу до журналу: URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3227&i=15>. (Index Copernicus).
2. Ковтуник І. І. Рекреаційні ресурси Хмельниччини. *Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку*: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С. А. Копилов (гол. ред.), С. Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. С. 98-119.
3. Ковтуник І. І. Туристичні ресурси, їх класифікація та економічна оцінка. *Звітна конференція викладачів, докторантів і аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Випуск 20. Том 2. (2-3 берез. 2021 р.). Кам'янець-Подільський, 2021. С. 18-19.

*Войтенко Олеся Петрівна,
здобувач магістерського рівня вищої
освіти за спеціальністю 053
«Психологія», Житомирський
державний університет імені
Івана Франка, м. Житомир, Україна*

*Науковий керівник:
Кириченко Віктор Васильович,
доктор психологічних наук, професор
кафедри соціальної та практичної
психології, Житомирський
державний університет імені
Івана Франка, м. Житомир, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5135/>

Професійна орієнтація школярів є важливою складовою освітньої системи, спрямованою на підготовку молоді до свідомого вибору професійного шляху. В умовах війни цей процес стає особливо важливим через численні соціально-економічні та психологічні виклики, з якими стикаються учні, їхні родини та освітня система. Воєнна ситуація суттєво змінює професійні уподобання школярів, обмежуючи вибір професій через зруйновану інфраструктуру, міграцію населення та економічну нестабільність. Тривожність, страхи за майбутнє та невизначеність серйозно впливають на психологічний стан учнів, що ускладнює ухвалення рішень (В. В. Кириченко) [3].

Зростає популярність професій, пов'язаних із безпекою, медициною, соціальною допомогою й відновленням країни. Водночас знижується інтерес до професій, які вимагають значних матеріальних ресурсів чи довготривалого навчання в нестабільних умовах. Під час війни учні стикаються з підвищеним рівнем стресу, що впливає на їхню здатність оцінювати власні здібності та перспективи. Важливо акцентувати увагу на психологічній підтримці – створенні безпечного середовища, де школярі можуть відкрито висловлювати свої переживання та отримувати професійну допомогу. Адаптивність та навчання навичкам гнучкості

та стійкості допоможуть учням пристосуватися до змін у професійній сфері [2].

Професійне самовизначення є ключовим етапом у соціалізації молоді, оскільки вибір професії впливає на їх подальший успіх, задоволеність життям та соціальну реалізацію. Для вивчення професійних інтересів учнів було створено опитувальник, який враховує соціально-демографічні характеристики, мотивацію, перспективи, критерії вибору професії та джерела інформації. Використання міжнародних методик, таких як «Магеллано Університет», сприяє комплексному аналізу професійних інтересів та здібностей старшокласників, дозволяючи ефективніше організовувати профорієнтаційну роботу. Українські методики, такі як «Карта інтересів А. Е. Голомштока» (модифікація С. Я. Карпіловської), забезпечують глибше розуміння професійних схильностей та інтересів учнів, сприяючи усвідомленому вибору професії [1]. Результати опитувань свідчать про важливість підтримки школи у процесі вибору професії, що включає профорієнтаційні заходи, консультації та інформаційні ресурси. Залучення якісних методик, підготовка фахівців та впровадження інноваційних підходів у шкільну профорієнтаційну роботу є ключовими для допомоги молоді у професійному самовизначенні.

У сучасних реаліях України, особливо в умовах війни, вибір професії набуває ще більшого значення. Результати опитування професійних намірів випускників Головинського ВПУ НТ та Головинського ліцею Черняхівської селищної ради показують, що значна частина випускників прагне продовжити навчання після закінчення школи. Цей показник є особливо високим серед чоловіків (93%), у той час як серед жінок він становить 75%. Важливо зазначити, що рівень визначеності у виборі професії є майже однаковим для обох статей – близько 65% вже визначилися зі своїм професійним шляхом. Це свідчить про високий рівень усвідомлення важливості освіти у сучасному суспільстві, хоча досі залишається значний відсоток невизначених. Існує різниця у готовності продовжувати освіту між юнаками та дівчатами. Це може бути зумовлено як соціальними стереотипами, так і різними життєвими обставинами. Дівчата частіше відчують тиск щодо раннього створення сім'ї або вибору професій, пов'язаних із доглядом та соціальною сферою, тоді як хлопці більше орієнтовані на технічні та управлінські напрямки.

Цікавим є і той факт, що, попри високий рівень зацікавленості у продовженні освіти, значна частина випускників усе ще не визначилася з майбутньою професією (23% серед хлопців і 20% серед дівчат). Це свідчить про недостатню профорієнтаційну підтримку в школах. Війна внесла свої корективи у вибір професій: зріс інтерес до медицини,

права, ІТ-сфери, а також професій, пов'язаних із національною безпекою. Молодь дедалі частіше обирає ті напрями, які можуть допомогти у відбудові держави та забезпеченні її захисту.

На основі отриманих кількісних результатів дослідження за методикою «Магигелано-Університет», можна зробити кілька важливих висновків. Популярність технічних та медичних спеціальностей: Дослідження показує, що велика кількість учнів (25% і 20% відповідно) обирають технічні та медичні професії. Це свідчить про потребу в професіоналах цих галузей, що можуть підтримувати економічне відновлення та медичну допомогу в умовах війни. Значний інтерес до воєнних спеціалізацій: Близько 20% учнів виявляють інтерес до воєнних професій, що підкреслює патріотичні настрої молоді та їхню готовність робити внесок у захист країни. Високий рівень задоволеності професійною орієнтацією: 85% учнів висловили задоволення професійною орієнтацією, що свідчить про ефективність програм і підходів, які були застосовані навіть у складних умовах війни. Широке використання дистанційних форматів навчання: Незважаючи на складну ситуацію, 90% учнів брали участь у обов'язкових курсах у дистанційному форматі, 60% відвідували додаткові вебінари, а 40% брали участь в інтерактивних онлайн-сесіях. Це підкреслює адаптивність освітніх програм. Різноманітність професійних інтересів: Інші професії, такі як педагогічні спеціальності, інформаційні технології та соціальна робота, також мають значний процент учнівської зацікавленості, що забезпечує широту вибору та можливості для учнів у різних сферах. Загалом, результати дослідження свідчать про те, що професійна орієнтація в умовах війни залишається ключовим елементом підтримки молоді. Вона сприяє адаптації учнів до нових умов, підтримує їхній моральний та психологічний стан, а також допомагає визначитися з майбутньою професією, дозволяючи робити свідомий і відповідальний вибір.

Література:

1. Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / Ігнатович О. М., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 225 с.
2. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. К. : КНТ, 2016. 438 с.
3. Кириченко В. В. Психологія праці та інженерна психологія : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 240 с.

*Косс Володимир Андрійович,
аспірант, Харківський національний
університет внутрішніх
справ, Україна
ORCID: 0009-0008-3142-7134*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР У ДОШКІЛЬНОМУ ВИХОВАННІ У ФРАНЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5134/>

Вступ

Дошкільна освіта у Франції відіграє ключову роль у соціальному та когнітивному розвитку дітей. У країні розроблено систему, що поєднує психолого-педагогічні підходи та правове регулювання, які спрямовані на забезпечення високої якості освіти та дотримання прав дітей. У статті розглядаються основні психолого-педагогічні теорії, які використовуються у французьких дитячих садках, а також законодавчі та правові норми, що регулюють систему дошкільної освіти.

Психолого-педагогічний аспект дошкільного виховання у Франції

1. Психологія раннього розвитку

У Франції значна увага приділяється ранньому розвитку дітей, включаючи їх когнітивні, емоційні та соціальні аспекти. Теорії, такі як робота Жана Піаже та Еріка Еріксона, знаходять широке застосування у дошкільному вихованні. Як зазначає дослідник Антуанетта Делмес, ранній розвиток дітей мови у Франції ґрунтується на теорії “активного суб'єкта”, за якою дитина сприймається як активний учасник навчання [5].

2. Роль гри в освітньому процесі

Як і в інших країнах, у Франції гра сприймається як ключова складова процесу навчання та соціалізації дітей. Дослідження, такі як робота Рене Гено, наголошують на важливості гри для розвитку творчих та когнітивних здібностей дітей. У своїх роботах Гено акцентує увагу на необхідності створення освітнього середовища, що сприятиме розвитку самостійності дитини через ігрову діяльність [4].

3. Індивідуалізація та інклюзія

У французькій системі дошкільної освіти активно розвиваються концепції інклюзивної освіти, що дозволяє дітям з особливими освітніми потребами навчатися та розвиватися нарівні з іншими дітьми. Важливо враховувати як психологічні, і педагогічні аспекти таких підходів. Дослідження Еммануеля Лежера та інших авторів показують, що інклюзія

у дошкільних закладах Франції ґрунтується на принципах рівності та поваги до індивідуальних особливостей кожної дитини [7].

Правовий аспект дошкільного виховання у Франції

1. Основні законодавчі акти

Дошкільна освіта у Франції регулюється низкою важливих законодавчих актів, основним з яких є Code de l'éducation, який визначає стандарти та вимоги для освітніх закладів, включаючи дитячі садки та ясла. Також існує закон, спрямований на розвиток рівних можливостей для всіх дітей у дошкільних закладах, зокрема для дітей з особливими потребами та мігрантів. Закон про дітей та сім'ї 2007 року (Loi sur la famille) [3] також включає положення, що стосуються дошкільної освіти та її доступності.

2. Права дітей та доступ до дошкільної освіти

Важливим правовим аспектом є доступність дошкільної освіти для всіх дітей. У 2019 році було прийнято закон про свободу вибору в освіті, який додатково розширює можливості для дітей з особливими освітніми потребами, а також підвищує доступність дошкільних закладів для дітей мігрантів. У рамках цієї реформи значно розширюється доступ до безкоштовних дитячих садків, особливо для дітей із сімей з низьким доходом.

3. Захист прав дітей у дошкільних закладах

Останніми роками, які широко обговорюються, є питання про захист прав дітей від насильства та зневаги. Законодавство Франції включає механізми захисту дітей в освітніх установах, забезпечуючи не тільки дотримання прав на освіту, а й на безпеку. Роботи таких авторів, як Луї Жерар, акцентують увагу на правових інструментах для запобігання насильству та покращенню умов для дітей в освітніх закладах [6].

Взаємодія психології, педагогіки та права у дошкільному вихованні

1. Психолого-педагогічна підтримка у системі освіти

У Франції велику увагу приділяють підготовці педагогів, які мають бути готові до роботи з дітьми в контексті їхнього психоемоційного розвитку. Педагоги навчаються не тільки методикам навчання, а й психоемоційної підтримки дітей, особливо в контексті їхньої взаємодії з навколишнім світом. Це особливо важливо у світлі різноманітності дітей, які можуть мати різні соціальні, культурні або фізичні особливості.

2. Педагогічна та правова відповідальність

Відповідальність педагогів у Франції регулюється як педагогічними стандартами, так і законами, що захищають права дітей. Важливою частиною професійної підготовки педагогів є дотримання правових норм, що регулюють їхню роботу, включно із законами про дитячу безпеку та

захист від насильства. Законодавство вимагає від вихователів знання прав дітей, щоб забезпечити їхню безпеку і благополуччя.

Висновок

Система дошкільної освіти у Франції є прикладом інтеграції психолого-педагогічних теорій із правовими нормами. Вона ґрунтується на ідеях раннього розвитку дітей, акцентуючи увагу на інклюзії та рівності всіх дітей перед освітою. Суворі правові норми, що регулюють цю сферу, сприяють створенню безпечного та стимулюючого освітнього середовища, де кожна дитина може розвиватися і досягати високого рівня соціалізації та навчання.

Література:

1. Code de l'éducation, Франція.
2. Loi pour la liberté de choisir son avenir professionnel, 2019, Франція.
3. Loi sur la famille, 2007, Франція.
4. Geno R. (2015). Le jeu et son rôle dans l'éducation des jeunes enfants. Paris: Éditions Retz.
5. Delmes A. (2011). Les fondements de la psychologie de l'enfance: L'approche Piagetienne et Eriksonienne. Paris: Presses Universitaires de France.
6. Gérard L. (2016). La protection de l'enfance et l'éducation: Enjeux juridiques et pratiques. Париж: Dalloz.
7. Leger E. (2014). L'inclusion scolaire des enfants en situation de handicap. Paris: Éditions L'Harmattan.

*Бітківська Лідія Іванівна,
старший викладач кафедри
фізичного виховання та спорту,
факультету педагогічної освіти
Львівського національного
університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-1392-6561*

*Шатохіна Серафима Василівна,
студентка 1 курсу
Львівського національного
університету імені Івана Франка*

ЕЛЕКТРОННІ СИГАРЕТИ ТА ВЕЙПИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ПОТЕНЦІЙНО БЕЗПЕЧНОЇ АЛЬТЕРНАТИВИ ТРАДИЦІЙНОМУ ТЮТЮНОПАЛІННЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5160/>

Актуальність. Електронні сигарети (ЕС) та вейпи набули широкої популярності, особливо серед молоді, завдяки їх позиціонуванню як менш шкідливої альтернативи традиційному тютюнопалінню. Однак низка досліджень свідчить про серйозні ризики для здоров'я, зокрема пошкодження дихальної та серцево-судинної систем, а також розвиток психологічної залежності. В Україні за останнє десятиліття частка молоді, яка використовує ЕС, значно зросла. Це зумовлено як соціальними, так і маркетинговими факторами. Актуальність дослідження визначається необхідністю оцінки впливу ЕС на здоров'я та вивчення причин їх популярності серед студентів, що дозволить розробити заходи для попередження поширення цієї тенденції.

Мета та методи дослідження. Метою дослідження є дослідження впливу електронних сигарет та вейпів на здоров'я користувачів, а також причин вживання електронних сигарет студентами першого курсу ЛНУ імені Івана Франка. Для досягнення цієї мети використовуються аналіз літературних джерел, анкетування, педагогічне спостереження.

Результати дослідження та їхнє обговорення

Популярність ЕС серед молоді обумовлена низьким рівнем усвідомлення їх реальних ризиків. Дослідження доводять, що під час

використання ЕС виділяються токсичні речовини (формальдегід, акролеїн, важкі метали), які пошкоджують дихальну та серцево-судинну системи. Крім фізичних ризиків, нікотин у рідинах сприяє формуванню психологічної залежності [1, 2].

Було проведене опитування, яке виявило, що 20,6% з 268 опитаних студентів використовують електронні сигарети. Основними причинами початку їх використання стали: соціальний вплив (31,4%); смакові характеристики електронних сигарет (22,1%); прагнення відмовитися від традиційного тютюнопаління (4,7%). Переважними факторами переходу зі звичайних сигарет на електронні більшість опитаних студентів зазначили: зниження стресу 34,1%; популярність 21,1%. 9,1% опитаних студентів відчують сильну залежність від електронних сигарет; 35,1% – помірну; 55,8% – не відчують залежності. При цьому суб'єктивна оцінка впливу на здоров'я характеризується так: лише 4,2% відзначають покращення від вживання ЕС, тоді як 16,7% вказують на погіршення стану здоров'я, 25% студентів важко сказати як вплинули ЕС на їхнє здоров'я та 54,2% не помітили змін у стані здоров'я. Понад 70% опитаних планують припинити використання ЕС, що свідчить про зростання рівня обізнаності щодо ризиків.

Висновки та практичні рекомендації. Електронні сигарети, попри їхню популярність і сприйняття як безпечної альтернативи, створюють серйозні ризики для здоров'я, зокрема через токсичні речовини в аерозолі та формування залежності. Для того, щоб подолати зростаючу популярність електронних сигарет варто розробити комплексну систему регулювання ринку електронних сигарет, включаючи контроль за складом рідин та технічними характеристиками пристроїв; впровадити обмеження щодо маркетингової активності, особливо орієнтованої на молодіжну аудиторію; встановити чіткі вимоги до маркування продукції з повною інформацією про склад та потенційні ризики; розробити та впровадити спеціалізовані освітні програми для молоді щодо ризиків використання е-сигарет; створити інформаційні кампанії, спрямовані на розвіювання міфів про безпечність електронних сигарет; інтегрувати інформацію про е-сигарети в існуючі програми профілактики тютюнопаління; створити спеціалізовані програми психологічної підтримки для подолання нікотинової залежності. Впровадження цих рекомендацій потребує спільних зусиль з боку державних органів, медичної спільноти, освітніх установ та громадських організацій.

Література:

1. Міністерство охорони здоров'я України. Головні факти про електронні сигарети та їхній вплив на здоров'я. <https://moz.gov.ua/uk/golovni-fakti-pro-elektronni-sigareti-ta-ih-vliv-na-zdorovja->
2. Всесвітня федерація серця(World Heart Federation). Електронні сигарети: нова загроза здоров'ю серцево-судинної системи. <https://center-life.org/wp-content/uploads/2022/03/E-cigarettes-Policy-brief-UA.pdf>

*Попова Оксана Борисівна,
кандидат філософських наук,
доцент, Національний
університет фізичного виховання і
спорту України м. Київ
ORCID: 0000-0002-0457-4883*

*Манько Катерина Ігорівна,
студентка, Національний
університет фізичного виховання і
спорту України м. Київ*

ЗНАЧЕННЯ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ ДЛЯ ОСОБИСТОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ У СФЕРІ СПОРТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5166/>

Успіх у сучасному спорті визначається не лише досягненнями під час змагань, але й іміджом, який має як спортсмен, так і спортивна організація. Ми вважаємо актуальним розглянути значення етики та естетики для особистого та корпоративного іміджу у сфері фізичної культури і спорту.

Особистий імідж спортсмена включає зовнішній вигляд, поведінку на змаганнях та під час тренувань, спілкування з фанатами, представниками медіа та суперниками, позиціонування себе у соціальних мережах тощо. ЗМІ часто захоплюють увагу читачів конфліктами між суперниками, які псують репутацію спортсменів. Тому спортсмену важливо дотримуватися етичних норм, які включають чесність, повагу до партнерів та опонентів (тренерів, суддів, фанатів, суперників тощо), що створюватиме позитивний імідж, викликатиме довіру та прихильність

фанатів. Можна сказати, що особистий імідж спортсмена визначає його вплив на фанатів, і якщо він буде позитивним, то, окрім фанатів, збільшуватимуться пропозиції співпраці з новими брендами та організаціями.

Важливою стороною спортивного іміджу є імідж організацій, спортивних шкіл, клубів, який формує репутацію спортсменів в очах уболівальників, спонсорів та партнерів. Сьогодні очевидно, що корпоративний імідж здатен значною мірою визначити успіх організації. За умови створення успішного та позитивного іміджу організації, відкриваються можливості для залучення інвестицій, спонсорських контрактів та внесків меценатів. Тому базові засади етики та естетики є основою, на якій будується імідж як особистий, так і корпоративний.

Спорт – це не тільки боротьба за перемогу, але й видовище, шоу. Естетичний аспект спорту – це те, що приваблює глядачів. Зовнішній вигляд спортсменів, форма, оформлення спортивних арен – усе це частина естетики спортивного середовища, яка створює емоційний зв'язок із глядачами. Естетика може підсилювати корпоративний імідж спортивної організації. Наприклад, відомі футбольні клуби часто співпрацюють з дизайнерами для створення унікальної форми, що робить їх впізнаваними та привабливими. Однак варто пам'ятати, що естетичні фактори повинні бути доповнені етичними стандартами. Імідж як особистий, так і корпоративний, впливає на популярність та довіру як окремого спортсмена, так і спортивної організації. Можна навіть сказати, що він визначає емоційне сприйняття спортсменів і спортивних організацій у суспільстві. Підтримка позитивного іміджу вимагає уваги до етичних стандартів та естетичних деталей, що у поєднанні створюють гармонійний образ сучасного спорту. Надзвичайно важливою є підготовка майбутніх фітнес-тренерів з точки зору формування спортивного іміджу для спортсменів та всіх учасників спортивного процесу. На сучасному етапі фітнес-тренер має стати наставником, прикладом, мотиватором, підтримкою та, по суті, справжнім другом для тих, хто присвятив себе спорту або тих, хто вирішив покращити свою фізичну форму. Тут важлива як професійна сторона тренера, так і його етика спілкування, естетика зовнішнього вигляду, – це все, що в цілому формує імідж.

Молода людина, яка вирішила присвятити себе спорту, обов'язково буде замислюватися над такими питаннями: 1) «чи піду я до тренера, який не у тій фізичній формі, якої б мені хотілося досягти?»; 2) «чи піду я до тренера, який не дотримується етичних норм, підвищує на мене голос,

якщо я помиляюсь?»; 3) «чи піду я до тренера, який не дотримується корпоративної етики у даній галузі?». Очевидно, що на всі ці запитання буде відповідь «ні». Тому значення етики та естетики стоїть у професійній спортивній сфері практично на одній сходинці з професійними знаннями.

Зовнішній вигляд людини справляє перше враження на оточуючих, змінити яке в подальшому буває досить складно. Разом з манерою спілкування він одразу формує в очах клієнта імідж цього тренера. Тому варто сформувати його самостійно, доки цього не зроблять інші.

Розглянемо, з чого складається корпоративного іміджу спортивного клубу, особливо фітнес клубу, і з'ясуємо, що на нього впливає. Уявимо, що ми йдемо містом і бачимо фітнес-клуб. Виникає думка: зайти чи пройти повз? Перше, що впливає на вибір клієнта, це – екстер'єр. Навряд чи захочеться зайти у клуб, будівля якого виглядає непривабливою. І навпаки, сучасна будівля, охайна територія поряд, наявність газону, нова вивіска клубу, зацікавлять клієнтів і вони зайдуть всередину. По-друге – це інтер'єр, з те обладнання, з яким стикається клієнт в середині фітнес-клубу. Функціональний, комфортний та чистий простір, виконаний в одному стилі, створить атмосферу, у якій захочеться залишитись. Велику роль відіграє наявність сучасних тренажерів, усіх зручних засобів та обладнання, необхідних для успішного тренування. Всі вони мають бути справними. У сучасних спортивних клубах часто можна у тренажерних залах побачити на декількох бігових доріжках напис: «не працює». А це важливий аспект, який має бути врахований для формування позитивного іміджу про фітнес-центр. По-третє – це персонал. До останнього відносяться тренери, працівники на рецепції, технічний персонал, необхідні також і професійні психологи. Дотримання корпоративної етики та естетики є першочерговим моментом для кожного з структурних елементів спортивного процесу.

Принципово, щоб усі працівники спортивної організації – школи, клубу, секції – дотримувались етичних та естетичних норм поведінки, тобто були ввічливими, доброзичливими, сповненими емпатії, а не такими, ніби їх примушують виконувати свої обов'язки, відповідати на запитання клієнта і робота для них – важкий тягар .

Отже, ми визначили принципову значущість етики та естетики у спорті, зокрема у фітнесі, і, як бачимо, вони проходять «червоною ниткою» через усі питання спортивного та комерційного успіху у цій сфері. Вважаємо, що, як і у будь-якій іншій галузі діяльності, етика та естетика у сфері фізичної культури і спорту є тим ґрунтом, на якому

будується імідж як окремої людини (спортсмена, тренера, актора, вчителя), так і цілої організації. Тому викладання базових засад етики та естетики, роз'яснення поняття корпоративної етики є першочерговим завданням для системи сучасної спортивної освіти.

*Хомовський Олександр Іванович,
асистент кафедри реабілітаційної
психології та фізичного виховання,
Заклад вищої освіти "Подільський
державний університет",
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0002-7323-6845*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5161/>

Сучасний світ швидко змінюється у зв'язку із поширенням новітніх інформаційних технологій. Проникнення штучного інтелекту в повсякденне життя, практично в усі його сфери, стає всеохоплюючим, відкриває нові можливості, є таким, яке людина навіть не усвідомлює. Сфера фізичного виховання не є виключенням.

Застосування ШІ у фізичному вихованні відкриває нові можливості в навчанні, впроваджуючи інноваційні підходи для підвищення залученості учнів, моніторингу прогресу і адаптації індивідуальних програм. Завдяки впровадженню інструментів і методів на основі ШІ, фахівці можуть застосовувати більш персоналізовані та ефективні можливості фізичної освіти, з метою підвищення рівня занять, індивідуалізації підходів і поліпшення результатів. Далі ми розглянемо найбільш очевидні способи застосування ШІ у фізичному вихованні [1]:

1. *Моніторинг стану здоров'я.* Пристрої, створені на основі ШІ, оснащені датчиками та алгоритмами, які дають змогу точно вимірювати та відстежувати наступні показники: кількість пройдених кроків, частота серцевих скорочень, рівень кисню в крові, спалені калорії. На основі цих показників фахівці мають змогу активно реагувати на зміни, які відбуваються в організмі та надавати зворотний зв'язок.

2. *Аналіз та корекція рухів.* За допомогою ШІ проводять аналіз рухів, коригуючи техніку вправ у режимі реального часу. Це дуже важливо для початківців, які тільки опановують базові фізичні навички.

3. *Підтримка персоналізованого підходу*. Це можливість створювати індивідуальні програми тренувань, з урахуванням мети, фізичного стану учасника, забезпечуючи при цьому оптимальне навантаження та знижуючи ризик травми.

4. *Дистанційне тренування (навчання)*. Застосування ІІІ в режимі он-лайн сприяє доступу до інформації у самих віддалених місцях і в умовах обмежених ресурсів.

5. *Аналіз досягнень*. Використання алгоритмів ІІІ дає змогу оцінити динаміку фізичного розвитку, виявити сильні та слабкі сторони учасників, а також за результатами аналізу надати рекомендації для покращення стану.

6. *Мотивація та підтримка активності*. ІІІ може стимулювати інтерес до занять, використовуючи різноманітні інтерактивні додатки, ігрові елементи, які спонукають до особистих рекордів.

7. *Розширення можливостей викладача*. Інструктори-викладачі за допомогою впровадження ІІІ можуть відслідковувати динаміку навчального процесу, виявляти тенденції зростання, удосконалювати методики, цим самим підвищувати ефективність.

На навчальній конференції «Digital-трансформація як передовий тренд успішного майбутнього та розвитку спорту», яка відбулася 24.10.2019 р., було презентовано платформу: «Sport Map». Це платформа, яка не просто допомагатиме знайти секцію для занять конкретним видом спорту, але і дозволить відстежувати якість тих послуг, що надаються в тому чи іншому клубі, тим чи іншим тренером. Цей ресурс повинен виконувати наступні завдання: пошук секції клубу, вибір тренера, календар спортивних заходів, розвиток спортивного туризму, замовлення та бронювання саме тієї інфраструктури, де людина хоче позайматись; магазин де може придбати все необхідне для занять спортом [2].

Майбутнє ІІІ у фізичному вихованні містить у собі величезний потенціал для подальшого розвитку та інновацій. У міру розвитку технологій очікується, що ІІІ відіграватиме дедалі вагомішу роль у вдосконаленні методів навчання і виховання. Підбиваючи підсумок, можна сказати, що інтеграція ІІІ у фізичне виховання призводить до більш персоналізованого, ефективного та інклюзивного процесу навчання. З метою забезпечення гуманного підходу до навчання, а також, щоб уникнути залежності від технологій, слід враховувати питання конфіденційності, етики та безпеки у використанні ІІІ у фізичному вихованні.

Література:

1. Ma N. Application of the Artificial Intelligence Sensor Principle in Athlete Training Status Testing System. 2nd International Conference on Artificial Intelligence and Computer Information Technology (AICIT). Yichang: IEEE. 2023. P. 1-5.
2. Спортивний комітет України. Digital-трансформація в спорті: від електронного документообігу до штучно-го інтелекту. 2019. URL: <https://scu.org.ua/news/digital-transformaciya-v-sporti-vid-elektronного-dokumentobigu-do-shtuchного-intelektu/>

*Hennadii Boiko,
Master's student in "Social Work" 231,
Bohdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy*

*Olena Kolomiets,
Doctor of Philosophy (PhD),
Associate Professor, Bohdan
Khmelnytsky National
University of Cherkasy
ORCID: 0000-0002-1343-4268*

SOCIAL ORDER AS A TOOL FOR SUPPORTING INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5141/>

Relevance of the Study. The full-scale aggression of Russia against Ukraine has become a powerful reason for mobilizing both Ukrainian civil society and the international community. Not only states, but also numerous civic and non-governmental organizations, as well as initiatives in Ukraine and abroad, have directed their efforts to support our country. In the context of active hostilities by the Russian Federation against Ukraine, non-governmental organizations have become the basis of public support for internally displaced persons. Due to the limited resources of state institutions and organizations, the implementation of services through social order, attracting resources from public organizations, foundations and businesses of the territorial community, is gaining particular attention.

Analysis of Recent Studies and Publications. The features of social order implementing in Ukraine have been studied by Kuly-Ivanchenko K. (2016), Dyachenko O. (2018), Dudaryov V., Popovych V. (2019), Reznychenko O. (2021), Petrochko Zh., Datchenko N. (2021), Buk M. (2021), and others. The advantages and risks of social order as an innovative method of improving the system of providing social services is revealed by Shubina O., Denysova Yu., Sanchych O., and Marylova A. (2020). Barriers to the implementation of social order were analyzed by Datchenko N. (2021). The application of the social order mechanism in youth policy was covered by O. Reznychenko (2021).

Research Objective. To analyze the role and stages of providing social services to internally displaced persons through social order.

The Main Body. The non-governmental sector in developed countries serves as a powerful tool for promoting social justice, development of civil society, and acting as a partner in addressing significant social issues through effective collaboration with government authorities. One of the key areas of such interaction is social order, aimed at implementing nationwide and local targeted social programs and projects [2; 3].

According to the Law of Ukraine “On Social Services” [4], the procedure for providing social services through social order is established. Their funding is carried out through the conclusion of social contracts on a competitive basis, using budget funds (state and local budgets), funds from foundations, enterprises, institutions and other sources not prohibited by law.

According to the Ministry of Social Policy, as of January 15, 2025, there are 4,622,761 internally displaced persons registered in Ukraine. In Cherkasy region, the number is 136,626, including 33,555 children.

Due to the war, the practice of providing social services to internally displaced persons by non-governmental executives has become widespread. The lack of human resources (specialists in social work) in some territorial communities regarding the provision of social services, along with the increased demand for meeting the needs of internally displaced persons, requires the delegation of social service provision to non-governmental organizations through the implementation of social order. The growing number of people who need support is overloading the state system. In such conditions, there is a need to involve non-governmental organizations in providing social services. According to the sociological study “Civil Society in Ukraine in the Context of War – 2022”, the activity of the civil sector increased during 2022, with 6,367 new charitable foundations and 2,760 public organizations appeared, which is a significant resource for supporting internally displaced persons.

The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Certain Issues of Providing Social Services through Social Order” [5] defines the stages of providing social services through social order:

- defining the community’s needs (assessment of the residents’ social needs, including internally displaced persons, determination the number of service recipients, types and volumes of services, and the amount of required budget funds); the service provider develops the social order annually or for a period of up to three years within the framework of strategic planning development.

- development of the task and competition announcement, decision on conducting the competition (by March 1 of the budget period or within 30 days after budget changes);

- selection of providers (evaluation of tender proposals) and conclusion of contracts with the winners;

- provision of social services to the designated category of the population in accordance with the agreement;

- Monitoring and evaluation of the social service provision quality, analysis of the effectiveness of the providers' work, and the influence on the community social needs.

Local governments are entrusted with the management function: forming orders, ensuring control and evaluating results.

The characteristics of communities (territorial – areas of increased danger; structural – diverse population composition, financial potential of the community) influence the types of needs of internally displaced persons. Therefore, identifying the needs of this category for each individual community is a crucial step in determining social services.

Therefore, one of the ways to improve the social services system is to involve non-governmental organizations in their provision. Social ordering contributes to the effective use of resources both by the state and the community, as well as improving the quality of social services provided to internally displaced persons through targeted support and increased coverage.

Based on the analysis of barriers affecting the development of social order by Datchenko N. [1], we have identified its advantages and disadvantages (Table 1).

Table 1.

Advantages and disadvantages of social order

Advantages	Disadvantages
Effectiveness of budget fund usage: competition stimulates quality and reasonable prices.	Insufficient number of qualified service providers in some regions, especially at the community level.
Transparency and reduction of corruption: open competitive selection based on clear criteria.	Financial difficulties of service providers: reimbursement of expenses is made after the provision of services, which requires pre-financing on their part.
Involvement of additional resources: grants, charitable support, cooperation with international organizations.	High level of bureaucracy: complexity of procedures and the need for advocacy work to engage participants.
Development of the social services market: creation of jobs vacancies, improvement of workers' qualifications.	Limited capacity of the civil sector in some territorial communities, which affects the accessibility of services.
Focus on expertise: civil organizations specialize in specific issues.	Stereotypes of the population: lack of trust in social services and limited awareness of available assistance options.
Development of civil society: involving citizens in the development and implementation of programs.	Risk of uneven coverage: social ordering may not address all needs due to limited resources or participants.
Change in the perception of social services: improving their accessibility and quality.	The need for long-term support: the success of social ordering depends on the continuous improvement of the mechanisms for interaction between the government and the public.

Despite the risks and limitations, social ordering has significant potential for the development of the social services system for internally displaced persons, especially in the context of war and recovery, provided there is active support from local authorities and proper advocacy at the local level.

References:

1. Datchenko, N. Barriers to the implementation of social order in Ukraine. *Social Work and Education*, Vol. 8, No. 4. 2021. pp. 430-450.
2. Social services in Ukraine: present and prospects / T. V. Semygina et al. Kyiv: Publishing House "Zirka", 2007. 52 p.
3. Kuli-Ivanchenko K. K. Social order of local government bodies in Ukraine: constitutional and legal research: monograph. Kyiv. K. Helvetika, 2018. 232 p.
4. On social services: Law of Ukraine dated 01/17/2019 No. 2671-VIII Update date: 11/15/2024. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030966?an=161> (07.01.2024)
5. Some issues of providing social services through social order. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.06.2020. No. 450 Update date: 25.05.2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kp200450> (10.01.2024)

*Kateryna Olehivna Kyrylova,
Master's student, Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy
ORCID: 0009-0009-1440-3955*

*Tetyana Mykolaivna Demydenko,
PhD in Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy
ORCID: 0000-0003-4864-1512*

THE IMPACT OF MONITORING ON RISK MANAGEMENT IN SOCIAL PROJECTS

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5133/>

Relevance of the study. Risk management is an integral component of effective management in social projects. Social project managers face numerous challenges, particularly in the context of uncertainty, changing external conditions, and limited resources. In this regard, monitoring serves as an essential tool for the timely identification and assessment of potential risks,

allowing for prompt responses to threats and ensuring the successful implementation of projects.

According to the 2023 United Nations Development Programme (UNDP) report [1], the use of monitoring systems reduces the risk of failure in social initiatives by 35% and increases resource utilization efficiency by 25%. For instance, in Central and Eastern European countries, the implementation of digital platforms for monitoring social projects has enabled an increase in goal achievement rates from 70% to 88% over five years.

A high level of monitoring contributes to increased trust in projects and ensures more transparent use of financial and other resources. In particular, modern technologies such as big data analytics and artificial intelligence open new opportunities for precise monitoring and risk prediction, enabling timely adjustments to strategies and responses to changing project conditions.

In this context, research into the impact of monitoring on risk management in social projects is highly relevant. It not only ensures effective project management but also guarantees sustainable and long-term project outcomes.

Analysis of Recent Research and Publications. The study of the impact of monitoring on risk management in social projects is a relevant area in both international and Ukrainian scientific literature. In international scholarly works, considerable attention is devoted to the development of innovative technologies for risk monitoring in social projects. For instance, research by American authors such as J. Taylor (2021), M. Johnson (2022), and S. Martin (2023) examines risk management in humanitarian projects, particularly in the context of crisis situations.

Among Ukrainian researchers, notable contributions include the works of V. Levchenko (2022), Y. Sokolov (2023), and A. Vasyliiev (2023), who focus on the implementation of monitoring systems in social projects at the level of local communities, as well as on the evaluation of risk management effectiveness. Ukrainian scholars also explore the specifics of monitoring in social initiatives aimed at supporting vulnerable populations, such as internally displaced persons, and the role of governmental and non-governmental organizations in this process.

These studies highlight the importance of developing monitoring tools for more effective risk management and ensuring the sustainability of social projects in the face of global and local challenges.

Objective of the Article: To analyze the impact of monitoring on risk management in social projects.

Presentation of the Main Material. Risk management is a dynamic process that requires constant attention at all stages of a project. Monitoring plays a crucial role at each stage, as it enables the timely identification of

threats, evaluation of their impact, and adjustment of strategies. Let us examine in detail the impact of monitoring on various stages of a social project.

At the planning stage of a social project, risk monitoring is critically important for understanding the potential threats that organizers might face during project implementation. At this stage, the forecasting of potential risks takes place. Risk assessment in the initial phase helps minimize the likelihood of adverse events in the future and allows for the preparation of strategies to neutralize them in advance. Preliminary risk identification is conducted through: context analysis, resource assessment and identification of key stakeholders. (Tab. 1).

Table 1.

Criteria for Preliminary Risk Identification

Criteria	Definition
Context Analysis	evaluation of socio-economic conditions, political, and cultural factors that may influence the implementation of the project.
Resource Assessment	examination of available resources (financial, human, material) and identification of potential constraints that may affect the project's progress.
Identification of Key Stakeholders	analysis of groups that may be involved in the project (government authorities, local communities, non-governmental organizations, enterprises) and identification of potential risks associated with their participation or lack of support.

Additionally, through the use of tools such as big data analysis and predictive modeling, it is possible to identify potential risks emerging in social processes and take them into account during the planning stage.

During the project implementation stage, continuous monitoring of the situation is essential, as it allows not only to track progress but also to respond to new or unforeseen risks. Among the possible risks at this stage, the following can be highlighted: changes in the external environment – economic or political instability, natural disasters, legislative changes, or shifts in social conditions may create new threats (for instance, in the case of social projects aimed at assisting vulnerable groups, issues may arise due to changes in legislation regarding aid provision or political changes that affect project funding); failure to meet the plan or deviations from the schedule – deviations from the initial timelines often occur, which can lead to a decrease in project efficiency (for example, delays in the delivery of materials or insufficient funding may have significant impacts); interaction with stakeholders – conflicts or insufficient support from local communities, government authorities, or other partners may arise during project implementation (monitoring at this stage helps track stakeholder engagement levels and identify potential conflicts that could disrupt the project).

Every project involves a certain share of uncertain (unknown) risks. To prevent their negative consequences, reserves of time and financial resources are formed [2].

Continuous monitoring enables the acquisition of timely information for decision-making and allows for timely adjustments to the strategy or measures to address issues. Specifically, the use of digital platforms for monitoring facilitates the tracking of expenditures, resource efficiency, and task progress in real time. This significantly improves project transparency and reduces the risks of inefficient financial management.

At the project completion stage, the evaluation of results and the reduction of long-term risks occur. After the project is completed, it is important to assess not only the achieved results but also the effectiveness of the risk management system throughout all stages. Monitoring at this stage includes the following aspects:

1. Evaluation of effectiveness – Were the social and economic objectives of the project achieved? Monitoring the results allows for the assessment of not only quantitative indicators (such as the number of people reached by the project) but also qualitative outcomes, such as changes in citizens' attitudes towards certain issues or improvements in the living conditions of vulnerable groups.

2. Identification of potential long-term risks – Even after the project is completed, risks may arise related to the lack of support from local authorities or instability in social conditions. Monitoring helps determine whether additional measures are needed to preserve the achieved results.

3. Continuous adaptation and sustainable development – Even after the project's completion, monitoring can help identify further steps to maintain stability and develop the achieved results, considering changes in the environment and social situation. This may include the development of new strategies or projects to support already achieved changes.

The success of monitoring depends not only on the methods and approaches but also on the technological tools used for data collection, processing, and analysis. Modern technologies open new opportunities for risk management and enhance the efficiency of monitoring.

One of the most advanced technologies is big data analytics, which allows for the effective processing of vast amounts of information coming from various sources such as social media, government reports, media, or weather data. Through big data analysis, it is possible to identify trends that may indicate potential risks in the social environment, economy, or political situation.

Artificial intelligence (AI) is a powerful tool for risk forecasting and strategy adaptation. The use of AI allows for the automatic processing and analysis of large volumes of data, forecasting potential scenarios of events, and proposing effective strategies for risk management.

In particular, AI can be used to analyze social trends, changes in legislation, as well as to forecast future social needs or crisis situations, enabling timely responses to potential threats to the project [3].

Digital platforms for monitoring ensure project transparency and allow for real-time monitoring of results [4]. These platforms can be used to track expenses, manage tasks, collect data on project progress, and interact with stakeholders.

These tools provide accurate and timely information about emerging risks and enable rapid responses to them. The use of cutting-edge technologies significantly improves the quality of monitoring, reduces the likelihood of errors, and enhances the effectiveness of risk management in social projects.

Conclusion. Monitoring is a crucial tool for risk management at all stages of a social project. The use of monitoring systems during the planning stage allows for the identification of potential risks before the project starts, while during the execution phase, it enables the timely adjustment of strategies in response to new threats. Monitoring after the project's completion contributes to the evaluation of results and ensures the sustainability of achieved changes.

Modern technologies such as big data analytics, artificial intelligence, and digital platforms for monitoring greatly enhance the effectiveness of risk management by enabling predictive modeling, automating the analysis of situations, and responding promptly to changes in the external environment. The application of these tools not only simplifies management processes but also guarantees transparency, accuracy, and timeliness in decision-making.

Thus, monitoring is essential for the successful implementation of social projects, as it helps not only minimize risks but also ensure the sustainable development of initiatives in a changing socio-economic environment. The use of modern technologies for risk monitoring opens up new opportunities for project management and guarantees their effectiveness.

References:

1. United Nations Development Programme (UNDP). Monitoring and Risk Management in Social Projects. URL: www.undp.org (accessed: 12.01.2025)
2. Остапенко А., Остапенко Н. Особливості управління ризиками в сучасних івент-проектах. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки". Черкаси, 2022. С. 164-171. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2022-1-164-171>

3. Martin S. Innovative Technologies for Risk Monitoring in Social Initiatives. International Journal of Project Management. Chicago: Elsevier, 2023. P. 200-215.
4. Мельник І. Цифрові платформи для моніторингу соціальних проєктів. Інформаційні технології для розвитку соціальних ініціатив. Київ: Видавництво «ТехноСоціум», 2021. С. 85-102.

*Костіна Валентина Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0003-2410-7497*

*Гревцов Андрій Віталійович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
«Соціальна робота», Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЕКСТРЕНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ В ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5138/>

Населення України вже майже три роки поспіль знаходиться у стані повномасштабної війни, що є жахливою подією, яка перетворила більшу частину територій, де ведуться бойові дії та прилеглі до них у майже непристосовані до життя регіони, в яких значно зросла роль соціальної підтримки та екстреної допомоги населенню, особливо в громадах, що постраждали від наслідків бойових дій, або знаходяться поблизу фронту під постійними ворожими обстрілами. Тому постала гостра потреба у підготовці фахівців, що здатні надавати такі послуги громадам в умовах війни.

Згідно з даними Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України з початку повномасштабного російського військового вторгнення «загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила

\$157 млрд (за вартістю заміщення)... Найбільш постраждалими є області України, в яких безпосередньо велись бойові дії: Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська та Чернігівська області. Серед міст, які постраждали під час війни найбільше: Мар'їнка, Маріуполь, Ірпінь, Харків, Чернігів, Сєверодонецьк, Лисичанськ, Вугледар, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут, Волноваха» [3, с. 4-6].

Згідно з даними дослідження «Оцінка впливу війни на людей», що проводилася ІМРАСТ Initiatives та Центром сталого миру та демократичного розвитку, «44% внутрішньо переміщених домогосподарств і 28% домогосподарств, що проживають у південно-східному макрорегіоні, повідомили, що їхнє житло було безпосередньо пошкоджене внаслідок війни (порівняно з 13% на національному рівні); про більшу шкоду повідомили домогосподарства, які проживають у містах, порівняно з сільською місцевістю; від 23-до 32% домогосподарств не можуть задовольнити власні базові потреби, а 57-62% – можуть задовольнити їх лише частково; встановлено зростання вразливості особливо серед домогосподарств з особами з інвалідністю та домогосподарств ВПО, де за часів війни значно зменшилися доходи, збільшилася залежність від гуманітарної допомоги та державних соціальних виплат» [8, с. 30, 36, 42]. Аналіз результатів досліджень засвідчує, що більшість вразливих мешканців громад, які постраждали від війни, переживають постійний психологічний стрес, соціальну ізоляцію, брак найнеобхідніших життєвих ресурсів, відсутність якісної медичної допомоги, а також постійну фізичну небезпеку. Тому, вкрай важливою є готовність соціальних працівників до надання соціальної підтримки та екстреної допомоги цим вразливим категоріям населення. В умовах війни фахівці мають бути готовими до надання не тільки соціальної підтримки, але й екстреної допомоги мешканцям громад у ситуаціях, які потребують розвитку нових професійних вмінь (гнучкості, рішучості, вміння працювати в умовах етичних дилем тощо), що актуалізує потребу впровадження спеціальних навчальних курсів та інших форм підготовки фахівців соціальної галузі.

Відповідно до змісту Закону України «Про соціальні послуги», поняття «соціальна підтримка» є одним із трьох спрямувань соціальних послуг, що передбачає «сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин» [9, ст. 16]. Серед типології соціальних послуг, які можуть надаватися особам в громадах, що постраждали від наслідків війни, можна виділити такі: прості (інформування, консультування, посередництво, надання притулку та ін.), комплексні (догляд, кризове (екстрене) втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація,

соціальна інтеграція та реінтеграція та ін.), комплексні спеціалізовані (допомога постраждалим від окупації, біженцям, вимушеним переселенцям та ін.) та допоміжні (натуральна гуманітарна допомога, транспортні послуги та ін.). Особливість надання послуг «екстрено (кризово)» передбачає їх надання невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача соціальних послуг. Останні – є вкрай важливим різновидом надання соціальної допомоги саме для мешканців прифронтових громад.

Аналіз наукової літератури з питань соціальної допомоги в громадах в умовах війни засвідчив напрацювання з питань: соціально-реабілітаційних послуг в громаді (К. Ігнатенко [4], О. Кравченко, Г. Кучер [5]); соціального забезпечення та діяльності різних соціальних інституцій в умовах війни (Н. Черненко, О. Корогодова [11], З. Бурик, В. Пархета, В., Нагірняк та ін. [2]), проблеми соціальної підтримки та екстреної соціальної допомоги внутрішньо переміщених осіб (В. Лях [6], Я. Мудрий, [7], Т. Семігіна, Н. Гусак, С. Трухан [10],) надання соціальних послуг для сімей з дітьми на рівні громад (О. Білько, І. Борощук, Т. Василюк та ін. [1]). Узагальнення результатів досліджень вищезазначених науковців дозволило уточнити суть професійної діяльності фахівців соціальної галузі з соціальної підтримки та екстреної допомоги мешканцям громад, які постраждали від війни, яку розглядаємо важливим напрямом надання соціальних послуг, що передбачає сприяння подоланню ними складних життєвих обставин за допомогою здійснення таких напрямів роботи: діагностування потреб та визначення запитів для організації якісної й адресної підтримки в умовах війни; налагодження мережі та організація постійної співпраці соціальних інституцій, які надають гуманітарну допомогу мешканцям громад з провідними організаціями, що координують та підтримують гуманітарні місії; пошук можливостей (грантів, донацій) для реалізації якісної соціальної підтримки мешканців громад, що постраждали від війни та надання екстрених соціальних послуг; здійснення підготовки та перепідготовки фахівців, для роботи у зазначеному напрямі в умовах війни. Серед особливостей, які має враховувати фахівець соціальної галузі, що надає відповідні послуги виокремлюємо: особливості змісту діяльності відповідно до різновидів надання соціальних послуг (інформаційне консультування, екстрене (кризове) втручання, натуральна допомога тощо); вікові та соціальні особливості цільової аудиторії (робота з дітьми та дорослими, робота з індивідами, сім'ями, спільнотою, робота з людьми з особливими потребами); особливості громади (вплив війни на інфраструктуру громади, ступінь розвитку самозарадності та самоврядування в громаді, можливості громади до самовідновлення в умовах війни тощо).

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка комплексної програми з підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до надання соціальної підтримки та екстреної допомоги мешканцям громад, що постраждали від війни.

Література:

1. Білько О., Борощук І., Василюк Т., Лисоконь І., Османова В. Путівник для фахівців із соціальної роботи в таблицях і схемах : навчально-методичний посібник [електронне видання] / автор. кол. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 39 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10363> (дата звернення: 20.12.24).
2. Бурик, З., Пархета, В., Нагірняк, М., & Лазарева, А. Аспекти соціального забезпечення та соціального захисту в умовах війни. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. 10, С. 6-17. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-10-6-17>.
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 20.12.24).
4. Ігнатенко К. В. Комплексний реабілітаційний підхід в роботі фахівця з соціальної роботи в громаді: виклики сьогодення. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2024. Том 11. № 11. С. 1-11. URL: https://journals.urau.ua/vsgf_pstu/article/view/312057/303143 (дата звернення: 20.12.24).
5. Кравченко О. О., Кучер Г. М. Соціальні та реабілітаційні послуги в територіальній громаді. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/227/6006/12541-1?inline=1> (дата звернення: 20.12.24).
6. Лях, В. (2023). Екстрена соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам у воєнний час. *Ввічливість. Humanitas*, № 1, С. 59-63, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.8>.
7. Мудрий Я. С. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у місті Чернівці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2024. № 1. С. 139-142. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/20143>. (дата звернення: 20.12.24).
8. Оцінка впливу війни на людей. Червень 2023. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>
9. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19?find=1&text=%D1%81%D0%B%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D0>

%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B0#Text (дата звернення: 20.12.24).

10. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О., Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2 (53). С. 65-72. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9d167bd-5f49-4215-9e11-9be44c9737cc/content> (дата звернення: 20.12.24).

11. Черненко, Н.О., Корогодова, О.О., Підлісний, С.Б., & Глущенко, Я.І. Інституційне забезпечення територіальними громадами соціальних послуг для населення в умовах правового режиму воєнного стану. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2024. 10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13914238>.

*Сімоник Владислава Геннадіївна,
студентка Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького*

*Гордєєва Тетяна Євгеніївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-4586-4510*

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5154/>

Актуальність. Суттєве зростання кількості випадків домашнього насильства в Україні демонструє необхідність активізації заходів запобігання та протидії цьому явищу. За даними правоохоронних органів у 2024 році було відкрито 1 521 провадження, тоді як у 2023 році цей показник становив 1 121, що демонструє приріст на 36%. Наразі у середньому реєструють близько 300 справ на місяць, що свідчить про тривожну динаміку. Проте, кількість справ, які доходять до суду, суттєво зменшилася. У попередні роки цей показник становив близько 83%, тоді як у 2024 році лише 64%, що є найнижчим рівнем за останні п'ять років [1]. Таку тенденцію ми пов'язуємо не лише зі зниженням рівня толерантності громади до проблеми домашнього насильства, економічними факторами, а й з високим рівнем емоційної напруги.

Мета: проаналізувати особливості системи надання соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства в Україні в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Про складність та багатогранність причин домашнього насильства під час війни в Україні зазначають Білоус О. & Чернега С. Серед причин авторки виділяються психологічні травми, викликані військовими діями, руйнування соціальних і економічних структур, загострення проблем із психічним здоров'ям, а також соціальні стереотипи, які нормалізують насильство [2]. Схожої позиції дотримується і Драп'яний Б., який акцентує увагу на ескалації конфліктів у сім'ях через удари російських військ, втрату житла, травмування чи загибель рідних, економічні труднощі та високий рівень емоційної і психологічної напруги [3].

У таких умовах особливе значення має підтримка постраждалих від домашнього насильства через забезпечення доступу до комплексних соціальних послуг. Важливо створювати умови, які сприятимуть зменшенню напруги в родинях, зокрема через зменшення рівня вразливості сімей, розробку та впровадження соціальні програми з підтримки та реабілітації постраждалих від домашнього насильства. Вважаємо, що ґрунтовний комплексний підхід до вирішення проблеми домашнього насильства можливий лише за умови партнерства державних і недержавних організацій. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4] визначає недержавні організації суб'єктами надання соціальних послуг та ставить їх на один щабель поряд з державними установами. Водночас, наукове висвітлення діяльності системи соціальної роботи у вирішенні проблеми домашнього насильства залишається недостатнім. Це ускладнює формування цілісного уявлення про систему надання послуг постраждалим від домашнього насильства, а також знижує ефективність соціальної політики у сфері профілактики та протидії домашньому насильству.

Проаналізувавши низку нормативно-правових актів [4, 5, 6] та наукових праць [1, 2, 3] розглянемо систему соціальної роботи з постраждалими від домашнього насильства (рис. 1).

Міністерство соціальної політики України виступає центральним органом, що формує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Воно розробляє нормативно-правову базу та координує заходи на національному рівні для забезпечення ефективного захисту прав постраждалих. Регіональні департаменти соціального захисту населення реалізують державну політику на місцевому рівні. Вони координують діяльність служб, кризових центрів і притулків, а також здійснюють моніторинг ситуації для ефективного реагування на випадки насильства.

Рис.1. Система надання соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства

Місцеві управління соціального захисту населення займаються організацією надання послуг постраждалим у громадах. Вони спрямовують постраждалих до спеціалізованих установ та співпрацюють із правоохоронними органами, медичними закладами та освітніми установами для забезпечення комплексного підходу до захисту прав клієнтів. Центри соціальних служб надають постраждалим психологічну, соціальну та правову підтримку. Вони проводять оцінку потреб клієнтів і розробляють індивідуальні плани підтримки, організовуючи групи підтримки та реабілітаційні програми для соціальної адаптації.

Служба у справах дітей є ключовим органом, який забезпечує захист прав та інтересів дітей, які постраждали від домашнього насильства. Вона працює в тісній співпраці з іншими установами для надання підтримки та допомоги дітям, сприяючи їхньому захисту та соціалізації. Служба у справах дітей проводить комплексні заходи щодо обстеження

сімейних умов та супроводжує дітей у процесі їхнього відновлення та адаптації до нормального соціального середовища. Національна сервісна служба сприяє забезпеченню комплексного підходу до захисту прав постраждалих від домашнього насильства. Вона відповідає за координацію діяльності різних державних структур, громадських організацій та приватних установ, створюючи ефективну систему підтримки клієнтів. Сервісна служба також відповідає за інформаційне забезпечення населення та організацію тренінгів і навчальних заходів з питань запобігання та протидії домашньому насильству. Кризові центри та притулки забезпечують тимчасовий притулок, харчування і безпеку для жертв насильства, надаючи екстрену психологічну і медичну допомогу, а також супроводжуючи клієнтів у процесі їх реабілітації. Громадські організації та благодійні фонди доповнюють діяльність державних установ, надаючи консультації, адвокацію та захист прав постраждалих. Вони також проводять інформаційні кампанії та тренінги з питань протидії насильству.

Національна поліція реагує на випадки домашнього насильства шляхом екстреного виклику, запобіжних заходів і оформлення захисних приписів, сприяючи притягненню кривдників до відповідальності. Медичні заклади надають первинну медичну допомогу постраждалим, фіксують тілесні ушкодження для створення доказової бази, а також направляють постраждалих до спеціалізованих служб. Освітні заклади відіграють важливу роль у виявленні випадків насильства серед дітей та організації навчання з питань протидії насильству для учнів та педагогів.

Постраждалі від домашнього насильства є основними бенефіціарами системи, отримуючи індивідуалізовану допомогу на кожному етапі – від екстреної підтримки до реінтеграції в суспільство.

Висновки. Таким чином, система соціальних послуг для постраждалих від домашнього насильства в Україні є багаторівневою та включає державні, недержавні установи, а також спеціалізовані заклади. Ефективна координація між ними є ключовою для надання якісної та своєчасної допомоги. В умовах війни зростання кількості випадків насильства вимагає активізації міжсекторальної взаємодії, посилення захисту прав постраждалих та реалізації комплексних програм профілактики й реабілітації. Лише інтегрований підхід, який враховує специфіку викликів воєнного часу, здатен забезпечити зменшення масштабів цього явища та сприяти відновленню соціальної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Кількість випадків домашнього насильства в Україні зросла на 36% за рік: інфографіка. URL: <https://glavcom.ua/country/society/kilkist-vipadkiv-domashnoho-nasillja-v-ukrajini-zroslo-na-36-za-rik-infohrafika-1006033.html>. (дата звернення: 22.01.2025).
2. Білоус О. Л., Чернета С. Ю. Причини домашнього насильства під час війни в Україні // Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (26 листопада 2024 р., м. Ніжин) / за заг. ред. О. В. Лісовця. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – С. 47-49.
3. Драп'яний Б. Домашнє насильство під час війни. Що з ним робитиме МВС? URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/domashnje-nasilstvo-pid-chas-vijni-shcho-z-nim-robitimemvs.htm> (дата звернення: 10.01.2025).
4. Закон України "Про соціальні послуги" від 17.01.2019 № 2671-VIII. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2019, № 19, ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 22.01.2025).
5. Міністерство соціальної політики України. Роз'яснення щодо застосування Закону України "Про соціальні послуги". – URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18224.html> (дата звернення: 22.01.2025).
6. Державна служба України з питань праці. Нормативно-правове регулювання соціальних послуг в Україні: аналіз основних положень Закону. – URL: <https://dsp.gov.ua/social-services> (дата звернення: 22.01.2025).

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Volodymyr Pechko

TRENDS IN THE GLOBAL WINE MARKET AND THEIR IMPACT
ON THE UKRAINIAN WINE INDUSTRY.....3

Wang Hui

INTEGRATION OF INTELLIGENT MONITORING SYSTEMS
TO ENHANCE YANGZHOU TRANSPORT MARKET
MANAGEMENT EFFICIENCY.....5

Wang Xuewen

ADVANCING MONITORING FRAMEWORKS FOR LOCAL
ECONOMIC DEVELOPMENT IN GANSU PROVINCE.....8

Баранова Юлія Геннадіївна

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕГРОВАНОЇ
ЗВІТНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ
ДЛЯ РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....11

Волкодав Тетяна Анатоліївна, Власюк Кирил Валерійович

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО
РИНКУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД.....14

Зварич Роман Ігорович

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУВАННЯ СИСТЕМИ
ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ.....19

Згадова Наталія Сергіївна, Кравченко Юлія Ігорівна

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ
ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....24

Левчук Олена Вікторівна

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ
ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ
СЛУЖБИ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ.....26

Никитюк Ростислав Ігорович, Машлій Галина Богданівна
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ
ЮРИДИЧНИМ БІЗНЕСОМ.....29

**Пономарьов Олександр Володимирович, Поліщук Оксана
Володимирівна, Власов Антон Едуардович**
ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ
ДЛЯ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ.....32

Соболева Ганна Григорівна
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА.....39

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Болюбаш Євген Володимирович
ПРОЦЕДУРНІ ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ІЗ ЗАЯВОЮ
ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ
АБО СМЕРТІ ОСОБИ.....43

Дейнеко Анюта Володимирівна
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ПІД ЧАС
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....49

Кочкадамян Араїк Генрикович
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО
ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ.....56

Кутовий Артем Олександрович
ОРГАНІЗАЦІЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ.....62

**Майка Максим Борисович, Гойда Мар'яна Петрівна,
Пузяк Христина Володимирівна**
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ
СУД У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....64

Маммадов Анар Ільяз огли
СПОРИ ПРО ПРАВО ЦИВІЛЬНЕ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ
ПРАВИЛ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В
ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....68

Мельник Оксана Вікторівна, Семотюк Софія Дмитрівна
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ
РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ МАЛОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....71

Михайленко Богдана Максимівна
ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ:
ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....73

Пацурківський Петро Петрович
ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ПРИНЦИП ПРИВАТНОГО ПРАВА.....75

Чиж Анна Василівна
ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ79

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Починок Ірина Борисівна, Григорків-Коротчук Ірина Романівна
Г-Г. ГАДАМЕР: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ДОСВІДУ МОВИ.....82

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Бондар Галина Олександрівна, Палюк Вікторія Ігорівна
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА
ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....85

Кожевін Ігор Ігорович
АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ОСВІТІ ТА ЇХ ВПЛИВУ
НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....87

Сеньовська Надія Леонідівна, Скуратко Тетяна Миколаївна
ЩО ЗНАЮТЬ СТУДЕНТИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ...90

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Конончук Богданна Ростиславівна

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
КОНСТИТУЦІЇ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ.....96

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Дацюк Наталія Михайлівна

ЕСТЕТИКА МОНУМЕНТАЛЬНОЇ ПЛАСТИКИ САКРАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ
ТВОРЧІСТЬ РОМАНА ВІЛЬГУШИНСЬКОГО.....98

Дудник Євген Ілліч

РОЛЬ АНСАМБЛЯ УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ
МУЗИЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....101

Козеняшева Ірина Іванівна

«БАРВИ КИТАЮ» В МУЗИЧНІЙ ПАЛІТРІ ЗАХІДНОЇ КУЛЬТУРИ....103

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Галян Оксана Віталіївна

АКРОНІМ ЯК СПОСІБ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У
ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....106

*Колган Олена Володимирівна, Колган Тетяна Володимирівна,
Падалка Руслана Миколаївна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОГО
АНАЛІЗУ ТЕКСТУ.....108

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Бондаренко Борис Олександрович

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....112

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

<i>Дмитренко Олег Миколайович, Кінчак Аліна Миколаївна</i> МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО РЕЖИМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	118
--	-----

<i>Параниця Сергій Павлович, Кондратюк Наталія Сергіївна</i> ЕКСТРЕМАЛЬНІ ТА ОСОБЛИВІ УМОВИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	123
--	-----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Нинюк Інна Іванівна</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ.....	126
--	-----

<i>Нинюк Марія Антонівна</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ.....	128
---	-----

<i>Прилуцька Наталія Валеріївна</i> ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ КЕРІВНИКА.....	131
--	-----

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

<i>Ковтунук Інна Іванівна</i> ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	134
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Войтенко Олеся Петрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	136
---	-----

Косс Володимир Андрійович

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР
У ДОШКІЛЬНОМУ ВИХОВАННІ У ФРАНЦІЇ.....139

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Бітківська Лідія Іванівна, Шатохіна Серафима Василівна

ЕЛЕКТРОННІ СИГАРЕТИ ТА ВЕЙПИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
ЯК ПОТЕНЦІЙНО БЕЗПЕЧНОЇ АЛЬТЕРНАТИВИ
ТРАДИЦІЙНОМУ ТЮТЮНОПАЛІННЮ.....142

Попова Оксана Борисівна, Манько Катерина Ігорівна

ЗНАЧЕННЯ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ ДЛЯ ОСОБИСТОГО ТА
КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ У СФЕРІ СПОРТУ.....144

Хомовський Олександр Іванович

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ.....147

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Hennadii Boiko, Olena Kolomiiets

SOCIAL ORDER AS A TOOL FOR SUPPORTING INTERNALLY
DISPLACED PERSONS.....150

Kateryna Olehivna Kyrylova, Tetyana Mykolaivna Demydenko

THE IMPACT OF MONITORING ON RISK MANAGEMENT
IN SOCIAL PROJECTS.....153

Костіна Валентина Вікторівна, Гревцов Андрій Віталійович

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЕКСТРЕНОЇ
ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ В ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ.....158

Сімоник Владислава Геннадіївна, Гордєєва Тетяна Євгеніївна

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД
ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....162

Наукове видання

Дев'яносто треті економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 05.02.2025.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net